

ITE-TAITEEN KARTOITUSHANKKEET JA JULKAISUT

1998–2001 Itse tehty elämä, valtakunnallinen peruskartoitus. Maaseudun Sivistysliitto, Kansanmusiikkisäätiö, Suomen Kulttuurirahasto. Julkaisut: Itse Tehty Elämä ITE – DIY Lives (2000), ITE rajoilla (2001), ITE käsillä (2003).

2002–2004 Kansankulttuurit kohtaavat -hanke, Varsinais-Suomi ja Viron Hiidenmaa. Someron kaupunki, Maaseudun Sivistysliitto. Interreg-rahoitus. Julkaisu: ITE paikalla (2004).

2004–2006 ITE Pohjanmaalla -hanke, **2006** ITE Pohjois-Pohjanmaalla -hanke, **2006–2007** ITE jokivarsilla -hanke. Kansanmusiikkisäätiö, Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus ja Leader+, Pohjois-Pohjanmaan liitto. Julkaisut: ITE lakeuksilla (2006) ja ITE jokivarsilla (2008).

2005–2007 ITE Kainuu – luovat vaihtoehdot -esiselvitys ja -hanke. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Kainuun ELY-keskus. Julkaisu: ITE korvessa (2007).

2008 ja **2009–2010** ITE Vaaroilla -esiselvitys ja -hanke. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Pohjois-Karjalan Leader-yhdistykset. Julkaisu: ITE vaaroilla (2010).

2007 ja **2008–2010** ITE esillä ja ITE keskellä -hankkeet sekä uusiosoitteita esitellyt ITE Soi & Esillä -hanke. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Leader Viisari, Leader Vesuri. Julkaisu: ITE keskellä (2010).

2009–2013 ITE Lapissa -esiselvitys ja -hanke. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Lapin ELY-keskus, Pohjoismainen kulttuurirahasto. Julkaisu: ITE Lapissa (2013).

2011–2014 ITE kaakossa -hanke, Etelä-Karjala ja Kymenlaakso. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Kaakkois-Suomen ELY-keskus. Julkaisu: ITE kaakossa (2013).

2016–2017 ITE Saimaalla -kartoitusohjelma ja 2018 esittelyhanke, Etelä-Savo. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Leader Piällysmies, Leader Rajupusu. Julkaisu: ITE Saimaalla (2018).

2017–2018 ITE Pirkanmaalla -hanke. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Pirkanmaan ELY-keskus. Julkaisu: ITE teossa (2018).

2019–2021 ITE Satakunnassa -hanke ja Pyhäjärvisuodun kartoitusohjelma. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Satakunnan Leader-yhdistykset. Julkaisu: ITE Satakunnassa (2021).

2020–2021 ITE Hämeessä – omaehtoinen luovuus matkailun voimavarana -hanke. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Hämeen ELY-keskus. Julkaisu: KOE ITE (2021).

2021–2022 ITE Pohjois-Savossa – omaehtoinen luovuus matkailun voimavarana -hanke. Maaseudun Sivistysliitto. EU:n maaseuturahasto / Pohjois-Savon ELY-keskus. Julkaisu tulossa (2022).

TEEMAJULKAISUJA

ITE hengessä (2006)

ITE Art in Finland (2011)

Pehmeä taide (2016)

Exploring – A Swiss view on Finnish ITE art /

Retkiä ITE-Suomessa (2016)

Se on kaukokaipuuta ja kadonneen kotiseudun ikävää.

Se on moottorisahan murinaa, kirjontaneulan suihketta ja maalipurkkien kansiensa lokahtelua.

Se on amerikkalaisia, Aku Ankkoja ja ihmeellisiä koneita.

Se on leikkivän luovuuden lumoa ja pisteliästä maailmanmenon kommentointia.

Tervetuloa kokemaan hämäläinen ITE-taide.

ITE

KOE ITE

MAASEUDUN
SIVISTYSLIITTO

KOE ITE

ITE-TAIDE ON...

ITE-taide on oman aikamme suomalaista visuaalista nykykansantaidetta.

ITE tulee sanoista Itse Tehty Elämä. ITE-taide on osa tekijänsä elämänpolkua.

ITE-taide on rohkean yksilöllistä ja kekseliään omaperäistä.

ITE-taide on tekijänsä elinympäristöön, kulttuuriseen taustaan ja kokemuksmaailmaan sitoutuvaa taidetta – tapa elää esteettisiä arvoja korostavaa hyvää elämää.

ITE-taidetta tehdään ja esitetään ensi sijassa taidemaailman ulkopuolella, tekijän omassa arjen ympäristössä.

ITE-taide on osa kansainvälistä outsider-taiteen kenttää.

ITE-taide on elävää nykykansantaidetta, ja siksi sen ilmenemisen muodot ovat jatkuvassa muutoksen tilassa.

ITE-taiteilijat ovat itseoppineita, mikä tarkoittaa sitä, ettei heillä ole taidealan koulutusta. ITE-taiteilijat eivät pidä ammattitaiteilijoita esikuvinaan tai tarvitse ohjausta ja harrastuspiirin tukea taiteensa tekemiseen.

SEURAA NÄITÄ:

Maaseudun Sivistysliitto: www.msl.fi/itetaide

ITE Hämeessä -hankkeen Facebook: @ITEHameessa

ITE-taiteen Facebook ja Instagram: @itetaide

Maaseudun Sivistysliitto Finna -palvelussa: maaseudunsivistysliitto.finna.fi

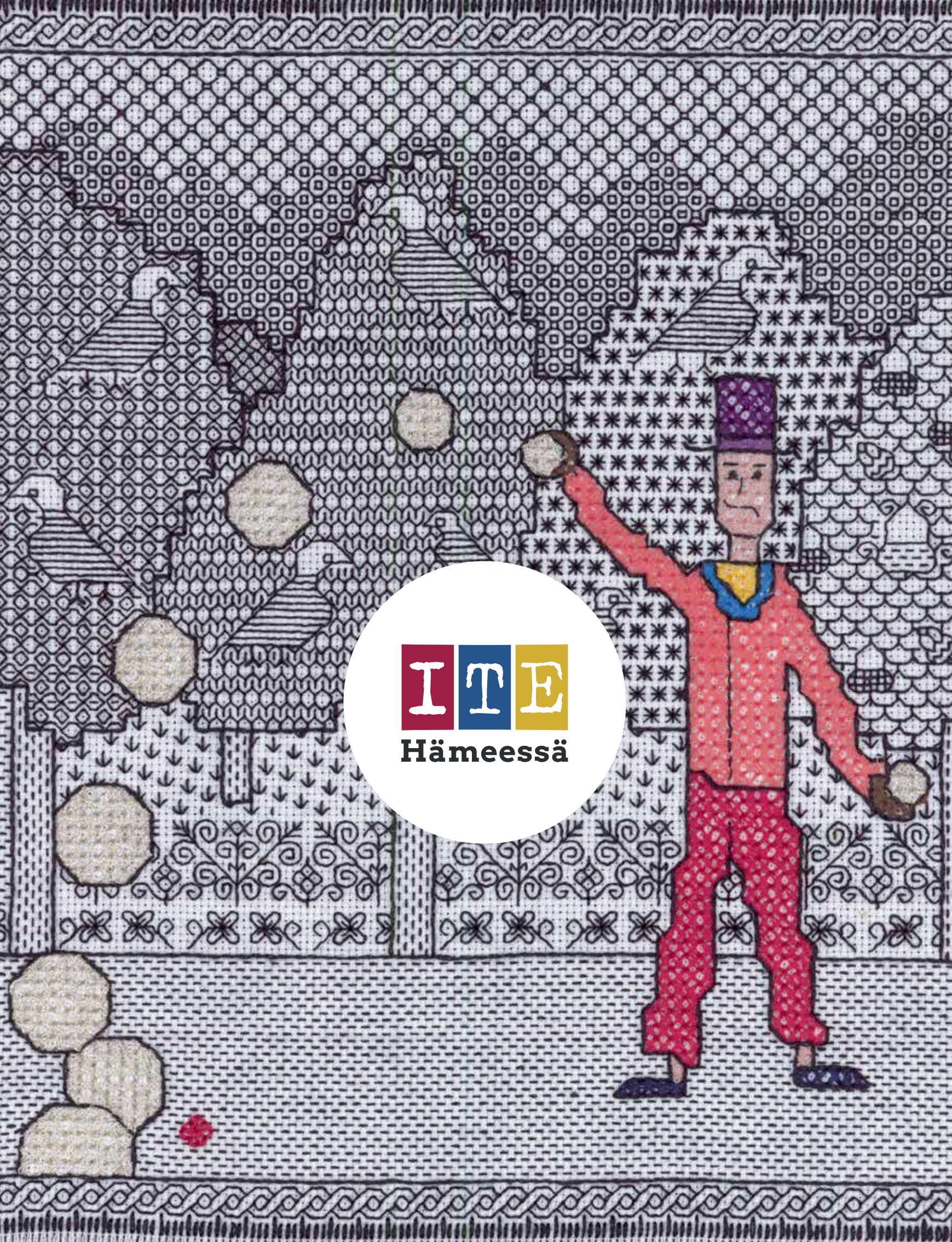
ITE HÄMEESSÄ

ITE Hämeessä – omaehtoinen luovuus matkailun voimavaraksi -hankkeessa (2019–2022) Maaseudun Sivistysliitto kartoitti Kanta- ja Päijät-Hämeen itseoppineita nykykansantaitteen tekijöitä sekä muita paikalliskulttuurin ja maaseutuperinteen kiinnostavia ilmentymiä.

Nämä ITE-taiteen kartoitukset ovat osa suomalaisen kulttuuriperinnön tallennusta ja esilletuomista, jota Maaseudun Sivistysliitto on tehnyt eri puolilla Suomea jo yli 20 vuoden ajan. ITE Hämeessä -hankkeen rahoittajana toimi Hämeen ELY-keskus, ja rahoitus toimintaan tuli Euroopan maaseuturahastosta.

Yksityiskohta Pekka Salmisen kirjailijasta omakuvasarjasta. Kuva Juho Haavisto

I T E

Hämeessä

SISÄLLYS

KOKIJAN ÄÄNI

KOE ITE! (JH & PS)	7
Unohtumattoman elämyksen jäljillä (RK & HK)	8
ITE-retken muistilista (JH & PS)	12
Onko se ITEä? (JH & PS)	13
MIKAEL JOHANNES MATTILA ITE-turistina Hämeessä	14

PAIKAN HENKI

INA RUOKOLAINEN ITE-taide tuo Padasjoelle elinvoimaa	24
TAITEILIJAT: ENNI ID Kellosalmen kapinallinen (JH)	27
TAITEILIJAT: VEIKKO SALO Halkopinojen taidetta (PS)	28
PAULA SUSITAIVAL Navettagalleristit ja korpikuraattorit	30
TAITEILIJAT: VESA VÄÄNÄNEN Koko Heinolan puisto (PS)	33
TAITEILIJAT: ERKKI PEKKARINEN Tuohijätin jalanjäljissä (JH)	36
LEENA ELINA VALKEAPÄÄ Jonas Korler – ITE-taidetta 1700-luvulta?	38
JUHO HAAVISTO Mitä saha sanoo?	44
TAITEILIJAT: URHO KOISTINEN Seitsemän tähden puutarha (JH & AT)	48

LEIKIN LUMO

KATRIINA HELJAKKA ITE-taiteessa asuu vapaus leikkiä	50
TAITEILIJAT: SEIJA HAKALA Kylän yhteinen ilo (JH)	60
TAITEILIJAT: HEIKKI "MORGAN" HÄMÄLÄINEN Morganismi (HH & JH)	62
TAITEILIJAT: TUULA JUHOLA Romunrakastajan valtakunta (PS)	64
TAITEILIJAT: ERKKI NIEMI Elämyspihan isäntä (JH)	66

KUVITELLUT MAAILMAT

TAITEILIJAT: MARKKU SARASTAMO Ote satukirjasta (MS & JH)	70
TAITEILIJAT: MARTTI HARTIKAINEN Jätkän kappeli etsii kotia (JH)	74
TAITEILIJAT: LEA PILTONEN Maailma oven takana	78
TAITEILIJAT: JOHANNES IVAKKO & ERKKI KÄNKÄNEN Unien Karjala (PS)	80
TAITEILIJAT: SEPPO SUOMENSYRJÄ Hämäläinen americana (JH)	85
TAITEILIJAT: ESA PAJULAHTI Luvattu maa (PS)	88
TAITEILIJAT: PEKKA SALMINEN Kerrostalon kirjoja (PS)	93

ITE -MATRIKKELI (JH, SJ, PS & AT) 100

kirjoittaja: Juho Haavisto (JH) | Raija Kallioinen (RK) | Helka Ketonen (HK) | Paula Susitaival (PS) | Solja Järvenpää (SJ) | Arja Taskinen (AT) | Heikki "Morgan" Hämäläinen (HH) | Markku Sarastamo (MS)

KOE ITE © Kirjoittajat, valokuvaajat, Maaseudun Sivistysliitto. Helsinki, 2022 | PÄÄTOIMITTAJAT JA KUVATOIMITUS Paula Susitaival ja Juho Haavisto | TOIMITUSKUNTA Juho Haavisto, Paula Susitaival, Raija Kallioinen, Helka Ketonen, Lauri Oino | ETUKANSI Erkki Niemi / Enni Id, kuva Juho Haavisto | TAKAKANSI Erkki Pekkarisen Tuohipeikko, kuva Juho Haavisto | TAITTO JA ULKOASU Paula Susitaival | ISBN 978-951-9436-72-2 | JULKAISIJA JA KUSTANTAJA Maaseudun Sivistysliitto | PAINOPIIKKA Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna, 2022 | KIITÄMME TUESTA Euroopan Unionin maaseuturahasto

KOE ITE!

17. tammikuuta 2020, ensimmäinen kenttämätka Renkoon ja Hauholle. Maaseudun Sivistysliitto on juuri valinnut meidät toteuttamaan Hämeen ITE-kartoitusta, ja poljemme valtavalla innolla hanketta käyntiin. Suunnittelemme pihakierroksia ja pilottibussiretkiä, työpajoja ja tapaamisia, konsertteja ja poikkitaiteellista tapahtumayhteistyötä.

Tasan kaksi kuukautta myöhemmin otetaan käyttöön valmiuslaki ja siirrytään toisenlaiseen ulottuvuuteen, pandemia-aikakauteen, joka ei tätä kirjoittaessa ole vielä loppunut. Aika pysähtyy, sitten hidastuu, ja sen rakenne muuttuu, toistaiseksi. Mutta kartoitus ei pysähdy. Häme ei odota!

Kartoitamme kahdessa todellisuudessa. Hämeessä olemme fyysisesti paikalla ja hyvin todellisissa paikoissa, ja tulosta alkaa kertymään: tuhansia ajokilometrejä, satoja juotuja kahvikuppeja, kymmeniä selattuja leikekirjoja. Turvavälien yli puhutettuja taiteilijoita, polkuja takapihoille, metsiin, autotalleihin, kiviortteleihin, ihmisten ihmeellisiin mieliin.

Toinen todellisuus on ruudukko puhuvia päitä tietokoneen näytöllä ja uudenlainen työelämä, jossa kollegoihin ja yhteistyökumppaneihin syntyy intiimi yhteys bittiavaruuden kohinan ylitse ja etäkoulukkaat ja karanteenilaiset maustavat kokouksia mellastaen ruudun laitamilla.

Kaiken ytimessä on kuitenkin taide. Ihmeellinen taide, ja tarinat, ja Maaseudun Sivistysliiton väen heittäytyminen niiden ihmisten keskuuteen, joiden päivittäistä arkea ja elämää määrittelee sisäisen näkyväksi tekeminen.

Aartenmetsästykseltä tämä on tuntunut, ja sama kokemus oli myös kesän 2021 kenttäkartoittajilla Solja Järvenpäällä ja Arja Taskisella. Toivomme kuitenkin, etteivät löytämämme aarteet säily salaisuuksina. Haluamme kirjata kartalle mahdollisimman monta paikkaa, jotta muut saisivat kokea saman kuin me.

Tervetuloa kokemaan Hämeen ITE-taide!

Riihimäellä 15.12.2021

Paula Susitaival ja Juho Haavisto

ITE Hämeessä -hankkeen koordinaattorit

RAIJA KALLIOINEN & HELKA KETONEN

KUVAT JUHO HAAVISTO

Haussa unohtumaton ITE-elämys?

Maaseudun Sivistysliiton taidetiimi listaa suosikkikohteitaan pitkille ja lyhyille ITE-retkille.

Konkarin retkivinkit

Retkeni perheen kanssa suuntautuvat vuorenmästä ITE-kohteisiin. Monet tutut ja vieraamatkin kaverit olen johdatellut kokemaan häkellyttäviä reissuja ja ihastuttavia visiittejä. Haluan jakaa muutaman mukavan muiston ja suosituksen ITE-matkailijoille.

Piknik-eväät auringonpaisteessa, sulava voi, lämmentynyt mehu ja harvinainen kombo vuonna 2009: ihan kaksistaan retkellä poikani kanssa. **Mahlun Maapallopatsas** Saarijärvellä vaati pienen koukkauksen sivuteille, mutta se kannatti. Vihdoinkin pääsin näkemään Matti Rutasen valtuisan maailmanrauhaa julistavan monumentin. Ilokseni poikakin tykkäsi sen jylhydestä. Metsärinteellä on

vaatimattomia pytinkejä, joihin liittyy tarinoita kuningatar Elisabetin vierailun hartaasta odotuksesta. Me emme olleet monarkkeja, mutta luonto ja luovuus jättivät vaikuttavan muiston.

Alpon savanni Kauhajoella oli äiti-poika-reissumme pääkohde. Olimme järjestäneet ITE-taitteen ystäväporukoitten kesken Alpo Koivumäelle hänen 70-vuotispäivänsä kunniaksi yllätysjuhlat Nummijärven leirintäalueella. Juhlan päätteeksi vierailtiin ihastelemassa savannin upeita eläinveistoksia. Olin niin ylpeä, kun poikani kohteliaasti esittäytyi ja sanoi käsipäivää Alpolle. Savannilla kannattaa käydä useasti. Sinne ilmestyy aina uutta katsottavaa, ja monesti on mahdollisuus taiteilijan itsensä kohtaamiseen.

Tyttäreni kanssa olen tehnyt lukuisia ITE-retkiä. Ikimuistoinen on ihana Vaasan kaupunki merellisine ja historiallisine kohteineen ja samalla kierros **Edvininpolulla**. Se on kaupungin puistometsän rauhaisa ja kaunis polkuverkosto, jonka varrella on yli sata Edvin Hevonkosken valloittavaa veistosta. Poluilla pystyy liikkumaan jokseenkin esteettömästi, ne on pidetty niin hyvässä kunnossa.

Kaikille kävijöille avoin on myös **Jätjän Onnela** eli Ensio Tuppuraisen taidepiha Valkealassa Kääpälän kylässä. Siellä kävimme perheeni kanssa vuosia sitten, kun poikamme suoritti asevelvollisuuttaan viereisessä Vekaranjärven varuskunnassa. Upeaa, että Kääpälän kyläyhdistys on ryhtynyt kunnostamaan pihapiirin veistoksia talkoilla.

Tuorein äiti-tytär-retki suuntautui Lempäälään Raimo Flinkin **Niksigalleria**-puistoon. Pääsimme ihmettelemään jättimäisen dinosaurusveistoksen valmistumista ja kiipeämään monen metrin korkeuteen sauruksen vatsaan. Ihmeellistä on myös kömpiä valtuisan mämmuveistoksen hänen alta kurkistamaan sisälle. Niksigallerian vierailuista on sovittava Raimon itsensä kanssa. Jäljille pääsee ekoinfo.fi-sivun kautta.

Miehenikin on ”joutunut” näille retkille. Ehkäpä hohdokkain on käyntimme Hämeenkyrössä Matti Järvenpään **Rautapuistossa**. Sinne pääsy on etuoikeus, sillä paikka on yksityinen. Mutta retkikunnat, googlatkaa Matti esiin ja koettakaa onneanne, jos tärppäisi! Onneksi YouTubesta löytyy virtuaalimatkailejalle mainio Rautapuisto-video, jonka toteutimme Pirkanmaan ITE-kartoituksessa.

Tuorein yhteinen visiittimme suuntautui Lapinlahden Varpaisjärvelle **Romurinsessan** pihavaltakuntaan. Kuskin kärsivällisyys joutui koetukselle, kun ehdottamani ”pieni mutka” venyi parinsadan kilometrin mittaiseksi. Mutta kannatti käydä!

Siskoni olen vienyt vierailulle Asikkalan Vesivehmaalle Erkki Pekkarisen **Tuohimestarin tupaan**.

Saimme ihan yksityisluennon Erkin luontosuhteesta. Tuvalle olen tehnyt retkiä myös ulkomaa-laisten vieraiden kanssa. Skotlantilainen taiteilijaystävä Mike Inglis tallensi keskustelustamme tuohimestarin kanssa jopa videon, joka kannattaa katsoa YouTubesta. Erkin pihapiirin ällistyttävä, monimetrisen **Tuohiukko** on sittemmin siirretty hotelli Tallukan edustalle, jossa se saa osakseen tuhansien matkailijoiden ihastelut.

Kyösti Iitin **Enkelipuisto** Pyhtäällä on vaikuttava ympäristö, jonne olen vienyt ulkomaalaisia reissulaisia useammankin kerran. Kyösti on kaivanut keskelle erämaata ikioman lammen. Sen partaalla on kymmenittäin metalliveistoksia, jotka ammentavat aiheitaan luonnosta ja historiasta. Kyöstin atleetin tulkinta Aatamista ja Eevasta hämmästytti helsinkiläisiä ja turisteja, kun Kiasma järjesti vuonna 2005 ITE-taiteen näyttelyn. Veistoksen paikka taisi olla aika lailla nykyisen Oodi-kirjaston kohdilla.

Työkavereiden kanssa on myös retkeilty ITE-kohteissa, ja nostan lopuksi esille ITE-bongareille aivan uuden vinkin, **Teuvo Jalosen veistosmetsän** Eurajoella. Teuvo on täyttänyt jo kotipihansa eläinveistoksilla, ja nyt hän on ryhtynyt jatkamaan unelmaansa metsän syvyysiin. Ensimmäiset eläinveistokset ovat jo ottaneet paikansa sammaleisessa kivikossa. Retkeilijätyypeille tämä on huippuvinkki ryhtyä seuraamaan ITE-ympäristön syntyä miltei alusta alkaen.

Raija Kallioinen on Maaseudun Sivistysliiton kulttuurituottaja ja ollut ITE-ilmion esiin nostamisessa alusta alkaen. Kallioisen oivalluksesta ensimmäinen Itse tehty elämä -projekti sai lyhenteensä ITE, josta kasvoi nimitys koko taidemuodolle.

HELKAN
TOP 5

Vaikuttavia retkiä ITE-ympäristöihin

Pitkät automatkat ovat puuduttavia. Kuka jak-
saa ajaa tunnista toiseen – ja pysähtyä toistensa
klooneihin ABCDE-asetuille?! En minä ainakaan.
On kiva suunnitella reitti hieman mutkittelevaksi,
poikkeilla välillä hiekkateille tai pysähdellä kah-
viloihin, ruokapaikkoihin, kulttuurikohteisiin –
siellä ja täällä. Pysähdyspaikan elämyksellisyyttä
lisää, jos siellä tapaa taiteilijan, ravintola-kahvilas-
sa kokin tai emännän, ehkä isännänkin.

Helsingistä Lieksan erämaihin ajaa yli kuusi tun-
tia. Vuosikymmenten ajan olen pysähtynyt 6-tien
varressa Parikkalassa katsomaan **Veijo Rönk-
kösen** kotipihaa, jota nykyisin kutsutaan **Parik-
kalan Patsaspuistoksi**. 1970–80-luvuilla park-
keerasimme auton tien poskeen ja kuikuilimme
pihan erikoisia veistoksia tontin ja tien reunoilta.
Isäntä-taiteilijakin ilmestyi joskus pihalle tervehtimään.
Ei puhuttu, kyseltä – mutta ihasteltiin ja ihmeteltiin.
Teokset ja paikan merkillinen tunnelma jäivät vahvasti nuoren tytön mieleen ja mielikuvitukseen. Yhä edelleenkin siinä on mieluisaa pysähtyä, ottaa lepotauko, tervehtiä Patsaspuistoa nykyisin ylläpitävät ”pojat” Atte ja Kimmo, syödä evästä – ja jatkaa matkaa. Patsaspuisto on avoinna ympäri vuorokauden ja ympäri vuoden.

Opiskelin 1980-luvun alussa vuoden Amerikan syvässä etelässä, Georgian taideyliopistossa. Siellä sain tavata muutamia outsiders taiteen kansainvälisiä klassikoita, joista parhaiten jäi mieleen **Howard Finster**. Hänen kotinsa oli maalattu

ja kuvioitu ulkoa ja sisältä, samoin huonekalut, auto jne. Pihamaalla vietimme taideopiskelijaryhmän kanssa mukavia hetkiä hänen seurassaan keskustellen elämästä ja taiteesta ja kuunnellen Finsterin taitavaa banjonsoittoa. Myöhemmin Suomessa on ollut upea löytää Finsterin hengenheimolainen **Enni Id**, jonka elämä on kuvaantunut hänen kotinsa pintoihin, talonsa seiiniin lattiasta kattoon. Huonekalut, astiat ja harmoni – kaikki hän maalasi vuosien varrella täyteen upeita ornamentteja, kissoja, kasveja ja elämänsä tarinoita.

On melko tyypillistä, että itseoppineiden taiteilijoiden taiteilu lähtee ikään kuin käsistä ja leviää erilaisille pinnoille, erilaisiin materiaalikokeiluihin, ulko- ja sisätiloihin. Kokeiluja tehdään – ja tarjotaan myös ilolla ohikulkijoiden katseltaviksi. Siitä jos mistä syntyy keskustelua, muisteloita ja monenlaista vuorovaikutusta kiinnostuneiden kanssa. **Enni Idin taiteilijakoti** Padasjoella, noin 60 kilometriä Lahdesta pohjoiseen, on avoinna yleisölle kesäsunntaisin.

Nokian Siuronkosken ylittävän sillan pauhusa soittelee kummallinen puu-ukkojen kvartetti vaskisia soittimiaan. Eletään 1990-lukua. Olemme saapuneet taiteilija **Martti Hömpin** kodin lähelle. Hömpin ukot ja akat, presidentit ja poliitikot, urheilijat ja koko kansan julkkikset on koostettu laudanpätäkistä ja varustettu nokkelalla huumorilla tai säväytetty ajan henkeen sopivilla iskulauseilla. Täidenäyttelyissä Hömpin taide herättää aina keskustelua, sillä karnevalistiset veistokset ovat täynnä ilkkurista yhteiskun-

takritiikkiä, jota ei ajan kulumineen näytä himmentävän. Hömpin veistoksia on talletettu Maaseudun Sivistysliiton ITE-taidekokoelmaan, ja niihin voi tutustua muun muassa finna.fi-palvelun kautta.

HakoApaja on **Esa Heiskasen** elämäntyö Rantasalmen Porosalmella. Oi mikä yhden miehen uskomaton voimannäyte! Tapasin Heiskasen perheineen Luston ITE-näyttelyn avajaisissa 2018, jossa hänen rakentamastaan ympäristöstä ja matkailukohteesta oli esillä valokuvia. Isännän kädenpuristus ja kropan voima olivat uskomattomat! Eikä ihme, sillä hän on sukeltanut omin voimin kotinsa viereisestä järvestä tuhansia vuosia vanhoja uppopuita ja rakentanut niistä yksin omilla käsillään useita rakennuksia, yhteensä yli 2000 neliömetrin verran. Alueella on erilaisia hakomökkejä, näyttelytiloja, vuokramökkejä ja savusaunoja. Paikkaan liittyvät tarinat, suomalainen sisu, luonnon ja ihmisen ikaikainen rinnakkaiselo – muun muassa niistä rakentuu tämä upea Aikhikylä, jossa myös **Mari-emäntä** paistaa muurikkalettuja ja -muikkuja vierailleen kesäkaudella.

Esa Pajulahti ajoi mopolla meitä tapaamaan kesäkuussa 2021. Treffit oli sovittu hänen ”**Luvattuun maahansa**” Padasjoelle. Siitäpä alkoi melkoinen seikkailu suomalaisesta metsästä kohti USAn presidentinvaaleja, välillä korpikappelissa hiljentyen ja välillä korona-aiheisten veistosten äärellä maailman menoa ihmetellen. Huumoria, poliittista satiiria, luonnon ja ihmisen rinnakkaiseloa – niistä saimme aimo kokemuksen. Pajulahti on eläköitynyt kirvesmies, jonka puunkäsittelytaito näkyy kaikkialla. Vuosien mittaan kierrätyspuusta on syntynyt toistakymmentä rakennusta – ja lisää on suunnitteilla. Pajulahden taidepuistoa voi ihailia puuaidan takaa, mutta pihalle pääsee vain isännän kanssa etukäteen sopien.

Kulttuurijohtaja Helka Ketonen vastaa Maaseudun Sivistysliiton taide- ja kulttuurituotannoista. Nykytaide, ympäristö- ja osallistava taide, ITE-taide, ekotaidet, festivaalit ja kulttuuriympäristöt ovat kaikki hänelle läheisiä teemoja.

- A MAHLUN MAAPALLOPATSAS
- B ALPON SAVANNI
- C EDVININPOLKU
- D JÄTKÄN ONNELA
- E NIKSIGALLERIA
- F RAUTAPUISTO
- G ROMURINSESSA
- H TUOHIMESTARIN TUPA
- I ENKELIPUISTO
- J TEUVO JALOSSEN VEISTOSMETSÄ
- K PARIKKALAN PATSASPUISTO
- L ENNI IDIN TAITEILIJAKOTI
- M HAKOAPAJA
- N LUVATTU MAA

LISÄÄ KOETTAVAA:
www.msl.fi/itetaide/ite-kohteet

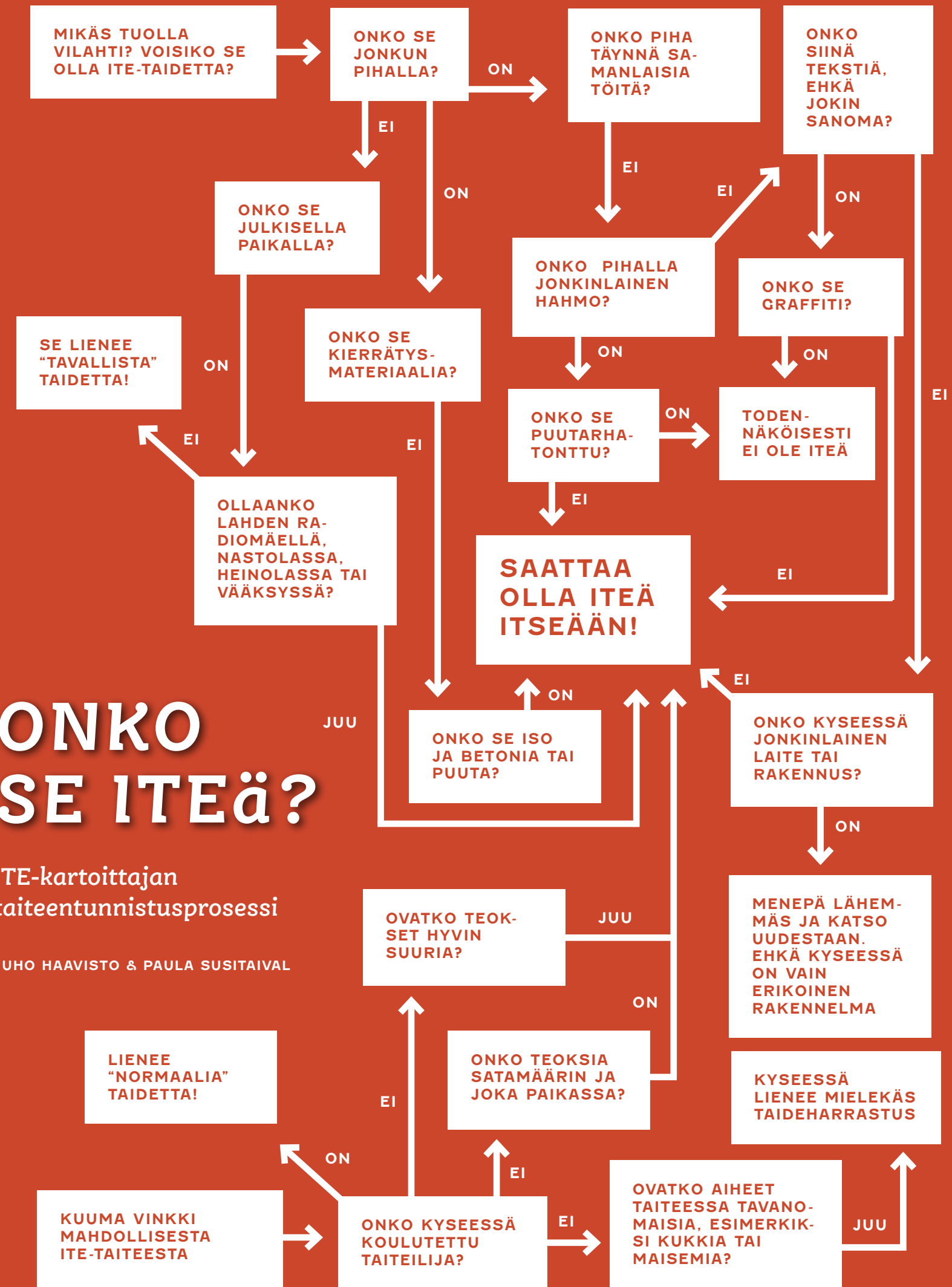
ITE-retken muistilista

- Tsekkaa ITE-kohteet Maaseudun Sivistysliiton **kotisivuilta**.
- Vilkaise **säätiödötusta**. Kohteita on sekä katon alla että taivasalla!
- **Eväät mukaan** – useassa ITE-kohteessa on mahdollisuus nauttia välipalaa kauniissa pihapiirissä.
- Taskun pohjalle **pikkurahaa**. Monet ITE-kohteet ovat maksuttomia, mutta keräyslippailla kootaan usein pieniä lahjoituksia ylläpitoon tai hyväntekeväisyyteen.
- Taskun pohjalle isoa rahaa – varsinkin jos harkitset **taidehankintoja**. Riippuen kohteesta teokset voivat olla myytävänä, tai ainakin töistä voi tehdä tilauksia!
- Pyyhe ja uimahousut. Kohteissa voi olla mahdollisuus päätyä **savusaunaan tai uima-altaaseen**.
- Kuulosuojaimet, etenkin **moottorisahaustapahtumaan!**
- Ota yhteyttä ITE-kohteen taiteilijaan ja **kysy sopiiko tulla**, jos kohteessa ei ole selkeitä aukioloaikoja ja se sijaitsee yksityisalueella.
- Kunnioita ITE-kohteita, ne ovat usein ihmisten **omaa kodin piiriä**.
- **Tervehdi** aina ystävällisesti isäntäväkeä.
- Selvitä muutkin **kiinnostavat kulttuurikohteet** lähiseudulta.
- Tutustu paikallisiin **ruokapaikkoihin** ja **muihin palveluihin**.
- Vaikutuitko kohteesta? Muista **suositella** paikkaa ystäville ja kylänmiehille!
- Muista aihetunnisteet **#itetaide** ja **#outsiderart** kun sometat mahtavista kokemuksistasi!

ONKO SE ITEÄ?

ITE-kartoittajan taiteentunnistusprosessi

JUHO HAAVISTO & PAULA SUSITAIVAL

TAUSTAA

ITE Hämeessä -hankkeen koordinaattorit Juho ja Paula ajeluttivat toimittaja Mattilaa hämäläisissä ITE-kohteissa 2.–3.9.2021. Tavoitteena oli tutustua vähemmän tunnettuihin, jopa hieman arvoituksellisiin taideympäristöihin ja kokea ne ensimmäistä kertaa yhdessä.

MIKAEL JOHANNES MATTILA

KUVAT JUHO HAAVISTO

ITE-turistina Hämeessä

Kahden päivän ITE-kiertueella halki Hämeen laitakyläin ja joutomaiden voi nähdä ainakin harmaantuvia takapihoja, melankolisia teoskokoelmia, kymmeniätuhansia norsuja sekä mallinukkeja sateisen syysmetsän uumenissa.

Tila-auton takaluukku on jumissa.

Seisomme matalan, harjakattoisen liikerakennuksen sisäpihalla Riihimäen torin vieressä. Minut on pyydetty mukaan kahden päivän reissulle, jolla on tarkoitus tutustua Kanta- ja Päijät-Hämeen ITE-taidekohteisiin. Sellaisiin, joihin kuka tahansa voi tutustua niin sanotusti matkansa varrella.

Minulla ei ole aavistustakaan, minne olen päätyvässä. En ole ITE-taideummikko; tietenkin olen selannut valokuvaaja ja ITE-tutkimuksen suurvisiiri Veli Granön runsaat kuvakatalogit, kokenut Parikkalan patsaspuiston ja sivunnut aihetta jopa muinaisessa kandidaatintutkielmassani. Koen silti lähestyvänä aihetta satunnaisharrastajan näkökulmasta. Kenties tästä syystä roadtripin järjestäjät, Hämeen ITE-taiteen kartoittajat Paula Susitaival ja Juho Haavisto, eivät ole halunneet paljastaa minulle liikaa tulevasta. "Kirjoitat vain mitä koet", minua on ohjeistettu. Olen mukana taiteen vastaanottajana.

Puhutaan ensiksi akateemisia. Antropologi Claude Lévi-Straussin käyttöön ottama käsite *bricolage* on vähän kuin hienostuneempi sana askartelulle. Bricolagen harjoittaja, bricoleur, on henkilö, joka luo merkityksiä maailmastaan niillä resursseilla, joita kulloinkin on esillä. Nämä resurssit voivat olla sekä abstrakteja että fyysisiä, siis kaikkea kuvista, myyteistä ja aatevirtauksista hetekanjousiin, puupölkkyihin tai bensakanistereihin. Kuulostaako ITE-toiminnalta? Sitähän minäkin.

Ajamme toiselle puolen kantahämäläistä pikkukaupunkia takaluukun häiriösignaalin piipatessa raastavasti kuin mekaaninen hyttysparvi. Mekanismi on kiusallisessa välitilassa, jossa luukku ei saa auki saati kiinni. On improvisoitava, turvaututtava bricolageen ja tökittävä liitoskohtaa niillä työkaluilla, joita autotallista nyt sattuukin löytymään.

Luukku aukeaa, sitten suostuu sulkeutumaan asianmukaisesti. Lähdemme valtatielle 54 kohti Lahtea.

Sysmääläisen Heikki "Morgan" Hämäläisen pihapiirin veistoksia.

Päijät-Hämeen eksoplaneetta

Ensimmäiset kohteemme löytyvät Nastolan pitäjältä. Paikkakuntana se on Päijät-Hämeen eksoplaneetta, jumi Lahden metropolin itäisellä kiertoradalla (liitetty 2016). Muutoin se on edelleen oma ekosysteeminsä, joka ei liity länsinaapuriansa kuin hallinnollisesti.

Taidekohteena Nastola on rikas, kiitos vuosikymmenet ylittävän institutionaalisen taide-toiminnan: Kaarisilta ry on järjestänyt taiteen erityisopetusta jo 1980-luvulta, ja Pikku-Kukkasen järven rannalla sijaitseva Taidekeskus Taarasti on pitänyt yllä näyttelytoimintaa vuodesta 1990.

Taarasti kiinnostaa myös meitä. Arkkitehtonista postmodernia optimismia huokuva Erkki Aartin suunnittelema päärakennus pihapiireineen on käytännössä yhden miehen vision tulos: nastolalainen elinkeinovaikuttaja Esko Koskinen oli ensisijaisesti yrittäjä mutta myös suuri taiteen rakastaja ja mahdollistaja, joka uskoi kulttuurin yhteisölliseen voimaan.

Koskinen oli paitsi sinnikäs, myös oikeaan aikaan liikkeellä: Nastolan Taideyhdistyksen puheenjohtajana hän järjesti Taarastille kaupungin rahoituksen juuri nousukauden loppubileissä vuonna 1988 ja rakennus kerkesi valmistumaan juuri ennen lamaa. 1990-luvun projektina se olisi luultavasti jäänyt toteutumatta. Kiitokset kasinotaloudelle siis ainakin tästä!

Kytkös ITEen tulee myös Koskisen itsensä myötä, sillä helmikuussa 2016 kuollut puuhämies oli itsekin taiteilija. Hänen elämäntyönsä elää Taarastin pihamaalla musiikkiaiheisten betoniveistosten muodossa: rinteessä seisova, liki kolmimetrinen *Kitarapoika* ja Taarastin julkisivulta järvelle katseleva *Hanuripoika* ovat tyyllistä ITEä klassimmillaan.

Taarasti on jonkinlainen portaali “ulkopuolisten” ITE-tekijöiden ja hallinnollisten taide-elinten välillä, tai ainakin se havainnollistaa tätä maailman eroa. Sen tulen huomaamaan, kun lähemme syvemmälle Nastolan takapihoja ja joutomaita kohti.

Toimittaja poseeraa Willa Fantin kokoelmien keskellä. Kahvilan edustalta löytyy myös Seppo Suomensyrjän elefanttiaiheinen teos.

Yli 20 000 norsun norsunäyttely

Seuraava kohde on melko odottamaton paikka: valtatie 12:n eteläpuolella, hiekkatien päässä sijaitseva Willa Fantti. Tosin paikka yllättää lähinnä siksi, ettei kirjoittaja ole seurannut aikalaismedioita kyllin tarkkaan; se on noteerattu lähivuosina niin *Egenland*-tv-ohjelmassa kuin *Apu*-lehdessäkin – pitäisihän tämä tietää!

Kyseessä on Auli Jylinvuori-Mäkisen ja Jarmo Mäkisen hallinnoima 23 700 norsuaiheisen esineen ja taideteoksen yksityiskokoelma. Tätä kirjoittaessa norsuja on luultavasti ilmaantunut sylikaupalla lisää. Kolmeentoista piharakennukseen sekä pihapiirin norsuhahmoihin (muun muassa norsu-pomppulinna ja norsu-huvipuistolaite) levittäytyvä näyttely on liki psykedeelinen kokemus. Norsut on lajiteltu niin harkiten kuhunkin rakennukseen, että se häiritsee. Miksi joku olisi näin tarkka? Miksi tällaista muka olisi maailmassa, ja vieläpä Nastolan maaseudulla? Miksi ei?

Yhdessä mökissä on vain puisia koristenorsuja, toisessa keraamisia, kolmannessa norsuaiheisia elintarvikkeita (mehutölkkejä, keksipaketteja, viinapulloja) ja niin edelleen. Norsutyynyjä, norsusoitimia, norsukukkapöytiä, norsunaulakoita, norsusipsejä, norsusolmioita, norsukalukukkaroita. Norsu toistuu banaaliuteen asti mitä mielikuvituksellisimmissa ja maailman vähiten norsuihin liittyvissä kulutustuotteissa.

Esillä on myös norsutaidetta, kuten lukematon määrä lasten norsupiirroksia sekä pihalta löytyvä, nastolalaisen ITEn household namen Seppo Suomensyrjän öljytynnyristä, muoviputkesta sun muusta “käsillä olevasta” valmistettu norsuveistos.

Norsukokoelma lähti paisumaan, kun Auli sai aikoinaan äidiltään norsua esittävän, “onnea tuovan” medaljongin. Se ei lunastanut tarkoitustaan, joten Auli alkoi saada ystäviltaan lisää norsuja. Noin tuhatta viidennensadannen (!) fantin kohdalla vaikutus tepsii: Auli kohtasi vanhan teinijän ihastuksensa Jarmon kolmenkymmenen vuoden tauon jälkeen ja meni naimisiin. Nyt norsut ovat vallanneet noin puolet aviomiehen sukutilan tontista. Uusia fantteja tulee lahjoituksina liki päivittäin.

Siitäkin huolimatta, että norsutilalla on kansainvälinen maine ja että Mäkitset ovat ystävyystyneet norsumaa Indonesian suurlähetystön kanssa, ei pariskunta ole koskaan kohdannut oikeaa norsua. Toisaalta se on myös täydellistä: norsu on pysynyt heille tähän saakka vain kuvana, symbolina ja populaarikulttuurin arkkityyppinä, eräänlaisena eksoottisena haaveena ja fantasiana. Jollei Auli Jylinvuori-Mäkisen ja Jarmo Mäkisen pariskunta olisi olemassa, olisi eksentrisistä henkilöihahmoistaan tunnettu Miki Liukkonen kirjoittanut heidät seuraavaan romaaniinsa.

Esko Koskisen betoniveistokset Nastolan Taidekeskus Taarastin pihalla käyvät vuoropuhelua rakennuksen kanssa.

Ilme harmaantuvalla takapihalla

Kiertueemme ensimmäinen varsinainen piha-kokoelma löytyy pari kilometriä Lahden keskustasta koilliseen Levelän ja Alasen kaupunginosien välistä. Pihatielle kaartavaa tervehtivät lankunpalaseen piirretyt, iloisesti hymyilevät kasvat. Hahmo on puettu virttyneeseen pipoon ja "I <3 Lahti" -t-paitaan. Vieressä on toinen. Ja loputtomasti lisää, käy äkkiä ilmi.

Hetken aikaa aidan yli kuikultuamme taiteilija itse ilmestyy pihalle. Tuula Juhola on huomannut meidät ikkunasta.

"Minä katsoin että mikäs auto siihen tuli... Saa ihan rohkeasti tulla tervehtimään! Se ärsyttää, jos ihmiset tulevat pihalle asti ja jäävät katselemaan teoksia mutteivät koputa oveen."

Se on ymmärrettävää. Taiteilijan pihalla seisova ITE-ympäristö on oudossa julkisen ja yksityisen välitilassa. Henkilökohtainen, silti aina näkyvillä. Tarkempi tutustuminen menisi jo kotirauhan rik-

komisesta, jos uteliaat ramppaisivat pihamaille omin luvuin. Joskus ITE-teoksia on myös varastettu (ei sentään Juholan).

Juhola esittelee pihaansa mielellään. Joka suunnasta tuijottaa suunnilleen yksi ja sama ilme: puupinnalle piirretty, naivistinen ja reipas, mutta loputtomiin toistettuna raastavan maaninen hymy. Ilme on yhtä aikaa sarjakuvamainen ja primitiivinen. Ajattelen jotakin vauvan pinnasängyn viereiselle seinälle kiinnitettävää hymynaamajulistetta, jonka tarkoitus lienee luoda turvallisuuden tunnetta.

Hahmojen määrä lasketaan sadoissa. Yksinkertaisimmillaan ne ovat erilaisia lauta-asetelmia, joille on puettu mitä vaatteita on milloinkin sattunut löytymään. Osa hahmoista on kohtuullisen säänpieksimiä. Jotkut kasvavat sammalta, toisten paidat sade on riisunut väreistään demokraattisen harmaiksi. Kuusiaitaa vasten nojailee rockbändi, jolla on huopahatut, moppitukat ja muoviset Guitar Hero -kitarat. Pari soittajaa viitsii ilmeillä sentään muutenkin kuin hymyillen. Kutsuttakoon

niitä vaikka "rajuiksi rokki-ilmeiksi". Musiikki-teema toistuu pihalla: pihamökin sisäänkäynnillä morjenstaa Elvis, toisessa porukassa hengaille Bob Marley.

Juhola avaa kokoelmaansa: "Osaan tehdä vain tuon yhden ilmeen! En osaa piirtää kuin pikku-ukkoja. Tämä on vähän tällainen leikki, joka lähti käsistä. Lasteni ehdoilla minä tämän loin. Emme lähteneet leikkipuistoon, vaan rakensimme sellaisen tänne. Lasten ollessa pieniä tämä oli vieläkin isompi kokonaisuus: tuolla metsässä oli linnoitus, jossa oli heinäseipäät ja salakäytävät."

Wrangelismia säkkipimeässä

Puolipilvinen päivä on kääntynyt sateiseen iltaan. Olemme tehneet välilaskun Vääkseen, saunoneet

ja uineet Päijänteessä. En ole kyllin karaistunut voidakseni kastautua kiroilematta. Silti syksynkirpeä järviäsi tuntuu mahtavalta. Keräämme voimia suunnata päivän viimeiselle etapille Lammim Mulkolan kylään.

Saunomisen aikana alkanut vesisade on hurjistunut, kun suuntaamme mäkiselle ja mutkitteluvalle seututielle. Syksy tuntuu toden teolla ensi kertaa. Maisema harmaantuu ja hämärtyy, sävyt maastoutuvat ja matkanteossa alkaa olla jonkinlainen satukirjamainen tunnelma, kuin Hugo Simbergin tai Theodor Kittelsenin maalauksissa.

Saapuessamme on pilkkopimeää. Kuuluu asiaan. Taskulamppujen valossa lähemme Reino Rokkilan ja Markku Vettenniemen elämäntöiden perään.

Tuula Juholan ja Reino Rokkilan teosympäristöissä luonto ja taide kamppailevat tilasta

Vuonna 2018 kuolleen, paikkakunnallaan puuhakkaaksi ja kykenevänsä tiedetyn Rokkilan puiset teokset alkavat jo kadota maisemaan kokonaan. Mulkolantien varrella olevan maatilan puusikot ovat kaapannet puu-ukot syleihinsä. Hahmojen ruumiinrakenteita ja kasvonpiirteitä häidin tuskin tunnistaa, maali on haalistunut ja puupinta halkeillut. Maata peittää paikoin jonkinlainen tartanpinnoite, ikään kuin tässä olisi joskus ollut jokin taiteilijan suunnittelema väylä. Enää se ei vie minnekään.

Osoitamme fikkareilla pimeään, elottoman navetan ikkunoiden läpi. Maalauksia! Kamareiden seinät on maalattu kuvauksilla romanttisesta maalaiselämästä: lierihattuisia miehiä heiluttelemassa viikatteita, pitkähelmaisii mekkoihin pukeutuneita naisia joko kylvämässä peltoa tai poimimassa jotakin. Rokkila itse oli maanviljelijä. Löydös tuntuu arkeologiselta.

Kivenheiton päässä sijaitsee Tilkunpellon leirintäalue. Ajamme ohii sen kelmeiden pihavalojen kohti viereistä metsää, jossa sijaitsee *Wrangelismi*-niminen teoskokonaisuus. Asialla on Rokkilan oppipoika ja ystävä, *Keski-Häme*-lehden päätoimittajanakin työskennellyt Markku Vettenniemi. *Wrangelismi* on jonkinlainen näppäröivä hupiuskonto: "indifferentti ideologia, joka on hahmottunut design-lähtöisesti", sanotaan sen nettisivuilla. Asia kunnossa. Toisaalta sen periaateohjelmaan kuuluvat sukupuolten tasa-arvo, antirasismi ja humaani maailmankuva – asiat, jotka jokainen järkevä ihminen allekirjoittaa!

Teokset pitää etsiä geokätkösovelluksen avulla. Tarvomme kinttopululla umpimetsässä ympärillämme syksyn täydellinen pimeys, yh-

dessä kädessä taskulamppu ja toisessa puhelin. Sen näyttö kastuu tihkusateessa sameaksi joka kymmenes sekunti. Yksin moinen olisi ainakin omalle luonnolleni aivan liian kuumottavaa. Kolmistaan tämä ei ole hassumpaa – aivan pätkähullua silti!

Suunnistamme väylää reunustavien aurauskeppi- en avulla. Lopulta eteemme tupsahtaa pressusta kyhäty, puiden väliin pingotettu labyrintti. Kuulemma sen maalissa on aarre, väärässä umpikujassa jonkinlainen säikäytys. Polku on tietenkin selvitetty – eihän minulla ole edes kuolemanpelkoa. Jokainen nurkka jännittää, kunnes... ei mitään. Ei kauhua, ei aarretta. Sokkelon lopussa on kiviröykkiö, siinä kaikki.

Jatkamme. Emme ehdi kulkea kovinkaan kauaa, kun näemme uuden pressuteltan. Ohjaamme fikkarin kiilaa alemmas ja näemme... Kelmeät, kapeat jalat. Säpsähdämme. Olihan se odotettavissa, mutta piru vie, kyllähän nyt näissä olosuhteissa! Teltan sisältä löydämme kaksi wrangelismin "jäsentä", jännittävän futuristisesti puettua mallinukkea. Mies- ja naishahmot. Niitä kuulemma pitäisi olla täällä metsässä enemmänkin, ja löydämmekin tiemme lopulta jonkinlaiselle

wrangelismin pääkallonpaikalle. Siellä ei tosin ole nukkeja, vaan kuusesta killuva maalaus jostakin viiksekkäästä äijästä ja karheasta köydestä solmittu hämähäkinseitti.

Lisääkin varmasti olisi. Sää, pimeys ja orastava väsymys alkavat kuitenkin jo painaa. Päivään mahtui kuitenkin matkantekoa ja ITE-elämyksiä päälle kahdentoista tunnin edestä. Saan jälkikäteen myös kuulla, että wrangelistikokonaisuus oli syyskuun alkuun mennessä laiteltu jo talviteiloille. Se selittää: enpä minäkään taiteilijana välttämättä pitäisi mallinukkejani ulkoilmassa läpi routien ja räntien!

Morganismia Sysmässä

Perjantaiamu on elokuvallisen aurinkoinen ja kirkas. Sateen muisto välkky puiden lehdistä ja nurmikossa. Ei siis ole kauaa siitä, kun pilvet ovat väistyneet. Tälle päivälle olemme säästäneet vain yhden kohteen. Arvelemme visiitin pitkäksi. Lähdemme kohti Sysmää ja ylitämme Päijännettä halkovan satumaisen Pulkkilanharjun, joka edustaa aurinkoisena syysaamuna maakuntabrändiä parhaimmillaan.

Meidät ottaa vastaan mies konduktöörinlakissa ja pikkutakissa. Ensivaikutelma on hieman ujo ja jäyhä, silti vieraanvarainen. Heikki Morgan Härmäläinen on rakentanut vaimonsa sukutilalle "taide-, tieto- ja huviryppään" nimeltä *Morganismi*. Tämän lisäksi hän on ainakin suunnitellut

omia fontteja, julkaissut kirjoja, piirtänyt sarjakuvia – vähän kaikenlaista!

Nopean mukavienjuttelun jälkeen “Morgan” alkaa esitellä pihapiiriään. Taiteilijan nimi on peräisin opiskelua ajoilta, hän tykkäsi sarjakuvasankari Morgan Kanesta.

Tässä tosiaankin saattaa venähtää, huomaamme. Nähtävää on valtavasti. Morgan ei varsinaisesti selitä teoksiaan, vaan pikemminkin hän toteaa, että “tällainen tämä nyt on”, naurahtaa päälle ja siirtyy seuraavaan. Vaatimaton mies.

Pihalta löytyvät muovi-, pelti- ja rautarojusta sekä välillä myös orgaanisesta aineesta kuten eläinten luista koostetut, pohjavireeltään ympäristötaiteelliset teokset ovat vain yksi morganismin lukemat-

tomista alahaaroista. Saavumme tontin toiselle laidalle, mistä löydämme esimerkiksi kodan, jonka sisäkattoon Morgan on piirtänyt erilaisia kuvastoja: myrkyllisten kasvien oppaan, omia varoitusmerkkejä, kulkuriaakkoset.

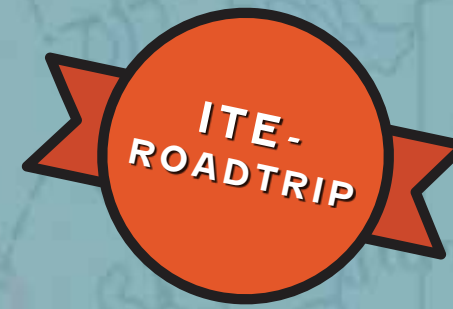
Muutakin löytyy. “Mennäänpä tänne viljasiiloon...”

Astamme *Sinttiin*. Se on kaksikerroksinen, hie-man Linnanmäen Vekkulan mieleen tuova puuhapaikka, josta löytyy kaikenlaisia Morganin itse kehittämiä lautapelejä, kuten Kalevala-fortuna, Onnensoturi-noppapeli ja “pääpeli”, jossa on tarkoitus muodostaa erilaisia oivaltavia lauseita. Lattia on kalteva, laudat narisevat. Vanha puu tuoksuu, pöly menee nenään. Paikka on levällään, mutta silti se hämmästyttää: miten joku oivaltakin!

Ja jos *Sintti* ei olisi jo tarpeeksi ällistyttävä paikka, löytyy sen vierestä vieläkin massiivisempi kolmikerroksinen riihirakennus – *Tietosäilö Kухanpää*. Se kätkee sisäänsä taas yhden aivan hengästyttävän maailman, josta löytyvät ainakin itse rakennettu elokuvaprojektori, säänennustuskone, kansanuskomuskabinetti, mietiskelyhuone, tähtitorni ja valtava määrä Morganin maalaamia tauluja, pieniä veistoksia sekä installaatioita.

Koko touhua määrittää kuivakka kielellinen hupailu ja jonkinlainen inhimillisen tekemisen

Morganin (kuvassa) laaja pihapiiri Sysmässä on täynnä pääosin kierrätysmateriaaleista laadittuja veistoksia. Huvimajan seiniltä löytyviin hykerryttäviin teoksiin kuuluu mm. kokoelma uusia varoitusmerkkejä.

KÄYNTIKOhteet

TAIDEKESKUS TAARASTI Taarastintie 6, Nastola
WILLA FANTTI Nastola, ks. kaivolanperinnetila.fi
WRANGELISMI Lammi, ks. geokatkosovellus
MORGANISMI Sysmä, ks. www.msl.fi/itetaide/ite-kohteet

lempeä ironisointi, joka tuo mieleen Alivaltiosihteerin “virallisen” vitsailun. Esimerkkinä nyt vaikkapa absurdit liikennemerkkit (*Kankkulan kaivo*, *Metsästyksen ilman päätä kielletty*), pitkän paperipinkan eläinhahmoja tulostanut printteri nimeltään *Noonan arkisto* tai kengistä rakennettu veivattava installaatio, joka toivottaa: Saat potkut!

Kuhanpäästä löytyy myös tapahtumajulisteita menneiltä vuosilta, jopa yli kymmenen vuoden takaa. “Kyllähän näitä pitäisi vähän laittaa, kesällä kun oli se syöksyvirtauskin”, Morgan mutisee tiluksistaan. Totisesti, Morganismin kaikki hienous on hiukan rempallaan. Tiluksien länsipuolelle avautuvalle kalliolle on kasattu kivistä pieni labyrintti, jatulintarha, joka on tosin rajuilman riepottelemien oksien ja puunrunkojen peittämä. Koko “ränchi” näyttää tällä hetkellä kesannolla olevalta huvipuistolta.

ITE-taiteilijan yksinäinen vastuu

Ajamme takaisin kohti Riihimäkeä. Kokemaani hilpeyttä taittaa tietty melankolia. Jos aloituskohteemme Nastolan Taarasti on yhteisöllinen mahdollistaja, joka vaalii taiteen ja kulttuurin jatkuvuutta, ovat useat ITE-tekijät yhteisön tuen ulkopuolella. He ovat täysin vastuussa taiteestaan, siis myös sen ylläpidosta. Siksi sään ja ajan armoilla olevat, häikäisevän luovuuden mikrouniversumit voivat olla tekijäänsä suurempia myös pahassa. Mietin, miten helkkarissa esimerkiksi Morgan yksin saati vaimoineen pystyy ylläpitämään tuota valtavaa teosmääräänsä ja veikkotimiaan? Entä Tuula Juhola naamaukoineen? Kokoelmista jää vähän katkeransuloinen olo: vuosia aiemmin nämä ainakin tekijöidensä pu-

heissa elivät kukoistustaan, nyt ne ovat vähän välitilassa.

Ajattelen Elis Sinistön *Villa Mehua* Kirkkonummella. Valtava kompleksin ränsistyy pystyyn uusista omistajistaan huolimatta, koska resurssija perinpohjaiseen kunnostamiseen ei ole. Eroosio nakertaa taivasalla seisovia ITE-teoksia huomattavasti nopeammin kuin etabloitunutta taidetta: Reijo Rokkilan puuhahmot ovat katoamassa pöpelikköön jo kolmessa vuodessa.

Samalla tietenkin: onko sillä väliä? Mikä on se elinkaari, jonka taiteilijat teoksilleen edes ajattelevat? Mikä on tarkoitettu “ikuiseksi”, mikä on “vain” bricolagea – puuhailua näpeissä olevilla palikoilla? Näitä ihmisiä ajaa rajoittamaton luovuus ja pakko tekemiseen, jossa määrä ja laatu ovat synonyymejä. Kun mitä tahansa ei-esittäviä palasia yhteen pakertamalla voi saada aikaan jotakin, joka muistuttaa muotoa, on kauneus juuri tekemisen laajuudessa. Siinä on myös työstön suuri humaanius: kun kaikki teokset ovat osa samaa sarjaa, ei yksikään nouse toista arvokkaammaksi. Kai meidät ihmisetkin on pistetty läjään vähän siitä sun tästä. Tai jotain.

Silti olisi kunniaakasta, jos näiden “ulkopuolisten” ei aina tarvitsisi pärjätä ulkopuolisuudessaan vain yksin.

.....
Mikael Mattila on vapaa kirjoittaja ja kulttuurityöläinen, joka opiskelee Turun yliopistossa kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen maisteriohjelmassa.

INA RUOKOLAINEN

KUVAT JUHO HAAVISTO

ITE-taide tuo Padasjoelle elinvoimaa

Padasjoki on yksi niistä kunnista, joissa ITE-taiteen on huomattu tuovan elinvoimaa arkeen ja houkuttavan myös matkailijoita. Kunnanjohtaja Petri Koivula iloitsee Enni Idin taiteilijakodin ohella nykytekijöistä, jotka luovat taidetta omilla ehdoillaan ilman talouden paineita.

Pienessä kunnassa eletään tiukkojen talouslukujen ehdoilla, mutta silti kunnanjohtaja näkee hyvän elämän löytyvän toisaalta.

– Ihmiset ovat liikaa työ- ja talouskeskeisiä, kun sen sijaan pitäisi miettiä, mikä on hyvää elämää. Taide ja kulttuuri ovat iso osa sitä. Köyhinä aikoina elämäniloa ovat aina tuoneet esimerkiksi laulu ja pienet näytelmät.

ITE-taide on hyvä esimerkki ilmiöstä, jossa tekijät etsivät ilon- ja inspiraationaiheet kokemansa ja näkemänsä elämän kommentoinnista. Koivulalle ilmiö aukesi kertaheitolla, kun hän uutena kunnanjohtajana kesällä 2019 astui ensimmäistä kertaa Enni Idin (1904–92) kotimökkiin Kellovalmen kylässä.

– En tiennyt taiteilijasta mitään, mutta ihastuimme vaimoni kanssa sekä mökkiin että intohimoon, jolla taidetta oli tehty. Sinä kesänä vierailimme taiteilijakodissa joka sunnuntai, jolloin se oli auki. Olemme myös hankkineet neljä taiteilijan taulua, pöydän ja pari tuolia.

Reilun parin vuoden aikana Koivulalla on ollut mahdollisuus tutustua myös kunnan elossa oleviin ITE-taiteilijoihin, joista Esa Pajulahden kantaaottava mökkikylä Luvattu maa ja Veikko Salon taidokkaat klapirakennelmat mökistä tuulimyllyyn ovat näkyneet laajasti myös julkisuudessa. Eeva Salmensuun Eevan Taideullakko värikylläisine maalauksineen on sekin tuttu. Kaikkiin Padasjoen ITE-keittäisiin pääsee tutustumaan rajatusti, mutta suuriin matkailijavirtoihin taiteilijat tai muut ylläpitäjät eivät ole varautuneet. Koivula ymmärtää tilanteen, vaikka matkailun kannalta se ei olekaan paras mahdollinen.

– Jos ITE-taiteilija haluaa, kunta voisi markkinoida enemmänkin, mutta on otettava huomioon se, että taiteilija toteuttaa itseään omassa rauhassaan. Esimerkiksi Vexille (Veikko Salo) olen ehdottanut klapiteosta keskustaan, mutta hän haluaa pysyä Taulussa.

Koivula uskoo silti, että Padasjoella on mahdollisuuksia kasvaa kokoaan isommaksi taidekunnaksi sekä ITE-taiteen että muun kulttuurin avulla. Kunnan keskustassa on jo pitkään toiminut taidekahvila Pikantti, joka on tarjonnut lukuisille tekijöille mahdollisuuden niin ensimmäiseen näyttelyyn kuin myöhempään esiintymisiin. Ammattitaiteilijoiden teoksia on ennen korona-aikaa päässyt katsomaan Ars Auttoisen ja Ars Arrakosken taidekeskuksissa, jotka samalla tuovat elämää ja matkailijoita kylille. Nämäkin kohteet avautuvat taas pandemian hellitettyä.

Vaikka ITE-taide mielletään usein varttuneempien harrastukseksi, se voi antaa inspiraatiota myös nuoremmille. Kuten maalaiskunnissa usein käy, nuoret lähtevät muualle opiskelemaan. Sitä ennen lapsille ja nuorille voidaan kuitenkin antaa evääksi taiteen siemen, mikä tapahtuu Wellamo-opiston taiteen perusopetuksen ryhmissä. Oppilaat ovat perinteisesti saaneet pitää keväisin oman näyttelyn Pikantissa.

Kylätoiminta luo mahdollisuuksia

ITE Hämeessä – omaehtoinen luovuus matkailun voimavaraksi -hankkeessa on korostettu kylien ja paikallisten ihmisten roolia ITE-taiteilijoiden esiin nostamisessa. Keinoiksi on nostettu muun muassa kunnostustalkoot, opastukset, esittelyt, retket ja pienet tapahtumat. Yhteisöllisyyden ohella on tavoiteltu henkistä hyvinvointia, arvostusta omaa paikalliskulttuuria kohtaan ja jopa brändin rakentamista.

Padasjoen Kellosalmi on esimerkki kylästä, jossa ITE-taide ja yhteisöllisyys kulkevat käsi kädessä. Kyläyhdistys pitää Enni Idin taiteilijakotia auki kesäsunnuntaisin ja ottaa ryhmiä vastaan sovittu muulloinkin. Se on kunnostanut maankuulua kohdetta talkoilla ja EU-hankkeiden tuella. Laajempiin aukioloihin tai aktiviteetteihin ei kuitenkaan ole riittänyt toistaiseksi tekijöitä.

Korona-ajan etätyöt ja muutenkin nousussa oleva monipaikkaisuus ovat kuitenkin nostaneet maalaiskunnat ja kylät taas esille. Kellosalmen lisäksi Auttoinen ja Arrakoski ovat jo hyötynneet taidenäkyvyydestä. Koivula uskookin, että oikealla koordinoinnilla tekijät ja vierailijat löytäisivät toisensa.

– Lähes tuhat ihmistä on ollut meillä etätöissä pandemia-aikana. Se on jo näkynyt matkailupalvelujen käytössä ja kysynnässä. Vielä tarvittiin enemmän halukkaita tekemään asioita.

Taide ja luonto hyvinvoinnin lähteinä

Kotimaanmatkailun ja monipaikkaisen asumisen nousun myötä läheltä löytyvät elämykset ovat taas arvossaan. Maaseudulta ja kylistä ammentava ITE-taide voi tarjota elämyksiä, jotka voi yhdistää myös nousussa olevaan luontomatkailuun. Luontomatkailu onkin ollut pitkään Padasjoen matkailubrändin kärkenä, sillä kunnassa riittää upeita luontokohteita. Tunnetuimpia ovat Lammin Evolle johtava Täruksen luontoreitistö ja Päijänteen kansallispuistoon kuuluva Kelvenne. Satamasta pääsee muuallekin Päijänteelle, kesällä myös jonkin verran reittilaivoilla. Luonnon ja kulttuurin yhdistelmä voisikin Koivulan mukaan olla hyvinvointia ylläpitävä yhdistelmä entisaikojen parantoloiden ja kylpylöiden tapaan – toki nykyajan hengessä.

– Meillä on täällä paljon edullisia paikkoja, joihin taiteentekijät voisivat perustaa vetäytymis- ja taidesunnon tai pitää niissä taideleirejä. On vanha koulu, joka on korjattu sisältä ja majatalo, johon mahtuu enemmänkin väkeä, Koivula listaa. Joukkoliikenne on ongelma kylien välillä, mutta kunnan läpi kulkevalla 24-tiellä kuitenkin kulkee sekä pikavuoroja että Lahteen suuntautuvaa paikallisliikennettä. Loput matkat voi hoitaa paikallisin voimin, Koivula uskoo. Myös risteilyliikennettä Päijänteelle pitäisi saada lisää ja yhdistää luontokohteiden ohella taidekohteisiin.

Ina Ruokolainen on asikkalalainen vapaa toimittaja.

Kellosalmen kapinallinen

Enni Idin perintö elää ainutlaatuisessa ITE-taidekohteessa

Enni Id lienee yksi tunnetuimpia suomalaisia ITE-taiteilijoita. Valtakunnallisesti hänet teki tunnetuksi naivistisen taiteen näyttely vuonna 1973 Helsingin Taidehallissa. Sittemmin hänen taidettaan esiteltiin ympäri maata ja myös kansainvälisesti muun muassa Tanskassa.

Kahdesti naimisissa ollut Id alkoi maalata 1960-luvulla leskeksi jäätyään. Maalauksen aiheet ovat usein maaseudulta. Hyvin yleisiä ovat myös maisema-, kukka- ja kissa-aiheet. Maalauksien ote on naivistinen ja esittävä. Aiheet tunnistaa selvästi.

Idille oli ominaista myös esineiden koristelu maalaamalla, ja niin tällaisia maalattuja tarve-esineitä kuin Idin teoksia löytyy paljon Padasjoelta ja lähiympäristöstä, sillä Id osin elätti itseään taiteellaan.

Padasjoella, jossa sijaitsee Idin lattiasta katonrajaan maalaama koti, hänet tiedettiin erittäin värikkäänä ja myyttisenäkin persoonana, joka jakoi mielipiteitä. Osin tämä johtui varmasti myös Idin omasta käytöksestä, hänet näet tunnettiin myös “rivousisena sahdinkeittäjänä”. / JH

KUVAT JUHO HAAVISTO

Halkopinojen taidetta

Veikko Salo Padasjoen Taulusta pinoaa halkoja omintakeisella tyyllillä.

Likolammentiellä, teollisuusalueella Padasjoen kirkonkylän kupeessa voi kohdata kummia: Veikko Salo kasaa polttopuita mutta aivan eri tavalla kuin me muut. Hän on rakentanut toimivan tuulimyllyn, klapituvan ja muita merkittäviä halkorakennelmia, kaiken vapaasti haloista pinoamalla. Kodikkaaseen klapitupaan mahtuu pieni porukka istumaan iltaa, ja tuulimylly pyörii akselinsa ympäri, klapikonetta pyörittäen.

Valtavassa ötökkämotelissa on asukeille nimetyt sisäänkäynnit, jotta pörräiset löytävät oikeisiin hotellihuoneisiin. Eläkkeellä oleva metsätyömies on myös rakentanut haloista omakuvan, joka on jo ehtinyt mennä polttopuiksi.

Pinotut halkorakennelmat eivät synny tuosta vain. Pinot tulee tukea oikein ja kasata harvaan, siten että ilma kulkee pinon lävitse. Halkotaide on kansainvälinen ilmiö ja kukkii kaikkialla, missä polttopuita kuivataan pinoissa. Arkinen puurtaminen taittuu usein taiteeksi, kun pinoaja alkaa nähdä muotoja halkojen muodostamissa pinnoissa.

Veikko Salon klapimaailmaan voi tutustua milloin tahansa, ja rakennelmien kulmilla saattaa kohdata myös miehen itsensä pinoamistöissä. Vieraskirja on täytynyt hämmästelevien kävijöiden puumerkeistä. / PS

ITE-KOHDE

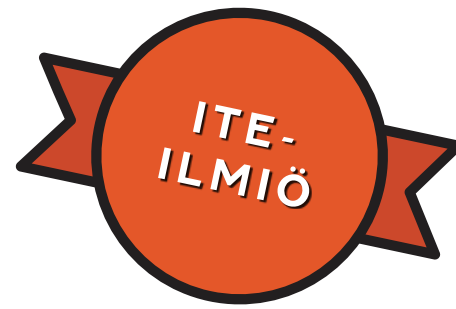
VEIKKO SALON KLAPIMAAILMA

OSOITE Likolammentie, Padasjoki

AVOINNA Aina avoinna

LISÄTIEDOT mml.fi/itetaide/ite-kohteet

PAULA SUSITAIVAL

KUVAT JUHO HAAVISTO & SOLJA JÄRVENPÄÄ

Navettagalleristit ja korpikuraattorit

Suomen kesän valo kasvattaa ja ruokkii tapahtumia, ja kesänäyttelyiden kiertely on rakastettu lämpimän kauden ajanviete.

Tyypillistä on, että näyttelyitä ilmestyy kuin tyhjästä, etäälle kuhisevista keskuksista. Luonnollisesti ITE-taide ottaa tilaisuuden tulen myös tällaisen hetkessä elävän hahmon. Taiteentekijöiden joukossa on uutteria ja tuotteliaita navettagalleristeja, jotka luovat pihapiireihinsä joka vuosi uusia vaihtuvia näyttelyitä ja installaatioita. Värikkäät kyltit johtavat takapihoille ja ulkorakennuksiin, ja tilaa löytyy myös toisten taiteilijoiden teoksille. Puhvetit pullistelevat herkuista ja usein kuulolle eksyy myös utelias paikallislehden toimittaja.

Urajärven taidenavetta

Tiina ja Jussi Saarijärven Nahilankulman navettagalleria Asikkalan Urajärvellä on toteuttanut vaihtuvateemaisen taidenäyttelyn jo kahdeksana kesänä. Saarijärvet saivat näyttelykipinän muutettuaan inspiroivaan maalaismiljööseen, joka sai kahden luovan ihmisen mielikuvituksen laukalle. Pilke silmässä kootuissa näyttelyissä esitellään

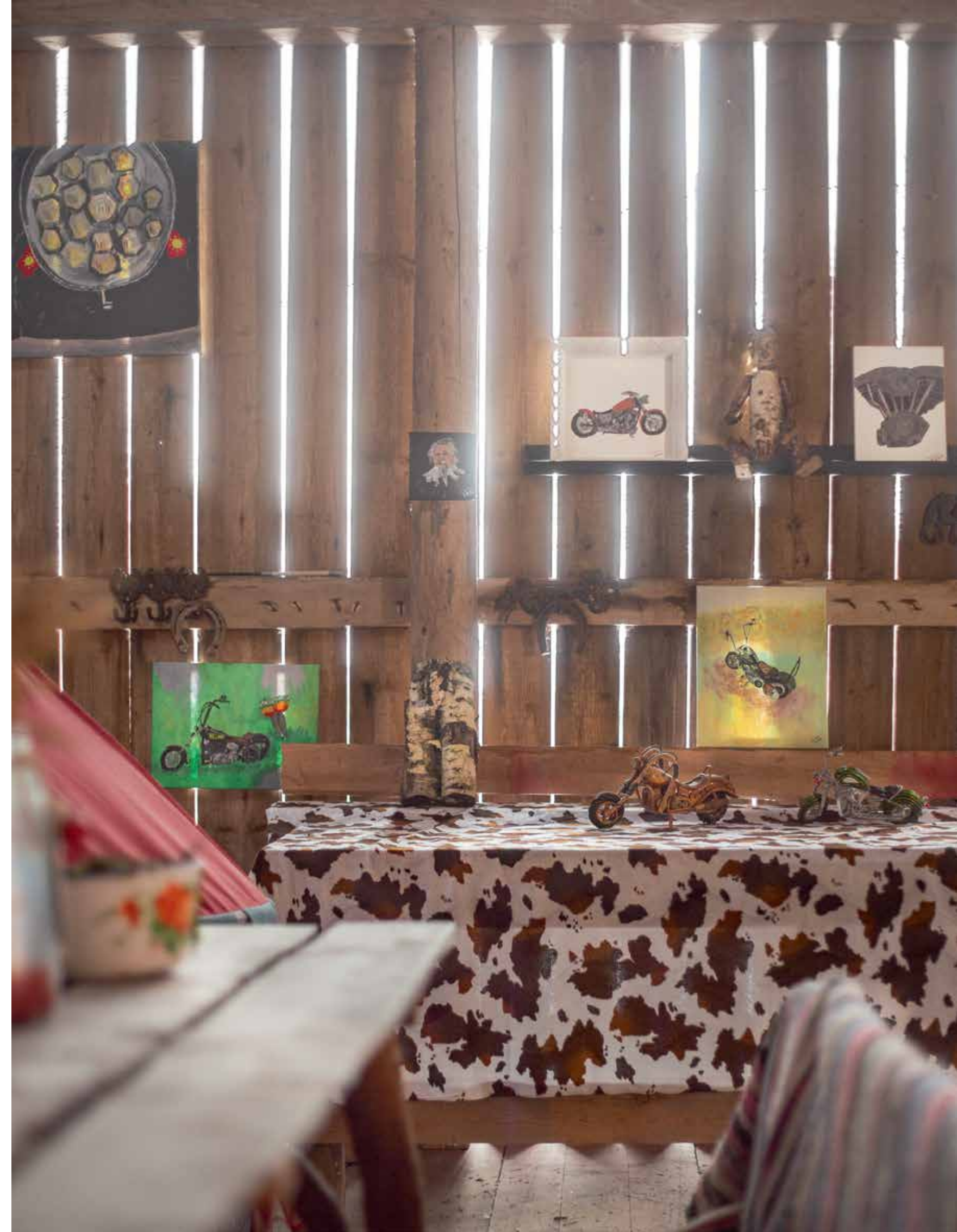
paitsi omia teoksia, myös mukaan kutsuttujen taiteilijoiden töitä. Seuraavan näyttelyn Saarijärvet suunnittelevat järjestävänsä yhteistyössä paikallisten mielenterveysyhdistysten kanssa.

Vaikka tiedotukseen on panostettu ja Nahilankulma sijaitsee vain neljän kilometrin päässä suositusta Urajärven kartanosta, on ollut yllättävän haastavaa saada kävijöitä paikalle. Menestysreseptiksi on osoittautunut osallistuminen kesän aikana järjestettäviin teemapäiviin, kuten Avoimet puutarhat -tapahtumaan. Päivämäärään sidottu "bongaustapahtuma" saa syystä tai toisesta ihmiset liikkeelle paremmin kuin läpi kesän jatkuva näyttely.

Café Navetan prätkät ja possut

Kanta-Hämeestä, Iittalan Pirttikoskelta löytyy toinen tuottelias navettagalleristi Sari Salas, joka tallentaa elämänsä tärkeät asiat tauluiksi. Hän kokosi omista sekä taiteilijaystävänsä töistä

Café Navetan kesänäyttely 2021 oli pandemian vuoksi esillä vain virtuaalisesti. Idyllinen navettakahvila odottaa uusia kävijöitä tulevalle kesälle.

näyttelykokonaisuuden idylliseen Café Navetaan ensimmäisen kerran kesällä 2019. Kekseliäs galleristi ei lannistunut pandemiasta, ja toteutti poikkeusajan näyttelyt virtuaalisina, esitellen niitä sosiaalisen median kautta. Näyttelyistä ovatkin nauttineet paitsi paikalliset, myös taiteilijan laajat verkostot ympäri maan.

Pihagalleria Auttoisissa

Marketta Mäntynen Padasjoen Auttoisissa on tuottelias ITE-taiteilija, jonka värikylläisiä maalauksia on nähty myös paikallisissa näyttelyissä. Mäntynen tunnetaan myös ympäristötaiteilijana, joka toteuttaa pihapiiriinsä vaihtuvia, usein rajunkin kantaottavia teoksia, ja dokumentoi ne kotisivuilleen. Hän esittelee taidettaan myös ulkorakennuksissa. Maatilan tarjoama tila motivoi taiteen tekemiseen, koska teosten esittely galleriassa on kallista. Paikalle eksyy useita satoja kävijöitä kesässä, ja pihagalleria luo elämyksiä paitsi naapurustolle, myös mökkiläisille.

Korpikuraattorien tekemää kulttuuriryötä ei yleensä tueta apurahoin, eikä myyntiprovisioita peritä. Silti nämä kohteet tuovat merkittävästi iloa ja lumoa pikkukylien kesään.

CAFÉ NAVETTA

OSOITE Pirttikoskentie 1662, Iittala, Hämeenlinna

NAHILANKULMAN NAVETTAGALLERIA

OSOITE Nahilankulmantie 204, Urajärvi, Asikkala

MARKETTA MÄNTYSEN PIHAGALLERIA

OSOITE Savintie 228, Auttoinen, Padasjoki

LISÄTIEDOT mml.fi/itetaide/ite-kohteet

Koko Heinolan puisto

Vesa Väänänen (s. 1949) Dorkin puisto selvisi myrskyn silmästä. Puiston uusien omistajien myötä veistokset tulevat tutuksi yhä useammalle.

Henkilöjuna liikenne Heinolaan lakkasi kuusikymmenluvun lopussa. Ehkä tästä syystä aika Rautatienpuiston lehmusten alla ikään kuin pysähtyi ja säästi vanhat puutalot ja viehättävän vesitornin, ”viskuritornin”, joka oli palvellut höyryvetureita vedentäytössä.

Aikanaan Rautatienpuiston keskelle muutti puutarhurina työskennellyt Vesa Väänänen, käsistään taitava mies, jolla oli koulutusta puu- ja metallialalta. Väänänen oli ryhtynyt tekemään taidetta nelikymppisenä, aloitellen pakotetuista kuparitaluista, omien sanojensa mukaan silkasta tekemisen puutteesta. Puisto, jonne oli kehkeytymässä virkeä luova yhteisö, mahdollisti yhtäkkiä aivan

toisen mittakaavan tekemisen.

Väänänen löysi itsensä taiteilijana ja samalla taiteilijaidentiteetinkin ITE-taiteen parista. Alkoi vuosikymmenet kestänyt kiihkeän tuotteliaisuuden kausi. Löysi hän vielä muutakin: Joutsan Haihatusen taiteilijayhteisön, johon kuului sekä ammattikoulutuksen saaneita että itseoppineita taiteilijoita. Veistoksista alkoi muodostua *Dorkin puistoksi* ristitty taidepuisto vanhaan asemamiljööseen.

Väänänen hitsaili ja räjäköi teoksiaan pihalla ja verstaallaan, lintuja, oravia ja jäniksiä kuunnellen ja niille taiteenteon lomassa jutustel-

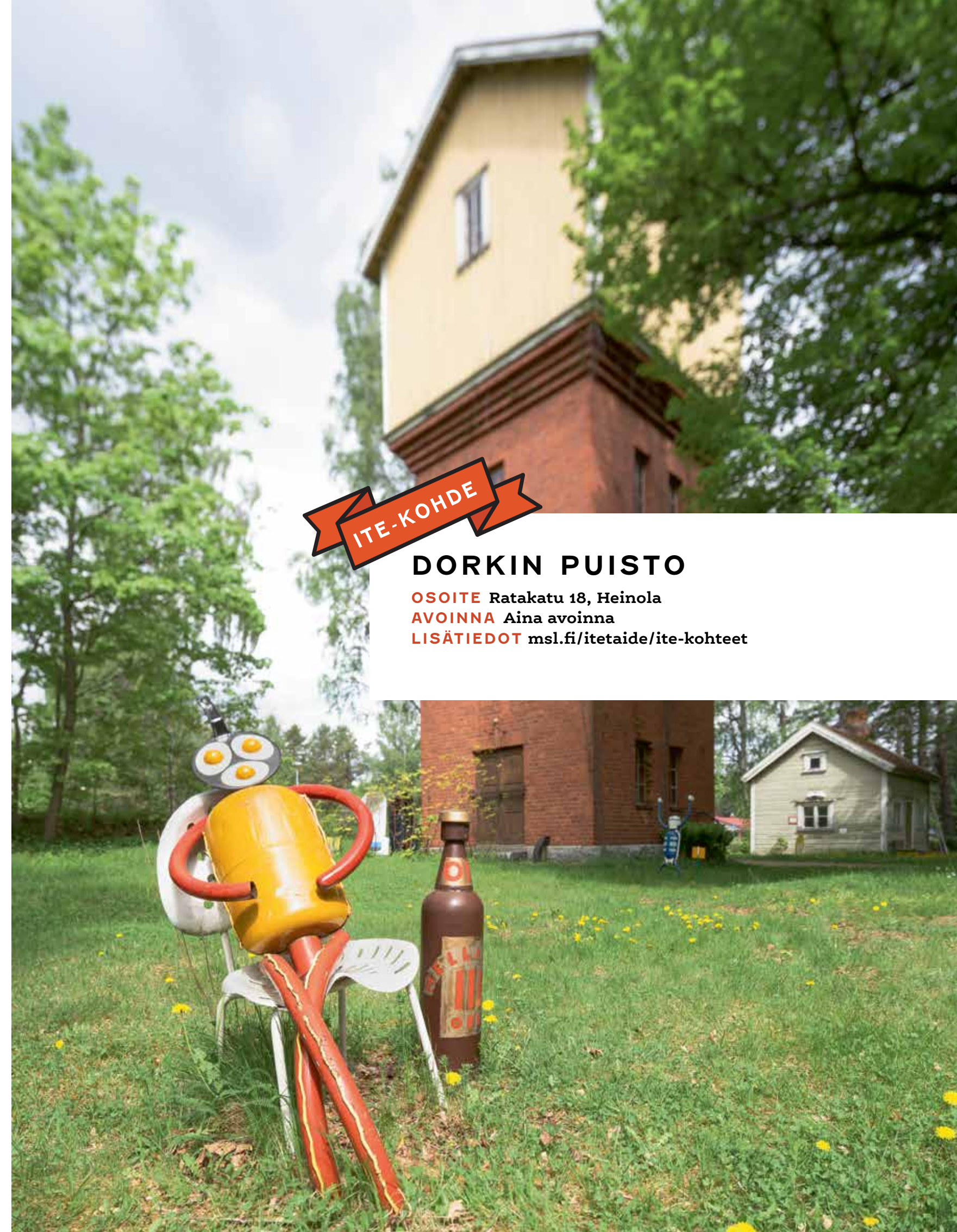
len. Vaivaisukko keräsi terveisiä puiston kävijöiltä, ja joinakin kesinä ITE-taiteesta kiinnostunutta kansaa palveli myös asuntovaunuun perustettu kahvila – kauan ennen ruokakärryjen ja pop-up-kulttuurin valtakautta.

Väänänen värikkäät teokset ammentavat surrealismista, kubismista ja pop-taiteesta. Ilmaisua on tyyliä ja sarjakuvamaisen sähkää. Veistokset ovat syntyneet pääosin kierrätysmetallista, ja taiteilijan albumista löytyy mainioita ennen ja jälkeen -dokumentaatioita, joissa kuvataan haravoiden, bensatankkien ja hammaslääkäriin telinoiden hämmästyttävää muodonmuutosta. Huumori on läsnä, kuten myös kipakka yhteiskuntakritiikki. Yksin teosten nimet ovat uskoton runsaudensarvi: teoslista koostuu hykerryttävistä lauseenmittaisista vitseistä.

2010-luvun lopulla Väänänen kohtasi kovia vastoinkäymisiä. Ensin tuli aivoinfarkti, joka vei puhekyvyn. Puhe palautui kuntoutuksen avulla, ja taiteen tekeminen sai vielä jatkoa, mutta sitten tulipalo Rautatiepuiston kodissa pakotti jättämään verstaan ja koko rakkaan veistospuiston.

Tulipalon myötä havaittiin vuokramaalle pystytetyn taideympäristön haavoittuvuus. Hetken aikaa oli uhkana, että veistokset jouduttaisiin kokonaan poistamaan alueelta. Kriisi kuitenkin teki näkyväksi itse tehdyn taidepuiston tärkeyden asukkaille: sosiaalisessa mediassa nousi huoli teosten kohtalosta, ja virisi paikallinen yhteishenki, jonka matkaan saattamana puistoalue löysi uudet omistajat.

Puiston liepeille on nyt syntynyt uudenlaisia palveluita matkailijoille. Toivoa sopii, että tämä helmi löytäisi lisää kävijöitä kotimaasta ja kansainvälisestikin. Ennen muuta Vesa Väänänen elämäntyötä puistossa esittelevä veistoskokoelma on kuitenkin nuorten ja vanhojen heinolalaisten rakastama, kaikkien kaupunkilaisten ikioma ITE-puisto. / PS

ITE-KOHDE

DORKIN PUISTO

OSOITE Ratakatu 18, Heinola

AVOINNA Aina avoinna

LISÄTIEDOT mml.fi/itetaide/ite-kohteet

Tuohijätin jalanjäljissä

Erkki Pekkarisen (s. 1936) perintö elää Asikkalassa. Tuohipeikko kohoaa hotelli Tallukan edustalla ja tuohimestari odottelee tuvallaan uusia kävijöitä.

Koivun kyljestä kiskottu tuohi on ollut vuosisatojen ajan tärkeä materiaali pohjolassa.

Asikkalassa, taajamien ulkopuolella, kumpuilevien peltomaisemien ja risteävien hiekkateiden kainalosta löytyy *Tuohimestarin tupa*, joka on ällistyttävä esimerkki tämän luonnonaineksen monipuolisuudesta. Pienen mäen päällä seisoo jyrävä hirsimökki, joka on kirjaimellisesti lattia-asta kattoon asti täynnään toinen toistaan kekseliäämpiä tapoja punoa tuohesta niin käyttökuin taide-esineitä. Tuvan isäntä on Erkki Pekkarinen, itseoppinut punojamestari, lajissaan maailmanennätysmiehiä.

Pekkarisen punojantaidot lähtivät kehittymään, kun hän nuoruudessaan savottakämpillä mieluummin askaroi tuohen kanssa kuin lätki kortteja. Myös materiaalia oli tarjolla runsaasti. Pekkarinen on opiskellut tuohenmuokkauksen taidon täysin itsenäisesti, vähitellen materiaalin ominaisuuksiin ja mahdollisuuksiin tutustuen. Pekkarisen mukaan vaativien kolmiulotteisten töiden teko onkin usein ongelmanratkaisua, jossa saattaa kulua päiväkausia.

Tuohimestarin tupaan astuvaa hämmästyttää ensiksi teosten määrä, mutta nopeasti silmä tarttuu yksityiskohtiin ja yksittäisiin töihin. Niitä riittää, vaikka pääosa on syntynyt vasta eläkepäivien aikana. Monen silmään osuvat ensin maailman suurimmat tuohikkaat, jotka vajaat kolme metriä korkeina hallitsevat mökin takaseinää. Sitten huomiota alkavat saada yksityiskohdat, vaikkapa

korut, eläin- ja ihmishahmot, korit ja vasut.

Pekkarinen ei ole koskaan tehnyt tuohiteoksiaan myyntitarkoituksessa, vaan itse tekeminen on ollut pääasia. Omaehtoinen tekeminen onkin vakiinnuttanut hänet ITE-taiteen tunnetuimpien edustajien joukkoon. Etenkin kokonaan tuohesta valmistetussa puvussaan eri yhteyksissä esiintyessään Pekkarinen on tehnyt itseään tunnetuksi. Käsityö on tässä levinnyt eräänlaiseksi performanssitaitteeksi: tuohipukuun on kuulunut elimellisesti muun muassa tuohinen salkku.

Tuohimestarin tuvan edessä seisoi vielä muutamia vuosia sitten jyrävänä Pekkarisen suurin teos: *Tuohipeikko*. Betonista valettu kahdeksan tonnin painoinen jättiläishahmo siirrettiin Vääksyn harjulle, Hotelli Tallukan pihaan matkalaisia tervehdintään vuonna 2017, ja siitä on muodostunut yksi näkyvimpiä ITE-taiteen maamerkkejä maassamme.

Yhdestä materiaalista on siis varsin moneksi. Monena on myös Pekkarinen ollut eläessään, ja Tuohimestarin tupaan eksyvä saakin kuulla mitä kiinnostavimpia kertomuksia autiotalojen kummituksista tukkilaistarinoihin ja lähiöelämästä luonnonilmiöihin, aina Pekkarisen viljelemien yrttien ihmeelliseen parantavaan voimaan asti. Pekkarisen näkökulma maailmaan on hyvinkin tarkkanäköinen, ja hän kommentoikin maailman menoa mielenkiintoisesti paitsi puheen, myös taitensa voimalla; viimeisimpiin töihin kuuluu tuohi-korona! / JH

ITE-KOHDE

TUOHIMESTARIN TUPA & TUOHIPEIKKO

OSOITE Anttonintie 8, Vesivehmaa / Tallukantie 1, Vääksy
AVOINNA Tuohimestarin tupa erillisestä pyynnöstä
LISÄTIEDOT mml.fi/itetaide/ite-kohteet

LEENA ELINA VALKEAPÄÄ

KUVAT JUHO HAAVISTO

ITE-taidetta 1700-luvulta?

Jonas Korler tarttui rohkeasti siveltimeen ja laati lehterimaa-laukset Hauhon kirkkoon 250 vuotta sitten.

Sotilas Jonas Korler maalasi vuonna 1772 Hauhon kirkon juuri rakennettujen lehterien rinta-aitoihin 36 kuvaa. Korler maalasi kuvat öljyväreillä havupuupaneeleille, jotka olivat melko suuria, keskimäärin 80 x 65 cm. Lisäksi jokaista ympärii punaiseksi maalattu kehys ja lehterin aidan vaalean harmaanvihertäväksi maalatut rakenteet, jotka Korler koristeli punaisilla ja sinertävillä oottrauksen tai marmoroinnin tapaisilla kuviolla.

Kuvat esittävät sarjan *Vanhan Testamentin* profeettoja, kaikkiaan viisitoista kappaletta, sekä *Raamatun* tapahtumia ja kohtauksia Jeesuksen elämästä. Mukana ovat myös neljä evankelistaa ja Martin Luther. Kuvien alle Korler tekstasi aiheet suomeksi. Väriskaala on suppea. Korlerilla oli käytössään noin kuutta eri pigmenttiä eli väriainetta: maavärejä, lyijyvalkoista, indigoa ja sinooperia. Paneelien pohjustus ja sen päälle sivellyt öljymaalikerrokset ovat hyvin ohuita. Pigmenttejäkin Korler käytti niukasti, ja vaikuttaakin siltä, että hän säästi tarvikkeissa. Ehkä Hauhon seurakunnan hänelle antamat tarvikkeet tai hänen työstään saamansa korvaus ei antanut mahdollisuutta muuhun.

Mutta kuka oli tämä sotilas, ja kuinka ihmeessä sotilas maalasi sydänhämäläisen kirkon lehterinkaitteita?

Jonas Korler, josta lähteissä käytettiin myös nimeä Korller, Kärler ja Corler, syntyi vuonna 1742 Södermanlandissa ja jäi varhain orvoksi. Koska Ruotsi ja Suomi olivat tuolloin samaa valtakuntaa, ei siirtymisessä maan itäosaan ollut mitään outoa. Korlerin reitti Suomeen kulki Leskikuningattaren henkirykmentin kautta, johon hän pestautui Tukholmassa vuonna 1762. Rykmentin sijoituspaikka oli Viaporin linnoitus Helsingin edustalla. Linkin Hauholle muodosti todennäköisesti henkirykmentin saarnaaja Johannes Nohrmarck, joka sai Hauhon kirkkoherran paikan vuonna 1769.

Sotilailla oli lupa harjoittaa käsityöammatteja ja parantaa siten kehoja palkkaustaan. He tekivät esimerkiksi suutarin, räätälin, puusepän ja köydenpunojan töitä. Tällaisia Suomen 1700-luvun ja 1800-luvun alun taiteen historian sotaväessä toimineita, Korleria tunnetumpia käsityöläismaalareita olivat esimerkiksi Thomas Kiempe, Emanuel Granberg ja Carl Petter Elfström. Rykmentit tarvitsivat monenlaisten käsityöläisten ammattitaitoa jo pelkästään joukkojen varusteiden huoltoon. Lisäksi kuvataide ja piirtäminen ei ollut niin kaukana armeijan maailmasta kuin nykyään voisi kuvitella. Päälystöltäkin edellytettiin piirustustaitoa, sillä maastoa koskevan tiedon välittäminen perustui näkymien piirtämiselle ja karttojen laatimiselle. Samoin erilaisten

linnoituslaitteiden suunnittelu- ja kuvaamistaito oli tärkeä.

Taidekoulutus ja taide perustuivat 1700-luvun Suomessa aivan erilaiseen järjestelmään kuin nykyisin. Akateemista taidekoulutusta ei ollut tarjolla. Lähin paikka mistä sitä saattoi saada, oli Tukholma, jonne perustettiin Kuninkaallinen piirustusakatemia vuonna 1735. Suomessa toimi vain harvoja ammattikuntiin kuulumattomia vapaita taiteilijoita. Nämä *konterfejareiksi* kutsutut taiteilijat siirtyivät työtilauksien mukaan paikasta toiseen ja tekivät lähinnä muotokuvamaalauksia. Ylivoimaisesti suurimman osan maalaustyöstä tekivät käsityöläis- eli ammattikuntamaalarit. He olivat käsityöläisiä kultaseppien, värjärien, kirjansitojien ja leipurien tapaan. Ammattikunnat toimivat lähinnä kaupungeissa. Ne valvoivat oman alansa käsityön laatua ja tarkkailivat mahdollisia luvattomia käsityöläisiä ja samalla rajoittivat kilpailua ja turvasivat elinkeinon kannattavuuden. Järjestelmä oli voimassa Ruotsissa ja Suomessa keskiajalta aina 1800-luvun jälkipuolella toteutuneeseen elinkeinovapauteen asti.

Ammattikuntalaitos myös vastasi alan koulutuksesta. Tullakseen maalariksi oli nuoren, noin 14-vuotiaan pojan päästävä mestarin oppipojaksi. Hän sain mestarilta asunnon, ruuan ja ammattiopetusta. Oppipoika aloitti yksinkertaisimmista töistä ja oppi vähitellen hiertämään pigmenttejä, sekoittamaan värejä ja valmistamaan maaleja. Hänen piti myös oppia valmistamaan pensseleitä ja pohjustamaan maalattava pinta. Kuvan teko tuli osata aivan alusta lähtien.

Kun oppipoika oli riittävän oppivainen, saattoi hän jo muutaman vuoden kuluttua tehdä kisällinäytteen. Jos ammattikunta hyväksyi näytteen, tuli oppipojasta kisälli, joka saattoi jatkaa saman mestarin palveluksessa mutta nyt palkallisena. Kisälli sai myös vaihtaa paikkaa, ja kisällivaelukselle lähteminen ja työskentely eri mestarien palveluksessa oli jopa suotavaa kokemusten ja ammattitaidon kartuttamiseksi. Maalariammattikunnan kisällinäyte oli usein mahdollisimman

taidokas jäljennöspuurustus esimerkiksi jotakin koristeaihetta ja henkilökuva esittävästä grafiikanlehdestä.

Eteneminen mestariksi oli huomattavasti hankalampaa. Sitä varten kisällin tuli löytää sopiva kaupunki, jossa oli avoin mestarinpaikka, ja tehdä mestarinäyte, jonka kaupungin kilta hyväksyi. Mestarinnäyte oli kisällinäytettä vaativampi. Kaikista oppipojista ei tullut kisällejä, eivätkä varsinkaan kaikki kisällit päässeet mestareiksi. Yksi ongelmallisen tilanteen ratkaisuvaihtoehto oli pestautuminen sotilaaksi. Se takasi jonkinlaisen elannon, ja hyvässä lykyssä rykmentissä saattoi harjoittaa oppimaansa ammattia.

Ammattikuntamaalaus oli luonteeltaan säilyttävää ja perinteissä pitäytyvää. Ammattikuntamaalarin tehtävä oli hallita väriaineet ja työvälineet, toistaa tehtäväksi annettu malli ja osata eri tehtävien vaatimat tekniikat. Kirkkojen tapauksessa tämä tarkoitti sitä, että samalle maalarielle voitiin antaa tehtäväksi kaikki työt seinien ja penkkien ”lankkumaalauksesta” vaativampiin koristeaiheisiin ja alttaritauluihin. Tehdyt kuvat perustuivat usein painokuviin: kirjankuvituksiin tai irrallisiin grafiikanlehtiin. Maalarilta ei odotettu ennakoimatonta ja luovaa panosta. Asiakas odotti saavansa täsmälleen sen mitä tilasi.

Jonas Korlerin koulutuksesta ei ole mitään tietoa, sillä hänen elämänsä valottavat asiakirjat puuttuvat juuri ratkaiseviltä vuosilta. Jotakin voi kuitenkin uumoilla. Korlerin maalaukset ovat eittämättä varsin kömpelöitä, mutta hän hallitsi materiaalitekniikan puolen. Tätä tukevat Metropolia-ammattikorkeakoulun vuonna 2012 tekemät konservointiraportit, joiden mukaan paneelimaalauksen pohjustus ja maalikerrokset ovat suhteellisen hyvässä kunnossa ja värit säilyneet. On mahdollista, että orvoksi jäänyt Korler hakeutui oppipojaksi jollekin maalari-mestarille. Se oli tapa saada leipää ja suojelua, sillä oppipoika oli mestarinsa isäntävallan mutta myös suojelun alainen. Jos näin oli, olisi Korlerin koulutus kuitenkin katkennut joko riittämättömien taitojen vuoksi

HAUHON ESINEMUSEO

OSOITE Sullituntie, Hauho
AVOINNA Museon aukioloaikoina
LISÄTIEDOT mml.fi/itetaide/ite-kohteet

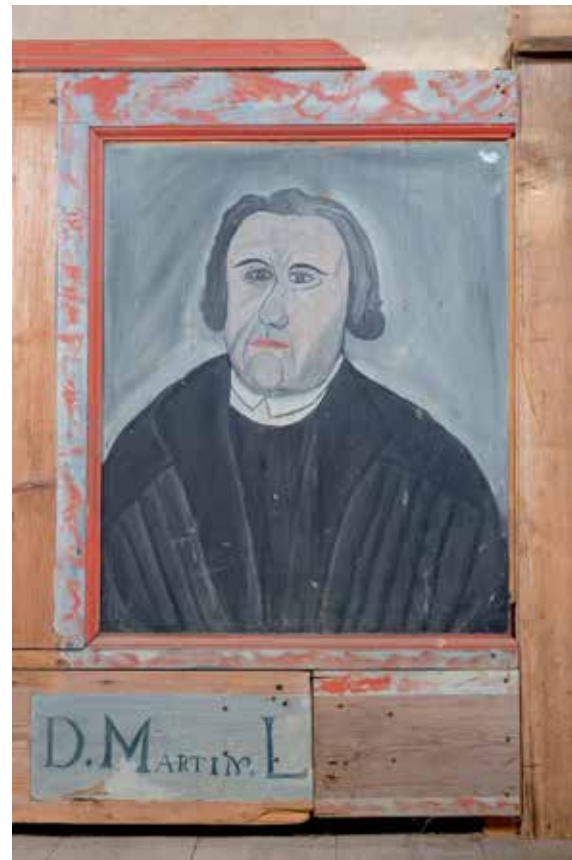
tai rahan puutteeseen, kisälliksi pääseminen kun vaati muun muassa asemaan sopivan vaatetuksen hankkimista.

Entä miten syntyi Hauhon kirkon laaja kuvasarja, jonka aiheet vaihtelevat Jeesuksen syntymästä ja laupiaasta samarialaisesta nyt varsin tuntemattomiin profeettoihin, kuten Obadja, Hoosea tai Sefanja? Maalausten ja varsinkaan näin laajan kuvasarjan aiheiden valinta ei kuulunut käsityöläismaalarin toimenkuvaan. Se oli teologian ammattilaisten, eli lähinnä kirkkoherran tehtävä. Kirkossa esillä olleiden kuvien tuli sopia siellä jaettavaan oppiin. Seurakunnasta riippuen kuvakokonaisuuden aiheiden yhdistelmä ja keskinäinen järjestys saattoi olla hyvinkin pitkälle ajateltu ja sisältää hienovireisiä opillisia hienouksia. Joka tapauksessa yksikään kuva-aihe kirkossa ei ollut sattumanvarainen. Hauhon kirkkoon valitut Jeesuksen vertaukset, *Raamatun* tapahtumat ja

Vanhan Testamentin profetiat kytkeytyivät toisiinsa, ikään kuin soutivat samaan suuntaan. Lisäksi kuvien sijaintipaikoilla oli merkitys. Hauholla kirkon pitkille pohjois- ja eteläseinille rakennettujen lehterien vastakkaiset sivut muodostivat todennäköisesti omat kokonaisuutensa, kun taas kuoriin ja saarnatuoliin näkyviin maalauksiin valittiin ehkä papin tehtäviin sopivat aiheet. Katsojien eli seurakuntalaisten kykyä tunnistaa kuva-aiheita ei sovi vähätellä. Seurakunta oli moniaineksinen kokonaisuus, johon kuului väkeä kartanoiden säätelyistä pieneen karjapiikaan, joka hänkin oli saanut opetusta kinkereillä.

Korlerin maalaukset saivat olla paikoillaan vuoteen 1882 asti. Silloin kirkon perusteellisen kunnostustyön yhteydessä rakennettiin uudet lehterit, joihin vanhat maalaukset eivät enää sopineet. Seurakunta kuitenkin ymmärsi vanhan esineistön arvon. Se säilytti Korlerin maalaukset

ja siirsi ne kellotapuliin järjestettyyn museohuoneeseen muiden kirkosta poistettujen esineiden kanssa. Arvokkaimmiksi katsotut esineet luovutettiin Helsinkiin Historiallis-kansatieteelliseen museoon, joka sittemmin sulautui osaksi perustettavaa Kansallismuseota. Korlerin kuvat olivat todennäköisesti monelle seurakuntalaiselle rakkaita, olihan niitä katseltu koko ikä. Vuosikymmenien aikana kuviin, esimerkiksi *Kristuksen kiusaus*-maalauksen pelottavaan piruun, kiinnittyi myös tarinaperinnettä.

Tutkijoiden oli selvästi vaikeampi arvostaa Korlerin maalauksia. Vuonna 1876 Hauhon pitäjän muinaisjäännösten luettelointia tehnyt Axel Olai Heikel ohitti Korlerin maalaukset mainitsemalla vain ”joukon kuvia”, jotka pian tulisivat kirkon korjauksessa häviämään. Vuonna 1882 Suomen Muinaismuistoyhdistyksen lähettämä kirkon taide-esineiden inventoija, tuleva taidehistorian professori Eliel Aspelin, oli vielä suorasukaisempi. Hän kuvasi maalausten olevan ”pitkä sarja aivan taidottomasti nähtävästi vanhojen puupiirrosten mukaan maalattuja esityksiä [...]” Aspelinkaan ei

luetellut maalauksia sen tarkemmin tekemässään inventoinnissa vaikka näki ne vielä omilla paikoillaan.

Suhtautumistapa muuttui kuitenkin vuosikymmenessä. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen viides taidehistoriallinen tutkimusretkikunta saapui Hauholle heinäkuun alussa 1892. Sen johtaja, taidehistorioitsija ja lehtimies Emil Nervander, kiinnostui tapuliin siirretyistä maalauksista ja luetteloi ne. Retkikunta myös dokumentoi kolmetoista lehterin kuvaa kalkeeraamalla ja vesiväreillä.

Tapauksessa paljastuu Aspelinin ja Nervanderin suhtautumistapojen erilaisuus. Aspelin keskittyi korkeatasoiseksi arvioimaansa taiteeseen ja koulutautuneisiin vapaisiin taiteilijoihin. Suomalaisista häntä kiinnostivat erityisesti 1800-luvun taiteilijat, kuten Werner Holmberg ja Johannes Takanen, joista hän kirjoitti uraauurtavat suomenkieliset elämäkerrat. Aspelin myös keräili Keski- ja Etelä-Euroopan vanhaa maalaustaidetta. Hänen suhtautumistaan kuvaa hyvin se, ettei hän ollut kovin kiinnostunut edes nyttemmin

tuhoutuneen Saloisten kirkon poikkeuksellisen komeasta 1600-luvulla maalatusta interiööristä, jonka näki muutama vuosi Korlerin maalausten jälkeen.

Nervanderin ote kuvakulttuuriin oli laveampi. Hän tarkkaili korkeakulttuurin lisäksi kaikenlaisia taiteellisia pyrkimyksiä, ihmisten kurottautumista taiteellisen ilmaisun suuntaan. Erityisesti hän kunnioitti sitä rohkeutta, jota taiteilijan epävarmalle uralle pyrkiminen edellytti. Nervander myös etsi kirkkoja kiertäessään sellaista kansanriveistä lähtenyt kuvakulttuuria, jota hän nimitti *talonpoikaismaalaukseksi*. Hän ilmeisesti toivoi löytävänsä Suomesta Ruotsin tapaista maalaustraditiota Taalainmaan *dalmålerin* tai smoolantilaisen *bonadsmålerin* tapaan. Korlerin maalauksista Nervander käytti nimenomaan ilmaisua talonpoikaismaalaus, *bondmåleri*, ja hän ajatteli Korlerin olleen talonpoikaistaustainen sotilas.

Talonpoikaismaalaus on kuitenkin ongelmallinen käsite. Sitä käytetään maalauksin koristellun talonpoikaisantiikin yhteydessä, vaikka maalarit olivat 1850-luvulle saakka ammattikuntaan kuuluneita käsityöläisiä. Talonpoikaismaalaus ei oikeastaan olekaan tekijöitä vaan tilaajakuntaa kuvaava nimitys. Korlerin kohdalla se oli sikäläkin väärä viitekehys, että hän oli taustaltaan pappisäätyinen. Hän ei siis ollut talonpoikaismaalari, vaan jonkinlaisen maalaamisen perustaidon saanut sotilas.

Entä voiko Korleria sanoa ITE-taiteilijaksi? ITE-taiteeseen ajatukset vie Korlerin maalausten kömpelyys. Tämä koskee erityisesti juuri ihmishahmoja, joita tämäntyyppisissä tapahtumia tai profeettoja esittävässä lehterimaalauksissa väistämättä on runsaasti. Mitään ITE-taiteilijan käsitettä ei 1700-luvulla tietystikään ollut olemassa, mutta aina voi pohtia, miten hän sopisi nykyisen käsitteen piiriin. ITE-taiteeseen liitetään yleensä se, ettei tekijän ole saanut kuvataidekoulutusta, samoin jonkinlainen ilmaisun yksinkertaisuus, riippumattomuus ”virallisesta” taidemaaailmasta ja omien polkujen kulkeminen. Korlerilla kui-

tenkin täytyi olla jonkinlainen perustason maalarikoulutus, muuten hän ei olisi saanut aikaan Hauhon lehterikuvia. Korler ei myöskään valinnut maalaamiaan aiheita oman keksintäkykynsä ja mielikuvituksensa mukaan, vaan kuvien takana oli vahva ohjaus.

Toisaalta Korlerin kuvista voi löytää ITE-taiteilijamaisuutta. Hän maalasi, vaikkei työn jälki taatusti ollut sellaista, jota hän oli itse nähnyt muualla. Siitä huolimatta hän tarttui siveltimeen ja maalasi rohkeasti sillä taidolla ja näkemysellä, joka hänellä oli. Mikään ei estä näkemästä Korlerin Hauhon kirkkoon tekemiä maalauksia varhaisina ja innostavina ITE-taiteen esimerkeinä.

.....
Leena Elina Valkeapää on taide- ja kulttuurihistoriaan perehtynyt vapaa tutkija ja Jyväskylän yliopiston taidehistorian dosentti.

Aiheesta lisää:

Ervamaa, Jukka 1977. Käsiyöläismaalareista von Wright-veljeksiin, Taiteilijan urasta ja asemasta Suomessa 1700-luvulta 1800-luvun alkupuolelle. *Taidehistoriallisia tutkimuksia* 3. Helsinki: Taidehistorian seura.

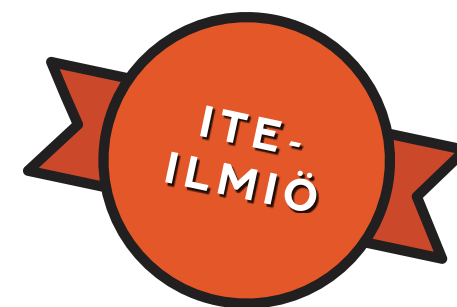
Hyvönen, Heikki 1993. Oulun maalariammattikunta 1832–1867. *Taidehistoriallisia tutkimuksia* 13. Helsinki: Taidehistorian seura.

Pirinen, Hanna 1999. Sauvon kirkon lehterikaidemaalaukset vuodelta 1695, Johannes Gezelius nuoremman kuvaohjelma. *Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 87–88/1997–1998*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Pinx, Maalaustaide Suomessa, osa 1 Suuria kertomuksia, 2001. Toim. Mäkinen Anssi, Kallio, Rakel & Kallio Veikko. Katso Heikki Hangan, Heidi Pfäfflin ja Marja-Liisa Rajaniemen aihetta koskevat artikkelit.

Valkeapää, Leena Elina 2020. Sotilas Korler, taiteilija Edelfelt ja eräs Matalena – kirkkotaiteen tutkimusta ja popularisointia 1800-luvun lopulla. Pirinen, Hanna, Lähdesmäki, Tuuli & Waenerberg, Annika (toim.) *Kulttuuriperinnön muuttuvat merkitykset, Heikki Hangan juhla- ja vuosikirja*. Taidehistoriallisia tutkimuksia 52. Helsinki: Taidehistorian seura.

Tämän suomalaisesta metsämaisemasta tutun luontoäänen takia moottorisahaveisto taiteena, työnä tai vakavana harrastuksena vaatii yleensä paikan, jossa veistäjä saa rauhassa päristellä menemään pääinstrumentillaan.

Monesti veistopaikka löytyy työympäristöstä, omalta maatilalta tai kesämökiltä, mutta ratkaisu voi olla myös joustavampi. Aktiiviset veistäjät Kari Onninen ja Leo Laakko ovatkin vuokranneet itselleen veistopaikan vanhalta pienteollisuusalueelta Nastolan Villähteellä.

Metalliteollisuutta 1970-luvulla edustaneen suuren hallirakennuksen takana muu maailma loittonee jonnekin kaukaisuuteen. Paikkaa reunustavat koivikot, lupiininiityt, pöheiköityneet pihajämsämaat, käytöstä poistetut autot, metallikasat ja peltihallit muodostavat pienen aikataulun, jossa ei ole kiire minnekään.

Kaksikolle paikasta on muodostunut oma maailmansa, jonne voi vetäytyä veistelemään tai vaikka vain rauhoittumaan, suunnittelemaan uusia teoksia, keittelemään pannukahvia tai käristämään makkaraa. Veistopaikka onkin paitsi tekemisen tila, myös varsin sosiaalinen paikka, jossa pystyy myös jakamaan oppejaan. Kari Onninen onkin jo vuosien ajan pitänyt innokkaille aloittelijoille hauskoja kursseja, ja myös Leo Laakko päätyi aktiiviseksi moottorisahaveistäjäksi nuoremman veistäjätoverinsa pitämän kurssin kautta.

Itse veistopaikka on täynnään puunkappaleita, purua ja erilaisia koesahauksia. Erityisesti Onnisen kiinnostus moottoriajoneuvoihin pyöristä lentokoneisiin on vaatinut useita luonnoksia.

Kari Onninen ahkeroi Onnisen ja Leo Laakon veistopaikalla Villähteellä.

JUHO HAAVISTO

KUVAT JUHO HAAVISTO & SOLJA JÄRVENPÄÄ

Mitä saha sanoo?

Moottorisaha ainakin jotakuinkin
bruum, bruum, bruum,
njää, njää, njää,
murmur.

Stadin kundista karhuveistäjäksi

Tällä vuosituhannella syntyneitä Kian Ajdaria voi hyvin kutsua nuoren polven veistäjäksi. Kun Ajdarin isoisä veisti tuulenskaadoista linnunpönttöjä, halusi nuori Ajdari myös kokeilla. Moottorisaha vei oitis mennessään. Isoisä totesikin heti, että nuorella veistäjällä on oikea ote, kun tämä ei pelkää itse sahata vaan ainoastaan sen terää. Ensimmäinen pöllö syntyi kuusesta.

Forssaan Helsingistä teini-iässä muuttanut Ajdari on ollut aina kiinnostunut eränkävinnistä ja luonnosta, mutta uusi asuinpaikka mahdollisti myös oman veistopaikan. Kojjärven ”ulkoverstaalla” syntyy monenlaisia eläimiä: karhuja, ilveksiä, peuroja, metsälintuja, kalojakin. Kysyntää veistoksille riittää etenkin keväällä, kun pihat paljastuvat talven jäljiltä.

Asepalvelus ja konetekniikan yliopisto-opinnot eivät ole lopettaneet veistoharrastusta, nyt kun hyvään alkuun on päästy!

Iloa hehkuvat ”designnallet”

Pauli Vesan tyylytellyt karhut tunnistaa. Näillä tekijänsä lailla elämänmyönteisillä nallukkamaisilla hahmoilla on suupielet ylhäällä ja silmäkulmassa pilkettä. Vesan karhut ovat pitkälle mitettyjä, ja karhu on hänelle aihe, johon on tullut tartuttua juuri sen tarjoaman haasteen takia.

Tuotantoa on jo parinsadan veistoksen verran, ja lisämotivaatiota tuo veistohommiin yllyttävä pojanpoika. Vesan ja pojanpojan leikkisä haave onkin pystyttää tien vierustalle ”Pieni karhukauppa” -kyltti.

Kian Ajdari työssään Kojjärven veistopaikalla. Oikealla Pauli Vesan tyylinäyte.

Erilaisista kokeiluista on muodostunut veistopaikan pieleen pieni veistospolku, jossa sympaattisten eläinten rinnalla on tonttuoja, taloja ja jopa pokemonhahmo.

Molemmat veistäjät tekevät teoksia myös myyntiin. Suurille ansioille ei harrastuksella kuitenkaan pääse, sillä veistokilpailuihin ja tapahtumiin osallistumiset värjättävät tiiviisti kaksikon kesäkausien kalentereja.

Leo Laakon kotipiha

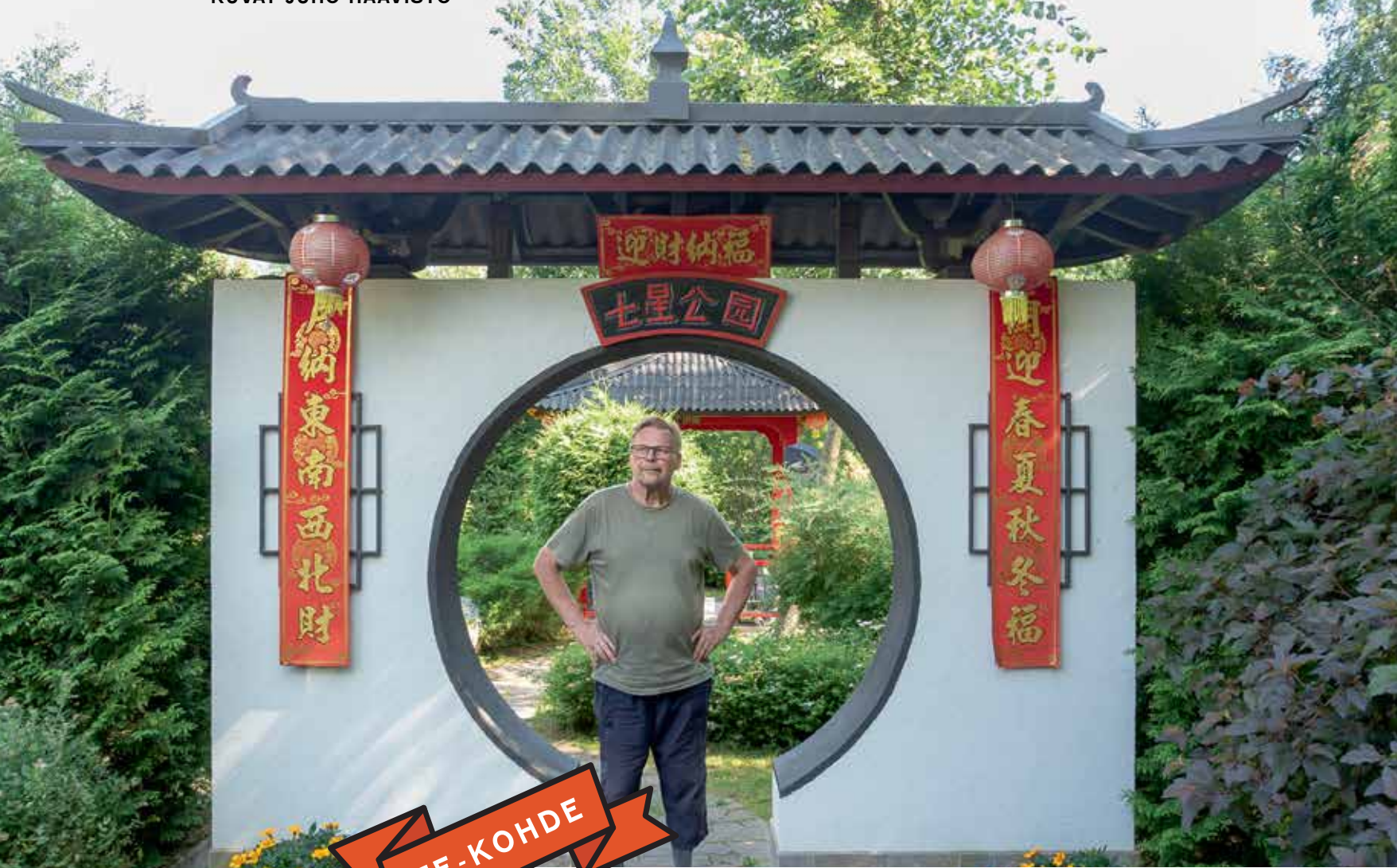
Leo Laakko on tuonut henkilökohtaisimmat työnsä kotiinsa. Sekä ensimmäiset kokeilut että viimeisimmät omaan pihaan alun perin suunnitellut veistetut teokset täplittävät orimattilalaisen pientaloalueen pihaa.

Leo Laakon ja Kari Onnisen veistospolku Villähteellä. Alempi teos on esillä Laakon kotipihalla.

Seitsemän tähden puutarha kaikille ihmisille

KUVAT JUHO HAAVISTO

ITE-KOHDE

SEITSEMÄN TÄHDEN PUUTARHA

OSOITE Isolähteenkuja 16, Hauho

AVOINNA Aina avoinna

LISÄTIEDOT msl.fi/itetaide/ite-kohteet

Kiinalainen puutarha keskellä vanhinta Hämettä. Mikä ettei?

Ehkä näin tuumaili myös Urho Koistinen (s. 1946), joka eläkkeelle päästyään oli muuttanut Hauhon Alvettulaan entiselle kesämökilleen ja hankkinut sen vierestä tontin, jolla ei vielä ollut selkeää käyttötarkoitusta.

Koistinen matkusti vuonna 2009 – sattumalta, peruutuspaikalla – Kiinan Guilinin kaupunkiin, josta palattuaan ja kiinalaisesta kulttuurista inspiroituneena hän sen keksi: tontille tulisi suomalainen versio kiinalaisesta puutarhasta.

Koistinen tutki intensiivisesti kiinalaisia puutarhoja, niiden muotoja, mittasuhteita, rakennusten sijoittelua maisemaan, käytettäviä kasvilajeja ja muita suunnittelun periaatteita. Työ johti ainutkertaiseen kokonaisuuteen.

Koistinen eteni pienin askelin, sekametsää harkitusti raivaten ja istuttaen ja pienistä rakennelmista aloittaen. Vähitellen puutarhaan ilmestyi suuri lampi laskupuroineen, sen yli johtava silta ja paviljonki, penkkejä sekä risteileviä polkuja, huolellisesti sijoitettuja lyhtyjä ja patsaita sekä ehkä kokonaisuuden hätkähdyttävien elementtien kauris kuuportti sitä vahtivine leijonaveistöksineen.

Puutarha on omistettu Koistisen edesmenneelle ystävälle ja taji-mestari Liu Shaohuanille, joka nimesi tuon puutarhan aikanaan *Seitsemän tähden kaikkien ihmisten puutarhaksi* (Qixing Gongyuan, 七星公园). Puutarha on myös mahdollistanut uusia tuttavuuksia, kun kävijät ovat löytäneet paikalle. Ahkera talkoilu on Koistiselle tuttua, ja useita yhteisponnistuksia on tehty lähiseudun asukkaiden kanssa myös Koistisen puutarhassa.

Puutarhan sovittaminen suomalaiseen maisemaan ei ole ollut aina ihan yksinkertaista. Esimerkiksi kasvien tulee sopia meikäläiseen ilmastoon. Usein Koistinen onkin ratkaissut tämän käyttämällä perinteisiä kasveja mutta luovasti. Paljon on myös täytynyt kokeilla, joskus myös epäonnistuen. Samoin on rakennusten kohdalla: esimerkiksi kiinalaiset kattotiilet on korvattu taitavasti hieman niitä muistuttavalla aalto-profilisella kattohuovalla.

Tarkoitus ei olekaan orjallisesti kopioida, vaan sovittaa ja tulkita. Koistisen mukaan puutarha ei tule koskaan valmiiksi, eikä sen tarvitsekaan. Tällä hetkellä puutarha on hyvin eheä kokonaisuus, jossa ylläpitokin näyttelee jo tärkeää roolia. Käynnissä onkin pieni tuumailutauko: mitä seuraavaksi? / JH & AT

KATRIINA HELJAKKA

KUVAT JUHO HAAVISTO & JUKKA TILUS

ITE-taiteessa asuu vapaus leikkiä

ITE-taide aikuisen leikin ilmiökentässä

Suomessa on satoja ITE-taiteilijoiksi löydettyjä ja tunnustautuvia tekijöitä. Tässä kirjoituksessa heitä lähestytään leikin monimuotoisen ja universaalien ilmiön kautta. Lelu- ja leikintutkijan ymmärrys materiaalisesti painottuneesta visuaalisesta nykykulttuurista vauhdittaa ITE-taiteesta tekemääni leikillistä luentaa avaten sen kytköksiä aikuisen leikin ilmiökenttään. Leikkivän ja luintressejä omaavan tutkijan reflektiivistä prosessia värittää luova uteliaisuus: tartun tehtävään valppaudella ja herkkyydellä – aistit auki tunnustellen, kokeilevasti – ja leikillisesti – sanoittaen.

Mitä yhtymäkohtia ITE-taiteella on nykyleikin tutkimukseen? Leikintutkimuksen käsitteistö näyttäisi ensinnäkin tarjoavan oivallisen lähtökohdan ITE-aiheen leikilliseen luentaan: Minna Haveri ja Elina Vuorimies ovat panneet merkille, miten ITE-taide on usein luonteeltaan leikkisää (2020). Erkki Pirtolan näkemyksen mukaan ITE-taide on leikillä tehtyä, ja sen teoksista löytyvät tunteet (Pirtola, 2004). Toiseksi: leikinnällinen tulkintakehikko on raameiltaan joustava, saltilva ja siksi mitä sopivin lähtökohta ITE-taiteen aikalauskatsaukseen.

Leikkisyys on paineetonta ja pirskaktelevaa, usein iloluontoista suhtautumista asioihin, leikki taas kuvaa varsinaista toimintaa. Nykyleikki on monimuotoista – se voi olla yksin- tai yhteisleikkiä, fyysiseen maailmaan, digitaalisiin tai mielikuvi- tukselliseen ympäristöihin nivoutuvaa toimintaa, johon osallistuvat eri-ikäiset leikkijät. Työssä- käyvälle aikuiselle leikkiä pidetään useimmiten virkistysmuotona, varhaislapsuudessa leikki taas on yhtä aikaa niin YK:n ratifioima oikeus kuin leikkityöläisenä toimimisen oletettu velvollisuus. Luovaa työtä tekeville jonkinasteinen leikillisuus on toiminnan perusedellytys.

Mutta mitä leikillä tarkoitetaan? Leikki määritellään toiminnoksi, joka on (1) vapaaehtoista ja itseohjautuvaa, (2) sisäisesti motivoitunutta, (3) sääntöjen ohjaamaa ja (4) mielikuvi- tuksellista toimintaa aktiivisessa mutta suhteellisen stressittömässä mielentilassa (Gray 2015, 125). Perinteiset käsitykset leikistä muodostuvat osittain henkilö- kohtaisista leikkikokemuksista ja ovat toisaalta sidoksissa yhteiskunnan leikkiin kohdistamiin odotuksiin. Siksi leikin määritelmän on oltava pikemminkin laaja kuin kapea (Sutton-Smith 1997, 218).

Heikki "Morgan" Hämäläisen vanhaa klassikkopeliä uudelleentulkitseva teos.

Leikki irtisanoutuu lähtökohtaisesti hyödyn tavoittelusta, mutta erityisesti lasten leikkimisestä puhuttaessa tuodaan esille sen hyödyllisten vaikutusten moninaisuus: leikin myönteiset vaikutukset fyysiselle, emotionaalille, sosiaaliselle ja kognitiiviselle toiminnalle sekä luovuudelle ja kommunikaatiolle (TIA 2021).

Rubinin ja kumppaneiden (1983) mukaan aikuiset leikkijät ovat sisäisen motivaation ohjaamia, prosessorientoituneita, luovat omat merkityksensä esineille tai käyttäytymiselle eivätkä ole sidoksissa näkemäänsä. He keskittyvät kuvitteluun ja ovat vapaita ulkoisesti asetetuista säännöistä sekä aktiivisia toimijoita. Aikuisen leikkijän ominaisuuksiin voisi vielä lisätä joustavan mielen ja mielikuvituksen – kyvyn visioida, simuloida ja seppittää.

Miten nykyleikin tutkimus linjautuu ITE-taiteen tarkastelun kanssa? Leikin laaja-alaisen ja moniulotteisen ilmiön tarkastelu ja ymmärtäminen on vasta alkanut osana monitieteisiä avauksia, vaikka suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja

pelitutkimuksessakin leikillä on jo jonkinlainen jalansija ja itseisarvo. Aikuisten leikki on vielä yhtä tuore tutkimusaihe kuin vuosikymmen sitten. Sen hyväksyminen osaksi tieteellistä ja taiteellista eritelyä on ITE-taiteen tavoin vaatinut kypsytelyä. Leikki tuo toiminnan kenttään ennakoimattomuuden elementin ja anarkian mahdollisuuden. Kokeilevuus ja ennakkoluulottomuus tuottavat tunnetusti epätavallisuutta ja disruptiota, totutun häiriintymistä. Leikki on ikuisessa disruptiossa.

Leikki, kuten ITE-taidekin, on kansanomaista kulttuuria, kansansa omistamaa kulttuuria – yhtä aikaa leikkijälähtöistä ja ei-kenenkään omistamaa. Leikillisuus on luonteva tulkintakehikko ITE-taiteelle siksikin, että se irtisanoutuu normeista ja konventioista ja pyrkii haastamaan vallitsevat rakenteet ja ylittämään mielikuvituksen rajat. ITE-taide on olemassa leikin näkökulmasta ilman institutionaalista kehystä ja edustaa ”taidepelin” arvotusjärjestelmän ulottumattomissa toimivaa vapaata leikkiä: ITE-taiteilijat eivät yksinkertaisesti ole jättäneet leikkiä taakseen. He elävät leikin sallimassa vapaudessa.

Markku Sarastamon fantastinen Karbujo-maailma on tekijänsä päättymätön leikin temmellyskenttä joka täyttyy teoksista, esineistä ja tarinoista.

ITE-taiteilijoita yhdistää leikillinen asenne

Leikki pulppuaa iloa ja vieroksuu teennäistä pönötystä. Siinä missä leikki kuvaa toimintaa, on leikillisuus asennoitumista maailmaan. Millainen toimija on aikuinen leikkijä ITE-taiteen taustalla? Mitkä nykyleikissä havaittavat piirteet osoittavat ITE-taiteen leikkiluonteen ja sen taiteilijoiden kuulumisen leikkivien aikuisten kasvavaan joukkoon?

ITE-taiteilijoita näyttäisi jossain määrin yhdistävän leikillinen asennoituminen elämään. Halmetojan mukaan ITE-taiteen liepeillä operoivat suomalaiset nykyaiteilijat ovat vilpittömiä ja hauskoja, puhuvat suoraan ja kaartelematta. Iloitelevasta, itseilmaisullista ja itsenäisyyttä korostavasta taideleikistä puuttuu toisin sanoen liika harkinta ja itsesensuuri.

Uskallus ja riskinotto ovat varsinaiselle leikkitoiminnalle ominaisia. ITE-taiteen ”iloismiin” (*ITE Juhlavuosi 2020*, 10) liittyvät välittömyys, kriittikkömyys ja pitelemättömyys – ”suoraan mielestä virtaavaa suodattamatonta luovuutta ei ohjaile kukaan muu kuin ehkä taiteilija itse”, kirjoittaa Elina Vuorimies (Halmetoja & Vuorimies 2021, 72).

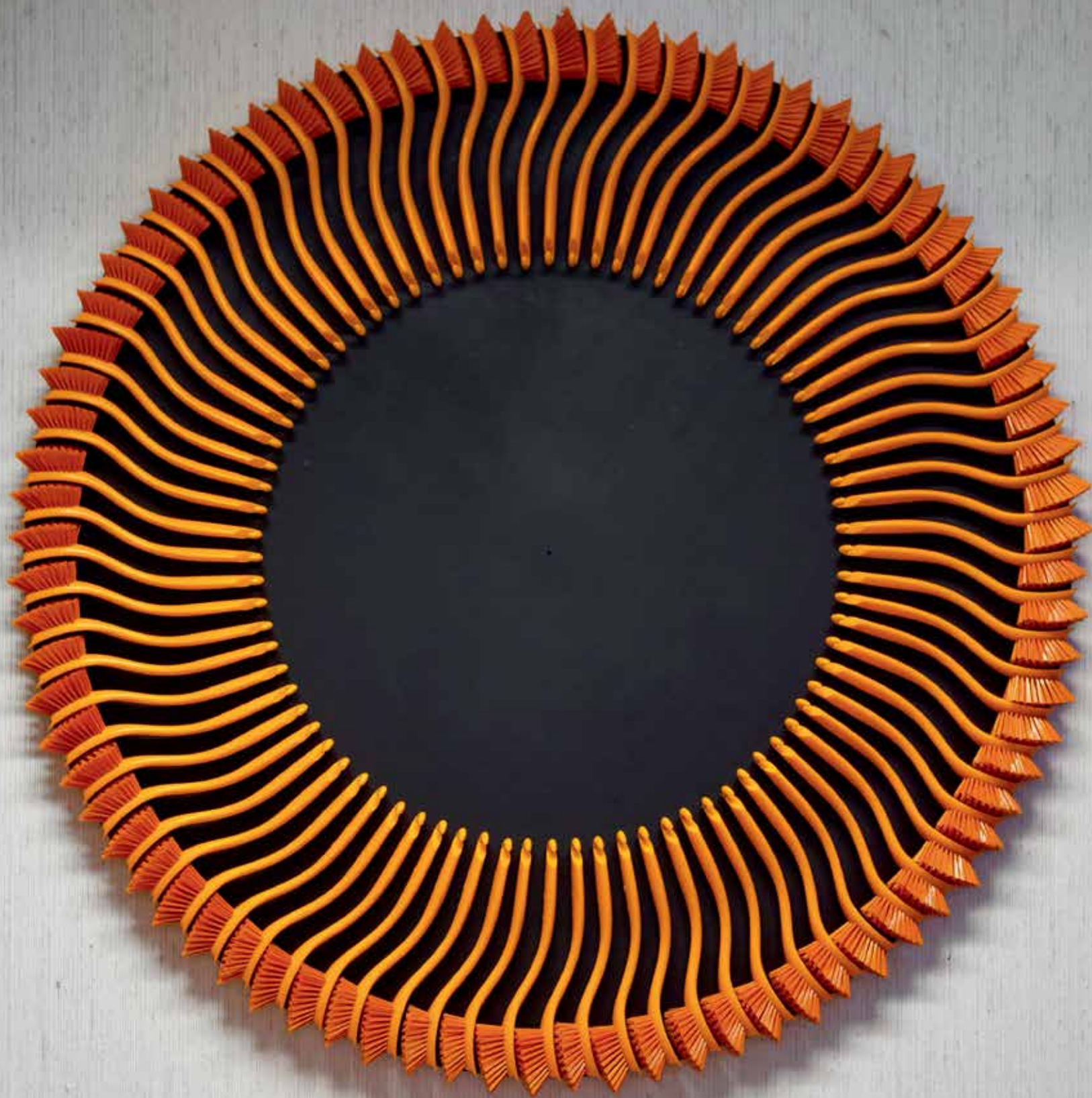
ITE-taide voi olla joillekin epämukavuusalueelle vievää ja vaivaannuttavaa, useimmille kuitenkin vapauttavaa. Suomalainen huumori on hienovireistä. ITE-taiteilijoiden teoksista on vaikeaa erottaa huumorille ominaista mutta leikille vierasta sarkasmia, kyynisyyttä tai mökötyä.

Elämä aitoine sävyineen on yhtä kuin hyväntahoton ITE. Leikkimieli sallii samoin synkistelyn ja herkistelyn, myötätunnon, myötännon ja myötälämisen: leikillisuus asenteellisuutena maailmaan ylittää huumorin ja hauskanpidon rajat ja sulkee sisäänsä empatian ja emotoiden spektrin. Nähdäkseni ITE-taiteessa on väkevästi läsnä kupliva ilo ja niin ikään läikehtivä surumielisyys. Molemmilla on jalansijansa myös leikissä.

Markku Heikkisen pääosin erilaisista ylimäämämateriaaleista syntynyt taide ei kumartele kuvia. Kuvassa kieli poskessa laadittu Kakkenhaimin museo.

Heinolalainen Väinö Peltonen on omistautunut erilaisten toimivien ja liikkuvien, näennäisen hyödyttömien kokeiden rakentamiselle.

Leikin luova ote on ominaista ITE-taiteelle

Sinikka Vakimo (2004, 63) luonnehtii ITE-taiteilijaa seuraavasti: ”ITE-taiteilijan voi nähdä kietovan persoonansa ja elämänsä luovasti taideteokseensa, materialisoituneina ja visualisoituneina kertomuksina tekijän suhteesta käytettyihin materiaaleihin, tuotettuihin muotoihin ja tekemistä ohjaaviin ideoihin.” Materiaaliin neuvokkaasti suhtautuva asenteellisuus, ”kätevytyen ja kekseliäisyyteen” perustuva kansantaide, ei kuitenkaan riitä kertomaan ITE-taiteellisen asennoitumisen tai toiminnan monimuotoisuudesta (Halmetoja & Vuorimies 2021).

ITE-taide on elämän julkaisemista (Östman, 2015) – intiimiä avautumista omasta elämästä sosiaalisilla foorumeilla – yhtä lailla kuin materiaallinen ja materiaalien julkinen karnevaali. ITE-taiteelle ominainen luovan leikin ote manifestoituu, kuten monen värkkäilyyn hurautaneen aikuisen leluhämisen tai leikkijän temmellyskenttä: se on puusta, metallista ja kivistä veistetty, tekstiilistä tehty, langasta punottu tai löytömateriaaleista kyhätty. Sitä rytmittävät myös readymade-henkiset elementit ja yhdistelevyys: leikillisen luovassa lähestymistavassa korostuu materiaalikäyttöön kohdistuva neuvokkuus – taiteentekemisen resurssina on pikemminkin ylijäämämateriaali kuin tuhlaileva asennoituminen valmistukseen. ITE on myös ympäristöteko, roskan taidetta, jossa raaka-aineille annetaan uusi elämä.

Puu on lelujen ja veistosten uskollinen raaka-aine. ”ITE-taiteella on puinen sydän”, toteavat Haveri ja Vuorimies (2020). Puu elää edelleen leluesineissä – sen erinomainen soveltuvuus leikkiin ei ole koskaan antanut muoville periksi. Silti esimerkiksi muovisiakin muotintukkeja näkyy käytetävän ITE-taiteen raakamateriaalina.

ITE on konkretian riemuvoitto ja loitolla käsite-taiteesta. Työt louhitaan esille ja esittäviksi itse, tarvittaessa rouhein työkaluin. Mieluummin siis yksityiskohtaista kuin abstraktia, mieluummin

rumankaunista kuin täydellistä, sillä perfektionismi on leikille luonnotonta ja luovuuden kannalta täydellisen epäkiinnostavaa.

“ITE-taiteilijoiden teoksissa on kosketus todellisuuteen ja niitä saa koskettaa”, kirjoittaa Erkki Pirtola Erssö Ahlstedista ja tämän *Teknonalasta* (2013, 78). Kosketus välittyy ITE-taiteessa tekijältä kokijalle; ”niinhän taidetta pitäisikin kokea: kaikilla aisteilla ja koetellen.” Taiteen, kuten lelujenkin, tulisi kestää leikkiä.

ITE-taiteessa korostuu paidinen prosessi

Mikä erottaa arjen leluleikkijän leluluomuksen ITE-taiteilijan teoksesta? Kenties jatkuva kesken-eräisyys, leikissä oleminen ja siinä eksistoinen, ei niinkään kauempaa ihailtava teoksellisuus. Momen ITE-taiteilijan toimintaa muistuttaa lasten maailmasta tuttu *paidinen* – säännöistä vapaa ja vapaudestaan kaoottisuutta ammentava – leikki, vastapainona aikuisen ihmisen suoritekeskeiselle ja tehokkuusorientoituneelle työ- ja toimintakulttuurille. Kuten leikille, ITE-taiteellekaan olennaista ei ole täyttymyksen saavuttaminen vaan pikemminkin prosessille omistautuminen.

ITE-taiteilija Kirsti Mäen luona vierailut Jaana Saario kirjoittaa: ”Samalla kun Kirsti leikkii kivi-leikkejään, hän vaistonvaraisesti järjestää omia ajatuksiaan. Leikki muuttuu taiteeksi ja filosofiaksi.” (Saario 2004, 33.) Leikillä onkin oma logiikkansa, johon kytkeytyvät avoimen leikin mahdollisuudet ja säännöttömyys. ITE-taide on tavoitekeskeistä pelillisyyttä lempeämmin taiteilijoista versovaa, itseisarvoista ja prosessi-orientoitunutta – antautumista, asennoitumista ja asettumista taiteen ja leikin riskintäyteiselle rajavyöhykkeelle.

Lapsenomainen ja vilpitön ITE-taiteilu on siksi korkeintaan kilpailua itsensä kanssa, ei maailman. Kuka taivaanrantoja maalaisi, ellei juuri aikuinen leikkijä? En edes usko, että ITE-taiteen määrittelyyn mahtuu epäonnistumisen käsite.

Juha Kyrölä luova leikki arkiesineiden parissa tuottaa readymade-henkisiä installaatioita.

Epävarmuuden sijaan ITE-taiteeseen liittyy nautinnollista ennakkoluulottomuutta, ekspressiivisyyttä, joka juoksee pakoon täsmällistä määrittelyä. ITE tuo kuvaan ja kuvataiteeseen rujouden näkökulman. Ei siis ihme, että Halmetojan ja Vuorimiehen (2021) ajatuksenvaihdossa ITE-taide rinnastetaan normeihin karnevalistisesti suhtautuvaan *art brut* -suuntaukseen. Leikinomainen ITE on elämänmakuista kaaosta ja sotkun sietämistä, toisin kuin esimerkiksi leikkilisestä ilkkurisuudesta tutun Banksyn kohdalla – arvoituksellisen taiteilijahahmon, jonka teoksissa vaikuttaa viileänoloinen ja leikille vieras optimointi ja täsmäiskuina tehty aikalaisilmiöiden alasampuminen.

ITE-taide lelullistuu

Lelullistuminen näyttättyy ajassamme niin asenteissa kuin elämäntyylyissä, kun tarkastellaan niihin liittyviä materiaaleja ja välineitä – se on muotoilussa ja esinesuunnittelussa ilmenevää leikkimielistä ja leikkisyyttä – ja arjen esineistössä ja ympäristöissä näkyvää kulttuurin leikkilistymiskäytöstä (Heljakka, 2015). Lelullistuminen toteutuu muodon ja materiaalisuuden osalta mutta myös teoksista kumpuavien miellehtymien osalta. Taiteen lelullistuminen koskee korkeakulttuurin ohella omaehtoista taiteen ja muotoilun kenttää. Taide hahmoistuu, söpöistyy, mutta kesyntyy vain pinnan tasolla.

ITE-taidekin osoittaa taiteen lelullistumiskäytön: *ITEknikalla* ja asenteella syntyneet teokset ovat usein lelumaisia. Väitöskirjassani (Heljakka, 2013) profiloin ITE-taiteen rajapinnalla seikkailevan Jasmin Anoschkinin leluleikkiväksi taiteilijaksi, joka tekee lelumaista taidetta. Myös esimerkiksi Tapani Kokon estetiikassa ja sisällöissä on yhteyksiä leluihin.

Lelullistuva taide näyttättyy hahmoistumisena ja söpöistymisenä. Värikkyys ja veikeys, jopa räikeys, ovat usein leluihin liitettävää määreitä. Veikko Halmetoja (2013) huomioi, miten humoristiset ITE-veistokset kuvaavat useimmiten erilaisia satuhahmoja: ”Niissä on sarjakuvamaisuutta ja

satukirjojen kepeää visuaalisuutta.” Esimerkiksi ITE-taiteilija Sylvi Hauhian taiteessa tämä ilmenee kotoisissa Muumi-hahmoissa (Pirtola 2013, 77).

Suurisilmäisyys on lelumaisuutta. Maailmojen rakentaminen tapahtuu ITE-taiteessa kasvullisten hahmojen avulla. Ne voi rinnastaa nukkeihin; moniin ITE-hahmoihin liittyy myös oikeilla vaatteilla pukeminen ja asustaminen, materiaaleista lähtevä inhimillistäminen. Lelut ovat leikkijöidensä jatke, ja myös ITE-hahmojen voisi ajatella kanavoivan tätä leikin maailmoista tuttua, avatarialisuuden, hahmollisuuden, ajatusta.

”Yhteisölliset ITE-hahmot ovat usein samaistuttavia ja hellivällä suhteella tehtyjä. Siksi teoksiin on helppo liittää empatiaa ja huolenpitoa. Teoksia hoidetaan ja huolletaan, ja niiden ympärille rakennetaan vuorovaikutukseen kytkeytyviä tapahtumia,” Veli Granö kirjoittaa (2021, 16). ITE-taide on usein ihmisen kokoista. Nyky-ITE on tarvittaessa skaalautuvaa – se voi laajeta uniikista teoksesta samankaltaisten hahmojen rykelmäksi.

Tauno Haimin pihamaan betoniveistosten joukosta löytyy suurisilmäinen, nukkemainen tyttölapsi munakoreineen.

Siinä kohtaavat, kuten nykyelämissäkin, tekijänsä individualismi ja yksilölliset taideteokset (uniikit designer-letut) sekä populismi, suosittuun aiheeseen toistaminen (lelujen massakulttuuri). Materiaalin avulla ja sen kautta tuotetaan tarinaa, aivan kuten leikissä. Mielikuvituksellisten maailmojen rakentaminen ITE-taiteessa vertautuu lelutoimijoiden maailmojenrakenteluleikkeihin (Heljakka & Harviainen, 2019). ITE-tehdyn maailman voi aina kuvitella, rakentaa ja elollistaa uudella tavalla omakseen leikkien.

Tämän lisäksi lelumaisuus on tyylikysymys: Pirtolan kuvailemassa ”hellyttävän namukkaassa itepop-tyylissä” näyttättyy fantasiasta ammentava ote, vaikka ihmiset ja eläimet toistuvat ITE-taiteilijoiden alati puhuttelevina, arkisina aiheina. ”Olen omin silmin nähnyt, miten pienet lapset lumoutuvat tämän lelunerouden edessä ja aikuiset muistavat lapsuutensa eläin-uskon”, Pirtola kiteyttää (2004, 20). ITE-taiteen maailmassa namukkuus tarkoittaaakin toista kuin vaikkapa japanilaistaiteilija Takashi Murakamin superlitteä estetiikka, hypersöpö silmäkarkki (Heljakka, 2013). ITE-hahmojen tunnusmerkkejä ovat lelumaisuuden vuoksi tunnistettavuus, samaistuttavuus, naivismi ja siitä juontuva humorismi. Naivistisesta teoksesta näkee heti, mitä se esittää (Haveri 2010, 81). Siksi ITE-taide on teeskentelemätöntä.

Populaari ITE-taide päästää lähelleen

Eletään heinäkuuta 2021. Kaasutan kohti Suomen etelää turvaistuimeen nuupahtanut tytär takapenkilläni. Ohikiitävässä hetkessä näen sen maantietä reunustavan kallion päällä, valkoisen myrskyn ritarin, jonka kylttiin on kirjoitettu ”Mörkö #12”. Nimeäminen on tunnustuksellista

nen teko mille tahansa hahmolle. Nimeämisessä hahmosta tulee tarinallisempi ja lihallisempi – toiselle leluystävä. Enemmän medialeikistä kuin vaivaisukosta muistuttava puunukke tekee siis kunniaa paitsi itselleen, myös suomalaisessa jääkiekkokentässä kunnostautuneelle pelaajalle.

Transmedia, eli mediarajat ylittävä aines, tunkeutuu tällä tavoin ITEn piiriin. Mediateknologisen sisällön väistämätön manifestoituminen näkyy nyky-ITE:ssä. Jani Hämäläinen Porista on hitsannut metallisen Darth Vaderin – ja kas, tapahtuu ”disneyfikaatio” ilman kaupallisia tarkoituksia. Mutta on sitä osattu ennenkin – myös arkkiaatri Risto Pelkosen *Tuohelan kylän väen* figuurit ovat sarjakuvahahmoja. Niistäkin löytyy transmediakytkös, eli populaarin aiheen hyödyntäminen taiteen lähtökohtana.

Transmediahahmojen ilmaantuminen ITE-taiteeksi kieli mediasisältöjen marssimisesta luontoaiheiden rinnalle ITE-taiteen hahmorepertoareissa. Tapahtuuko ITE-taiteessa teknologisoituminen, kun aihemaailma on jo innoittunut populaarikulttuurin ehtymättömistä hahmoapajista? ITE urbanisoituu ja tieteellistyy, mutta tulemmeko jatkossa näkemään robotisoituja ITE-hahmoja metsänhenkien asuinseuduilla?

Populaari ITE-taide kytkeytyy nykyajan teknologisoituvan ja monimediaaliseen leikkiin myös toimintaan kutsuvana: hahmorykelmät puutarhoissa ja peltoaukeilla hätkähdyttävät ensin ja huutavat sitten haluaan tulla kuvatuksi. Valokuvattavuuden synnyttämä dialogisuus on ajassa kiinni – tarjouma kuvatuksi tulemiselle on nähdyksi tuleminen kaipausta, inhimillinen perustarve, joka on vaivattoman kamerateknologian valtavirtaistuessa räjäyttänyt kuvatulvan eeppeihin mittasuhteisiin.

Nykyleikkiä voimakkaasti luonnehtiva silmäkeskeisyys on olennainen osa ITE-taiteen kokemusta. Ottamani selfie taltioi vampulalaisen Henry Larikan veistämän Mörkö-hahmon ympärille kiertyvän leikin taikapiiirin. Teknologisoitu-

vassa ajassa niin taide kuin leikkikin on jo ottanut tuntuvan digiloikan: valokuvaus on nykyajan leikin muoto (Heljakka, 2013), ja selfien ottaminen tuo taiteen lähemmäksi katsojaa, katsojan osaksi teosta ja sen hehkoa. Aikuisten leikkiä tämäkin.

ITE-taiteessa elää leikillinen resilienssi

Leikki on universaalia, silti samaan aikaan leikkijänsä oloista. Siinä missä outsiderside määrittänyt antimimeettiseksi – vääristyneeksi, karrikoiduksi ja jopa omituiseksi (Haveri 2010, 10) on leikistä syntyvä ja siinä elävä ITE luonteeltaan mimeettistä, eli jäljittelevää. ITE-taiteessa mimeettisyys ei kuitenkaan pohjautu teokselliseen toisintamiseen, vaan pikemminkin – ja aivan kuten leluissa – samanlaisten aihepiirien toistuvuuteen.

ITE-taiteessa yksilöllisyys ja yhteisöllisyys elävät rinnakkain. ”Olisiko niin, että mitä enemmän nykykansantaiteen teoksia on kartoitettu ja esitetty julkisuudessa, sitä yhdenmukaisemmalta vaikuttaa yleiskuva, vaikka erilaisuudet samanaikaisesti lisääntyvät?”, kysyy Seppo Knuuttila (2018, 13).

Sinikka Vakimo huomioi, miten monen kansantaiteilijan työssä on jonkinlainen sanoma, ääni tai kannanotto olemassa olevaan tai menneeseen kulttuuriin. Tällä tavoin ITE-taide muistuttaa ajankohtaista leluaktiivisuuden ilmiötä (Heljakka, 2020), jossa lelut valjastetaan jonkin kannanoton airueeksi. Leikkivälineistä tutut ääni ja liike ovat loitommalla nykykansantaiteesta – ITE-taide vaikuttaa hiljaiselta muttei äänettömältä. Se on usein staattista mutta silti liikuttavaa.

Otetaan esimerkki: Ronttopuisto, Heinävesi ja apinankaltainen hahmo: ”Minnoon vuan pikkuihin apina ja keikun tässä uamusta iltaan. Joskus puota mätkähän muahan, mutta mitäs pienistä.” Tuo ITE-teoksen apina ilmentää leikillistä resilienssiä, sopeutumiskykyä muutokseen, erinomaaisesti. Leikillinen resilienssi on tekemällä selviytymistä, ei pelkkä mielentila.

Pandemia ei lannistanut leikkijöitä eikä ole nöryyttänyt ITE-taiteen kenttää. Ajankohtainen esimerkki on pandemian aikainen leluleikki. ITE-taiteilun vertautuminen vuoden 2020 nallehaasteeseen (Heljakka, 2020) on yksi tapa lähestyä leikillisen resilienssin kannattelemista toimintaa. Molempiin liittyy olevasta ammentaminen, hahmojen luominen, intiimissä kodissa ja ulkotilaan kytkeytyvällä esityspaikalla tapahtuva tarinankerronta ja maailmojen rakentaminen sekä kommunikaatio maailman kanssa – ihmislämpöisyyden kanavoituminen jonkin ei-inhimillisen mutta kuitenkin elollistettavan välityksellä.

Leikki eheyttää ja voimaannuttaa, siksi kai sen vetovoima on vastustamaton. Pandemia-aikana tapahtunut leikki kanavoi selviytymisen voimaa ja tulevaisuususkon aivan kuten monen itseopin taiteilijan suhtautuminen tekemiseensä. Pohjoissatakuntalaisessa kotieläinpuistossa maatilarakennuksen seinään nojailee kyltti, jossa lukee: ”Kun mikään ei ole varmaa, kaikki on mahdollista.” Näin ajattelen myös ITE-taiteesta, sillä tämä instituutioiden, rahoitusinstrumenttien ja perinteisen taidekriittikin ulottumattomiin sijoitettava toiminta on leikille otollista mielikuvituksen maaperää, jossa kysytään kerta toisensa jälkeen, pakottamatta ja tukahduttamattomalla uteliaisuudella se eloisan luovuuden kannalta tärkein: ”Entä jos...?”

Ethän lakkaa kysymästä tai kokeilemasta. Vanheta tai viisastua saat, mutta älä kasva vakavaksi, suomalainen ITE-taide. Niitä, jotka ottavat leikin (aikuistumisen ja taiteen) väärällä tavalla toisinaan, on jo tarpeeksi. Leikissä on vapaus olla oma itsensä ja ITE on leikin vapaa tila.

ITE-taide on kutsu leikkiin.

.....

Katriina Heljakka on tutkija Turun yliopistossa digitaalisen kulttuurin oppiaineessa. Hänen taustansa on lelututkimuksessa, erityisenä kiinnostuksen kohteena aikuisten lelusuhteet, leikki ja hahmolelut.

Lähteet

Granö, Veli (2021) *ITE Satakunnassa*. Maaseudun Sivustysliitto, Helsinki.

Gray, Peter (2015). Studying play without calling it that. In J. Johnson, S. Eberle, T. Henricks, & D. Kuschner (Eds.), *The handbook of the study of play* (121–138). Rowman & Littlefield.

Halmetoja, Veikko ja Vuorimies, Elina (2021) ITE-taide kasvoi aikuiseksi, melkein. Otteita Veikko Halmetojan ja Elina Vuorimiehen keskusteluista. Teoksessa Backstöm, Heidi (Toim.) *Yhteinen kritiikki. Näkökulmia yhteisöllisyyteen ja inkluusioon*. Suomen arvostelijain liitto.

Halmetoja, Veikko (2013) ITE-taiteeseen rinnastuvat nykytaiteilijat. Teoksessa Haveri, Minna (toim.) *ITE kaakossa*, Maahenki, 12–15.

Haveri, Minna (2010) *Nykykansantaide*, Maahenki.

Haveri, Minna & Elina Vuorimies (2020) Kohtalona luovuus: ITE sinun ja minun peilinä. Teoksessa Oino, Lauri (toim.) *ITE juhlavuosi 2020*, Maaseudun Sivustysliitto.

Heljakka, Katriina (2015) Lelut taiteessa, taide leluissa: Leikkivälineen taiteellinen asema leikillisen käänteen aikakaudella. Pori Art Museum. http://www.poriartmuseum.fi/fin/nayttely/2015/166/Lelut_taiteessa_Heljakka.pdf

Heljakka, Katriina (2020) Pandemic toy play against social distancing: Teddy bears, window-screens and playing for the common good in times of self-isolation. *Wider Screen*, 11.5.2020.

Heljakka, Katriina & Harviainen, J. Tuomas (2019) From Displays and Dioramas to Doll Dramas Adult World Building and World Playing with Toys, *American Journal of Play*, vol. 11, nr. 3.

Knuuttila, Seppo (2018) Ennen oli paremmin ja niin on nytkin. Teoksessa Tuuva, Minna (toim.) *ITE Saimaalla*, Maahenki, 13–15.

Pirtola, Erkki (2004) ITE-paikalla: Someron ITE-satunmaa. Teoksessa *ITE paikalla*. Maahenki Oy, 16–31.

Pirtola, Erkki (2013) Ersso Ahlsted ja Teknonalle. Teoksessa Haveri, Minna (toim.) *ITE kaakossa*, Maahenki Oy, 78.

Erkki Pirtola (2013) Nykytaidetta Sylvi Hauhian tapaan. Teoksessa Haveri, Minna (toim.) *ITE kaakossa*, Maahenki Oy, 77.

Rubin, K. H., Fein, G., G., & Vandenberg, B. (1983). *Play*. In P. H. Mussen, & E. M. Hetherington, *Handbook of child psychology: formerly Carmichael's manual of child psychology* 4, 693–774. Wiley.

Saario, Jaana (2004) Herkkää realismia – Kirsti Mäki. Teoksessa Knuuttila, Seppo (toim.) *ITE paikalla*. Maahenki, 32–35.

Sutton-Smith, B. (1997). *The ambiguity of play*. Harvard University Press.

TIA (2021) *The Genius of Play – 6 Benefits of Play*. Lähteessä www.thegenioustofplay.com

Vakimo, Sinikka (2004) Itellä elämään – luovuuden ja ikään-tymisen ulottuvuuksista nykykansantaiteessa. Teoksessa Knuuttila, Seppo (toim.) *ITE paikalla*. Maahenki, 60–64.

Virtanen, Markus (2004) Renessanssi-ITE – Valokuvaaja Olayi Virtanen. Teoksessa Knuuttila, Seppo (toim.) *ITE paikalla*. Maahenki, 48–50.

Östman, Sari (2015) ”Millä päivillä tästä sais?”: elämä-julkaisijuiden kulttuurinen omaksuminen. Nykykulttuurin tutkimuskesksen julkaisuja, Jyväskylän yliopisto.

Tuula Juholan pihamaan valtavaan hahmogalleriaan kuuluvat myös animaatioelokuvista tutut ”kätyrit”.

KUVAT JUHO HAAVISTO

Kylän yhteinen ilo

Seija Hakalan (s.1945) luovuudesta on päässyt osalliseksi koko Järvelän väki. Uuttera keräilijä ja käsityöläinen on innostunut pandemian aikana myös laatimaan installaatioita.

Kärköläläisen Seija Hakalan toiminta ei ole ilmeistä veisto-, tekstiili- tai maalaustaidetta. Parhaiten sitä voisi ehkä kuvailla tee-se-itse-henkiseksi toimeliaisuudeksi, josta tekee ITE-taidetta sen yleisö ja yhteisöllisyys.

Hakalan kohdalla kaikki alkoi, kun pihan reunaan jäi tyhjän pantiksi sivurakennus. Jostain tuli ajatus, että sisälle voisi alkaa rakentaa kauppa-leikkiä. Puoliso Heikin kanssa aloitettu kaupan raken-

taminen ”lähti hieman käsistä”, ja lopulta aidoista tuotepakkauksista ja taidokkaasti toteutetuista päivittäistavara- tuotteiden mallinnoksista muodostui myymälä, jonka rinnalla moni kyläkauppa-kin kalpenee.

Kärkölään lasten kyläkaupaksi nimetty leikki oli lähiseudun lasten mieleen, kävijöitä oli toista tuhatta. Alkuun ei pidetty vieraskirjaa, joten tarkka luku jäi saavuttamatta.

Nälkä kuitenkin kasvoi syödessä, ja kun tuli mahdolliseksi lunastaa tontin vierestä metsäkaistale, syntyi ajatus ulkoleikkipaikan perustamisesta. Erilaisia ratoja, kiipeilytelineitä, keinuja ja majoja lopulta sisältänyt *Röllimetsä* vetikin lopulta jopa bussilasteittain tutustujia ja tietenkin iloisia leikkijöitä. Lopulta oman jaksamisen ja ikävän ilkeilyn takia leikille tuli loppu, mutta sitä ennen vieraskirjaan ehti kertyä yhteensä yli 4000 nimeä.

Hakala ammentaa varsinkin ahkerasta käsityöharrastuksesta. Tekeminen on hänen mukaansa paitsi tapa suunnata intoa, myös terapeutista. Askareisiin uppoamalla voi käsitellä ja osin pehmentää elämän vastoinkäymisiä. Etenkin postikorttien tekeminen on ollut aina tärkeää. Leikkaa ja liimaa -tekniikalla toteutettuja kortteja eri teemoilla, teksteillä ja kuvituksilla on syntynyt vuosien aikana mittaamaton määrä. Yhden kortin kirjaimien kokoaminen sanomalehdistä leikkaamalla voi viedä viikkojakin. Joskus oikea materiaali vaikkapa nokkelalle ystävänpäiväkortille on vessapaperi.

Usein eri juhlapyhiin ja merkkipäiviin liittyvä korttiharrastus on laajentunut koronavuosien aikana yllättävään ja yhteisölliseen suuntaan. Hakala on alkanut koostaa installaatioita eri juhlapyhien teemoista lähiseudun ihmisille ihmeteltäväksi. Tämä on noussut myös pienoiseksi someilmiöksi paikallisryhmissä. Hakala onkin kylällä tunnettu hahmo, ja hänet jopa valittiin ensimmäistä kertaa vuonna 2021 jaetun *Kunniakylähullun* arvonimen saajaksi suurella ääntenemmistöllä. / JH

Yksi Seija Hakalan taidonnäytteistä on karkkipapereista laadittu puku käsilaukuineen ja väineen.

KUVAT JUHO HAAVISTO

Morganismi

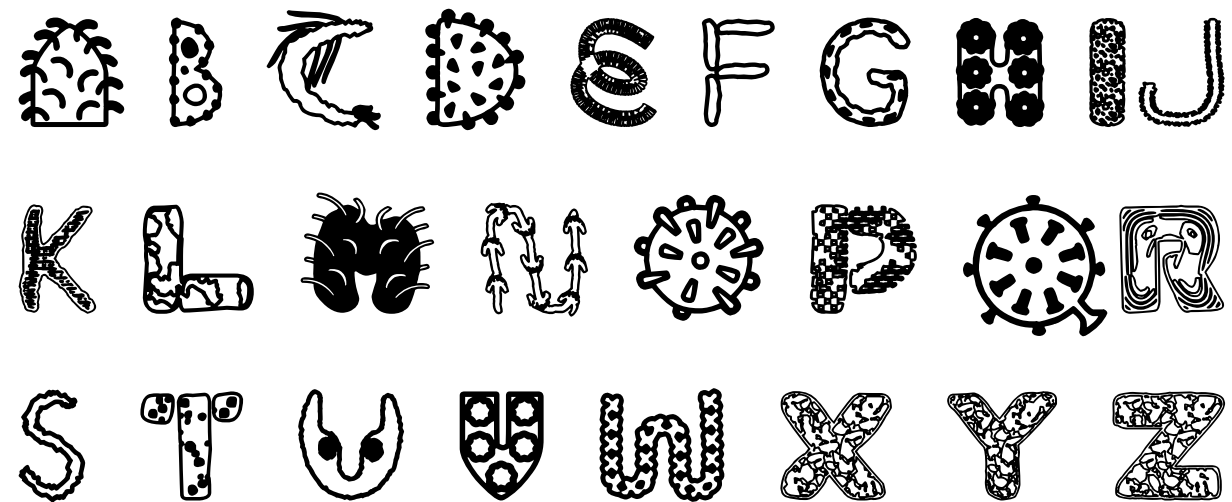
Otteita sysmälaisten Heikki "Morgan" Hämäläisen (s. 1963) laajasta tuotannosta, johon kuuluu muun muassa 19 kirjasintyyppiä, valtavasti verkkosisältöä sekä aforismi- ja runojulkaisuja.

Heikki "Morgan" Hämäläinen asuu maatilaa Sysmässä. Tästä ikivanhasta kulttuurimaisemasta Hämäläinen on neljännevuosisadan aikana muokannut myös merkittävän taideympäristön, joka yllättää monipuolisuudellaan.

Lapsesta asti taiteenteosta nauttineen Hämäläisen repertuaari on valtava, ja esimerkiksi piirroksia hän tekee sekä perinteisesti että digitaalisesti. Erilaiset monimateriaaliset veistokset syntyvät siinä missä kokonaiset romaanit sekä taiturimaiset

runot ja sanaleikit. Monet teokset syntyvätkin selkeästi kielellisestä leikkittelystä ja sanojen monimerkityksellisyydestä. Tämä korostuu etenkin Hämäläisen digitaalisissa töissä, joita löytyy verkosta esimerkiksi sarjakuvan muodossa satoja.

Hämäläisen taide on myös hyvin tilallista. Esimerkiksi varsin kekseliäät kierrätysmateriaaleista tehdyt veistokset hyödyntävät taitavasti alkuperäisten materiaalien muotoja ja ovat ilmaistuaan tarkkoja ja rytmikkäitä. / JH

Heikki "Morgan" Hämäläisen suunnittelema Pandemizing-kirjasintyyppi on ladattavissa myfonts.com-sivustolta.

MORGANISMI

OSOITE Rapalantie 41, Sysmä
AVOINNA Erikseen sopimalla
LISÄTIEDOT msl.fi/itetaide/ite-kohteet

Morganin kirppusirkus, Circus Minimus Pulex, on paitsi taideteos, myös performanssi, ja taiteilija itse esiintyy sen tirehtöörinä.

*Hartolassa rojalisti
hytysyä seinään listi
(välineenään kruunukorkki).
kuurni irti, neulalla sorkki,
uuninpankalle ne pisti.*

*Oli kerran Kärkölässä
mies, jonka elämässä
ei tapahtunut mitään.
ei eilen eikä tänään,
ei tuolla eikä tässä.*

*Sysmä on Suomen sydän,
tottahan toki sen tiedän,
mutta kun katson karttaa,
outo kohta askarruttaa:
tuostako sydämen löydän?*

*Lopella, missä on Läyliäinen,
eräs tummasilmäinen äyriäinen
kömpi kerran - se oli ainoa kerta
kapistukseen nimeltään merta,
joka oli ruudukas ja ympyriäinen.*

*Ennen sitä mentiin töihin munalla,
mutta Riihimäelle pääseekin junalla.
Hyvä niinkin tietty olla vois',
vaan miten sieltä pääsee pois?
Tietysti jollain toisella junalla!*

*Muuan soutu mies Tammelasta
piti tarkan huolen melasta.
Säännöllisesti sitä uitti,
kunnes oli täysin kuitti
hommistaan ja univelasta.*

Riimileikkiä-teoksesta löytyy 370 limerikkirunoa, vähintään yksi jokaisesta Suomen kunnasta. Limerikkirunous on epigrammi- eli komparunolaji, joka noudattaa tiukkoja sepiämisen sääntöjä.

Hämäläinen, Heikki "Morgan" (2009) Riimileikkiä. Limerikkirunoja Suomesta. Julk. Joutsa: Haihatas.

MORGANIN TUOTANTOA VERKOSSA:

sarjakuva.sarjakuvablogit.com
morganismi.blogspot.com

KUVA JUHO HAAVISTO

Romunrakastajan valtakunta

Tuula Juhola (s. 1948) synnytti leikin varjolla mielikuvituksen taikamaan pihamaalle ja lähimetsään.

Lahden pohjoispuolella, vanhan Heinolantien varressa kohoaa veikeä talo, joka on kuin satukirjasta. Talon pihapiiri vasta erikoinen onkin. Siellä on nimittäin väkeä. Jopa lähimetsä on täynnänsä kansaa ja monenlaisia rakennelmia. Mikä kumma on tämä talo, joka kiehtoo ohikulkijoita niin, että monet eksyvät ihmettelemään pihaankin saakka?

Tuula Juhola muutti taloon lastensa kanssa 1970-luvun lopulla. Hän eli niukkaa arkea tehden töitä kauppoissa, baareissa ja huoltoasemilla. Lasten huviksi hän ryhtyi rakentamaan puutarhaan kiviukkoja, sitten risuhahmoja ja pölkkyykkoja. Mittakaava kasvoi kasvamistaan, ja pihapiiriin rakentui pikku hiljaa päättymätön aikuisten ja lasten leikki.

Puutarhassa päivystää satoja lautanaamaisia, puettuja ihmisenkokoisia hahmoja. Joukosta löytyy eläkeläisten pihaparlamentti ikuiselta kahvitauletaan ja keikan alkua odotteleva rautalankaorkesteri. Julkisuudenhin hahmoja on joukossa, kävipä lähistöllä asuva Siiri "Äitee" Rantanen aikoinaan tervehtimässä hiihtävää omakuvaansa. Juhola on pystyttänyt ITE-puusepäntöyönä heinäseipäistä ja muusta kierratetystä puutavarasta monenlaisia ulkorakennuksia sekä pihan että talon asukkaiden tarpeisiin. Linnake ja viidakkomaja ovat jo hajonneet, mutta saluuna on jäljellä. Huomiota kiinnostavat viehättävät ja kekseliäät yksityiskohdat, kuten sadoista männynkävyistä kootut oviverhot.

Talon taakse levittäytyy lasten ja lastenlasten leikin valtakunta, jonne pystytettiin aikanaan kokonainen linnake vankiloineen ja salakäytävineen. Satumaassa kiisi juna, ja leikkijöitä viihdyttivät ravintola, kioski ja eläintarhan oudot asukkaat, kuten krokotiili ja Möhkö-hevonen. Juholan valokuva-albumeita selatessa käy selväksi, millainen lahja tämä maailma on pienille leikkijöilleen ollut. Se on luonut taian ilmapiirin, joka on syyttänyt mielikuvituksen hehkuun heti ovesta ulos astuttaessa.

Tuula Juhola selittää ulos luomansa valtakunnan lapsille ja lasten kanssa tekemisen kautta. Virikkeiden tarjoaminen jälkeläisille on ollut varmasti mittaamattoman tärkeä asia, mutta onko leikin varjolla syntynyt samalla jotakin paljon suurempaa, aivan omaa? Huolenpito on ollut ensisijaisista, mutta taiteen tekemisen lumo on vuotanut väkisinkin velvollisuuksien lävitse. Luomisen prosessiaan Juhola ei ole koskaan erityisemmin suunnitellut: on vain levitetty tarvikkeet lattialle ja ryhdytty tekemään, työn viedessä mennessään.

Astuttuaan Juholan kotitaloon saa vielä selkeämman käsityksen emännän omaleimaisesta estetiikasta ja vimmaisesta luovuudesta. Talo on niin persoonallisesti ja viehättävästi sisustettu, ettei varmasti ole toista samankaltaista. Seinille levittäytyvät luonnon- ja kierrätysmateriaaleista luodut kookkaat taideteokset, ja olohuoneen nurkassa kohoaa kukkiva puu. Keittiö on kuin kansatieteellinen pienoiskuvalma. Esineiden merkitys näkyy niiden huolellisessa asettelussa.

"Rakastan tätä romua, tämän takia minä elän."
/ PS

KUVAT JUHO HAAVISTO

Elämyspihan isäntä

Erkki Niemen (s. 1939) ihmisläheinen taide on tehty ilahduttamaan. Elämyspihan värikkäessä leikkimaailmassa viihtyy lapsi ja aikuinen.

”Leikki on lapsen työtä”, sanonta kuuluu. Erkki Niemen kohdalla leikki tuntuu olevan myös eläkeläiselle jos ei ihan päivätyö, vähintään kesätyö.

Konepajayrittäjänä elämäntyönsä tehnyt Niemi on luonut kotipihalleen taidetta, pelejä ja leikkejä yhdistelevän elämysmaailman, josta erityisen elähdyttävän tekee sen monitasoisuus. Vaikka ilmeikkäät veistokset ovat ITE-taidetta parhaimmillaan, on niillä myös käyttötaiteen luonne. Metallista, puusta, istutuksista ja kierrätystavaraa rakennettu *Elämyspiha* on noin kolmentu-

hannen neliön kokoinen ja täynnään leikki- ja pelipaikkoja, satuja ja tarinoita.

Toiminnallista puolta edustavat keppiheppara, pingispöydät, suuri fortunapeli ja kiipeilykivi. Kuumana kesäpäivänä voi myös pulahtaa uima-altaaseen, jota vartioi krokotiili. Allas on nimetty pallomereksi, sillä veden lisäksi se on täynnään erilaisia ranta- ja muovipalloja. Lapsille Niemi on kehittänyt myös aarteensintäleikin, joka kiertyy *Elämyspihan* veistosten ympärille ja huipentuu *Elämyspihan ritarin* arvon saavuttamiseen.

Helka Ketonen Maaseudun Sivistysliitosta jättää puumerkkinsä Elämyspihan vieraskirjatoteemiin.

Veistokset ja *Elämyspihan* taide ovatkin paitsi suorastaan osa leikkiä, myös erittäin helposti lähestyttäviä. Kansainvälinen rock-bändi, kymmenet eläinhahmot, maitolaiturit, maalarit, leikkijät, Peppi Pitkätossun hevonen, peikot ja raamatunkertomukset rytmittävät yli 140 metriä pitkä pihaa, jonne on piilotettu myös geokätkö.

Erkki Niemi lukeutuu moniin Aku Ankasta inspiroituneisiin ITE-taiteilijoihin. Renki Hansu, Mummo Ankan auto ja metallista hitsatut Aku ja Roope-setä värittävät *Elämyspihaa*.

Aikuiselle kävijälle pihamaa on kiinnostava paitsi taiteen ja viihtymisen näkökulmasta, myös kasviopillisesti. Kaikki pihan kasvit on nimiöity suomeksi ja latinaksi. Löytyy joukosta muutamia harvinaisuuksiakin.

Joka sattuu matkallaan *Elämyspihalle* päätyään, huomaa nopeasti, että itse isäntä pian ilmestyy vierelle. Yleensä neonväriinen *Erkin Elämyspiha*-t-paita ja lippis yllään. Kuten hämäläisillä on tapana, Niemi ryhtyy usein kävijöiden kanssa jutulle hissukseen ja vähäsanaisesti. Yksittäisten teosten ja kasvien esittelystä alkava juttutuokio venähtää yhtäkkiä jopa tunteiksi, ja pian huomaa olevansa kymmeniä juttuja ja tarinoita rikkaampi. Niemen elämään on kuulunut kymmeniä matkoja, tuhansia kilometrejä polkupyörällä ja vilkasta järjestöelämää.

Niemen mukaan suurin harmi seuralliselle luonteelle onkin, että kun hän ilmaantuu paikalle toivottamaan kävijät tervetulleeksi, nämä joskus säikähtävät ja lähtevät pois. Tällainen onnensa ohittanut vierailija ei arvaakaan, millaista on saada kutsu Niemen kotiin. Siellä silmien eteen aukeaa esimerkiksi lähes tuhannen säästölippan kokoelma sekä vihkokaupalla poikkeuksellisen laajoja nimikirjoituskokoelmia. Usein saa nauttia myös kupista kahvia ja aktiivisen miehen saman aamun leipomuksia. / JH

Maaleissa Niemi suosii "ITE-klassikkoa", Miranolia. Niemi harmittelee, että nykyään saatavilla on vain myymälässä säilytettyä maalia, jonka kirkkaus ei ole missään värissä lähelläkään alkuperäisiä sävyjä.

ITE-KOHDE

ERKIN ELÄMYSPIHA

OSOITE Lintuvuorentie 14, Turenki

AVOINNA Aina avoinna

LISÄTIEDOT mssl.fi/itetaide/ite-kohteet

Kreivitär ja hänen ihmeellinen elämänsä, 1. luku

Grafino kaj shia fantasta vivo

Ja näin se alkaa: YÖ LADOSSA

Eräänä usvaisena aamuna Pikku-Talvikki heräsi viluisena heinäladossa, jonne hän oli nukahtanut edellisenä iltana ollessaan tarkkailemassa lintujen elämää. Unisena hän lähti tarpomaan ladolta kotia kohtia lähtevää polkua ja... eksyi!

Häntä oli turhaan etsitty koko kylän voimin, ja kaikki olivat hänestä huolissaan. Hänen tapansa kadota omituisille retkilleen kyllä tiedettiin, joten hänen äitinsä tunsivat sydämessään, että kaikki oli kuitenkin hyvin. Silti outo levottomuus painoi äidin mieltä kuten olisi painanut kaikkien äitien mieltä lapsen kadottua noin vain kuin maan nielemänä.

VAMMAUTUNUT JÄNÖNPOIKA

Oli sattunut aivan omituinen asia. Talvikki oli ollut metsäpolulla aamuvarhaisella matkalla ladosta omissa ajatuksissaan, kun haavoittunut jäniksenpoikanen ontui häntä vastaan ja itki sydäntäsärkevästi. Havaittuaan Talvikin jäniksenpoikanen pelästyi, kuten jäniksenpoikasten on tapana huomattessaan uusia ja outoja asioita.

Itku oli sumentanut metsäneläimen näkökyvyn, ja vasta Talvikin pyyhittyä pitsireunaisella sinisellä itkuliinallaan jäniksenpoikasen hailakansiniset silmät se kykeni täysin näkemään.

Ja mitä se näki! Metsäpolulla seisojaksi pieni tyttö, jolla oli käsikynkässä pikkuruinen punainen nahkalaukku ja kaulassa kalliit kiikarit. Tytöllä oli keltainen kukikas kellohame ja kultainen tukka. Mitään näin sievää jäniksenpoikanen ei ollut eläessään nähnyt!

Pienen ristiturvan jalka oli pahasti turvoksissa, ja Talvikki epäili oman kokemuksensa pohjalta, että jalka oli venähtänyt. Poikki se ei ollut, sillä tuo hellyttävä vaalea karvapallo seisojaksi reippaasti raajojensa varassa.

Talvikki teki haaratuneesta pajunoksasta näppärästi Punaisen Ristin ensiapukursseilla opimallaan tavalla tukilastan jänöparan jalkaan ja satoi sen kiinni itkuliinallaan.

Kaj tiel chi ghi komencighas: NOKTO EN LA FOINEJO

En iu nebula mateno Malgranda Pirolo – la chefrulino de tiu chi rakonto – vekighis en foinejo, kie shi la antauhan vesperon endormighis, post longa observado de la vivo de birdoj. Sentante sin malvarma kaj ankoraŭh dormema shi ektrotis lauh la pado de la foinejo direkte al sia hejmo kaj devojighis.

Chiu vilaghanoj serchis shin, maltrankvilaj pro shi. Oni bone konis shian kutimon malaperi al kuriozaj ekskursoj, kaj tial shia panjo en sia koro sentis, ke chio estis en ordo. Tamen la animon de la panjo pezis nekutima zorgeto, same kiel tio pezus ajnan patrinon, kies infano subite malaperis kvazauh englutita de la tero.

KRIPLA LEPORIDO

Okazis tre stranga afero. Kiam Pirolo, enpensighinta kaj frumatene, trotadis lauh la enarbara pado, lamis renkonte al shi vundighinta leporido kaj ploris korshire. Ekvidante Pirolon ghi timighis, kiel leporidoj kutimas, se ili vidas ion novan kaj nekonatan. Pro la ploro nebulighis la vidkapablo de la besteto, kaj nur post kiam Pirolo vishis ghiajn bluetajn okulojn per sia blua plortuketo broderita per punto, la leporeto povis klare vidi

Kaj kion ghi vidis! Sur la arbarpado staris knabino kun malgranda rugha ledsako surbrake kaj binoklo pendanta che la kolo. Shi surhavis flavan floran sonorilforman jupon kaj orkoloran hararon. Nenion tiel belan la leporido neniam dum sia antauha vivo vidis!

Unu el la kvar piedoj de la besto krucmuzela shajnis malbonaŭgure shvela, kaj surbaze de sia propra sperto Pirolo suspektis, ke ghi elartikighis. Rompita ghi ne estis, ĉar la aminda hela kaj ronda peltulo brave staris sur siaj kvar piedoj. Lerte Pirolo splintis la shvelintan piedon de la

patindulo per disbranchighinta salika bastoneto, lauh instrukcioj ricevitaj dum sukurado-kurso de la Rugha Kruco.

.....
Esperanto on näytellyt Markku Sarastamon elämässä kiehtovaa sivuosaa vuosikymmenien ajan. Se on ollut myös hänen kommunikaatiokielenään nettikeskusteluissa.

Esperantoon ja sen mahdollisuuksiin voi tutustua vaikkapa Suomen Esperantoliiton nettisivuilla: esperanto.fi

Markku Sarastamo (s. 1948) on paitsi ITE-taiteilija, myös muun muassa satukirjailija, joogi, judoka, taikuri, keksijä ja esperantisti. Voisikin sanoa, että Sarastamo on Itse Tehdyn Elämän henkilöitymä, jota on ohjannut uteliaisuus, kokeilunhalu ja mielikuvitus. Sarastamon paneutuminen käsillä oleviin hankkeisiin on tarttuvaa ja innostavaa. Niistä onkin vuosien varrella saatu lukea kymmenistä lehdistä.

Viime vuosina Sarastamo on yhdistänyt useita taiteensa alueita *Karbujo–Hiihimaa*-kokonaisuuden alle. Fantastinen ja sadunomainen *Karbujo*-maa-

ilma käsittää kertomustrilogian sekä jatkuvasti laajentuvan visuaalisen maailman, joka karttuu paitsi veistoksilla, myös digitaalisilla kuvituksilla. Erityisesti jälkimmäiset ovat usein huikean yksityiskohtaisia ja mielikuvituksellisen notkeita.

Sarastamon niin lapsille kuin aikuisillekin suunnattu fantasiakirja *Kreivitär ja hänen huikea elämänsä* on luettavissa kokonaisuudessaan sekä suomeksi että esperantoksi hänen kotisivullaan www.sarastamo.fi. / JH

KUVAT JUHO HAAVISTO

Jätkän kappeli etsii kotia

Yli viidentoista vuoden jättiurakka, Jätkän kappeli, on Martti Hartikaisen (s. 1946) kokonaisteos. Kokonaisen kirkon kuvaohjelman sisältävä veistoskokonaisuus on Hartikaisen mukaan “jätkän tulkinta pyhästä kirjasta”.

Rakennusmestarina työuransa tehneen Hartikaisen mielikuvituksellinen ja karkean kiehtova veistotapa yhdistyy ihmiselämän suuriin aiheisiin, kuten rakkauteen, kuolemaan, yhteiskuntaan, oikeudenmukaisuuteen, luontoon ja toivoon. Ilmauksensa nämä teemat saavat muun muassa pienissä korurasiamaisissa uurnissa, jyhkeissä hirsienkeleissä, alttaritaulussa, kastemaljassa, kolehtilippaissa, istuimissa, demoniveistoksissa ja vaivaisukoissa sekä erilaisissa tauluissa.

Janakkalalaisen omakotitalon sisuksiin kätkeytyvä teossarja sai valmistuttuaan myös jatkoa, sillä Hartikainen ei malttanut lopettaa, kun ideoita vielä riitti. Kappeli saiikin vastinparikseen vielä asehuoneellisen teoksia. Asehuoneen teemat koskettelevat *Jätkän kappelia* enemmän luontoa ja maallista elämää, syömistä, juomista ja valtaa.

Näitä teoskokonaisuuksia on päässyt katsomaan harmillisen harvoin, ja Hartikainen etsiikin niille aktiivisesti sopivaa ja pitkäaikaista sijoituspaikkaa. Ihanteellisia tiloja on jo luonnosteltu millimetri-paperille, mutta kokonaisuus elää ja mukautuu myös valmiisiin tiloihin. Syksyllä 2021 teokset saivatkin joksikin aikaa arvoisensa näyttelypaikan Tervakosken kirkko- ja seurakuntatalosta.

Martti Hartikainen on monien muiden ITE-taiteilijoiden tavoin toiminnan mies. Harrastuksena syntyy hirsitaloja ja kivistä savusauna ja savustuspönttöjä mökkisaareen. Hän kuuluu myös kotikuntansa Janakkalan Laurinmäen museoalueen alkuun panneisiin puuhahenkilöihin.

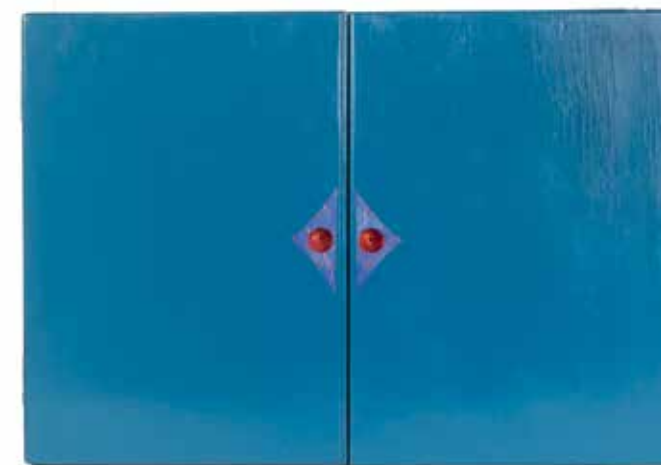
Puusta rakentamisessa ja veistämisessä Hartikaista kiehtoo sen luonne, monipuolisuus ja lämpö. Joissakin teoksissa, kuten eri eläinlajeja esittelevässä valtavassa asehuonekokonaisuuteen kuuluvassa puutrofeetaulussa, on myös opetuksellisia näkökohtia: villisiat, karhut, peurat, oravat, jänikset, ketut, hirvet ja muu fauna on veistetty erilaisista Suomessa tavatuista puulajeista. / JH

Maailma oven takana

Vääksyläisen Lea Piltosen (s. 1949) taidokkaasti maalatut kaapit ovat intiimejä luonnon moninaisuuden taikamaailmoja, joiden ovien takaa löytyy maisemia, värejä, muotoja ja tunnelmia.

ITE-KOHDE

JOHANNES IVAKON VEISTOKSET

OSOITE Radio- ja TV-museo Mastola, Radiomäenkatu 37, Lahti

AVOINNA Museon aukioloaikoina

LISÄTIEDOT msl.fi/itetaide/ite-kohteet

KUVAT JUHO HAAVISTO

Unien Karjala

**Johannes Ivakon (1914–2003)
ja Erkki Känkäsen (s. 1927)
taiteessa elävät uneksi muut-
tuneen Karjalan luonto, työt
ja tavat.**

Viime sotien jälkeen luovutetun Karjalan asukkaat, yli 10 % maamme väestöstä, asutettiin ympäri maata. Hämeeseen sijoitettiin väkeä lukuisien pitäjien alueilta, ja Lahdesta tuli silmänräpäyksessä Suomen viipurilaisin kaupunki. Muistona siirtoväestä näemme yhä Päijät-Hämeen vaakunassa käkeä kämmenellään kannattelevan Vellamon.

Evakkotie toi Hämeeseen myös Johannes Ivakon raja-Karjalan Salmin pitäjistä ja pienen Erkki Känkäsen Muolaasta, Karjalankannakselta. Kaipuu menetettyyn kotiseutuun piti molempia valtansa ja synnytti kahden taiteilijan omaleimaisen elämäntyön, joka samalla säilöi sisällään monenlaista tietoa ja tunteita kadonneesta, kuin uneksi muuttuneesta Karjalasta.

Muistelmat puusta ja betonista

Verrattoman muodontajun omannut Johannes Ivakko kirjoitti Karjalan-muistelmansa puuhun. Hänen ilmeikkäät pienoisveistoksensa kuvaavat kansatieteellisellä pieteetillä lapsuuden Lunkulansaaren tapoja, töitä, elinkeinoja ja sattumuksia tuvissa, metsissä, savotoilla ja kala-apajilla. Pienoisteosten kumppaniksi syntyi Ivakon serkun Niilo Kuikan kynästä mainio kuva- ja muistelmateos *Kui ennen eletti' Salmis*, jossa tapoja ja karjalankielistä termistöä selvitetään juurta jaksain.

Käsistään taitava mies ei tyytynyt miniatyyri-muotoon, vaan loi myös luonnollisenkokoisia betoniveistoksia pihapiiriinsä. Veistokset koti- ja villieläimistä sekä ukoista ja akoista esittelevät karjalaista maalais- ja metsäläiselämää astetta monumentaalisemmin. Ivakko kantoi sisällään rajakarjalaista identiteettiä, kieltä ja kulttuuria, jonka hiljaista hiipumista hän joutui evakkovuosiensa aikana todistamaan. On selvää, ettei taide ollut hänelle vain omien muistojen tallentamisen väline, vaan tapa kertoa myös muille menetetystä rikkaasta todellisuudesta, ”Luadogan meren” kalavesistä ja luonnonkauniista erämaisestä; paikasta, josta hän joutui pian aikuistumisensa jälkeen lähtemään iäksi, ja kansasta, joka hajosi halki Suomen.

Johannes Ivakon veistokset kuuluvat tällä hetkellä Lahden museon kokoelmiin. Betoniveistoksiin on mahdollista tutustua Radio- ja televisiomuseo Mastolan pihapiirissä museoalueen aukioloaikoina.

Muolaa elää Muistojen puistossa

Erkki Känkäsen evakkomatka alkoi seitsenvuotiaana. Jatkosodan aikaan perhe palasi Muolaan Ylä-Kuusaaseen, jälleenrakentamaan poltettua kotikylää. Sieltä oli kuitenkin lähdettävä uudestaan. Perhe päätyi Forssan ”pikku-Muolaaseen”, keskelle hitainta Hämettä syntyneeseen tiiviiseen karjalaisyhteisöön. Tämä yhteisö auttoi kasvatamaan juuria myös Lounais-Hämeen multiin: suvun maanviljelystoimi kehittyi menestyväksi vihannestilaksi, jota jälkeläiset jatkavat jo neljännessä polvessa.

Känkäsen perheen kesäasunto sijaitsee hiuksenhienosti maakuntarajan toisella puolella Someron Salkolassa ja kantaa nimeä Rajaranta. Rajarannan pihapiiriin noussut *Muistojen puisto* on ylistys Karjalan heimolle, luovutetun Karjalan pitäjille, mutta erityisesti kotipitäjä Muolaalle.

Mökin rakennustyön lomassa heräsivät muistot Äyräpäänjärven linnuista ja onkimatkoista järven

rannoille. Ylijäämämateriaalit alkoivat muotoutua paitsi linnuiksi, myös kuviksi ja tarinoiksi, jotka laajenivat pian henkilökohtaisesta ja läheisestä yleiseen ja yhteiseen. Muistojen puisto on hengästyttävä siirtoväen monumentti täynnä taidetta, tunnetta ja tietoa. Sen keskuksiksi Känkänen on rakentanut talvisodassa tuhoutuneen Muolaan kirkon pienoismallin, jonne mahtuu mukavasti sisään parikymmentä ihmistä.

Valtava *Karjalan käki* -veistos kannattelee luovutettujen pitäjien vaakunoita, evakkoreki hevosineen kertoo yhdestä evakkomatkastasta. Ulkorakennusten seinä kiertävät pääosin

taidokkain vanerileikkauksin laaditut taulut, joissa kuvitetaan taiteilijan lapsuutta, kannakselaista elämänmenoa ja historian tapahtumia. Niinikään Muolaasta kotoisin olevan Hilikka-rouvansa kanssa Erkki Känkänen pääsi vierailemaan synnyinpitäjässä sittemmin satoja kertoja. Yhteys kotikylän nykyisiin asukkaisiin on vuorovaikutteinen ja lämmin.

Rajarannan *Muistojen puisto* on kerännyt vuosikymmenien ajan bussilasteittain ihailijoita ja tarjonnut koskettavan vertaiskokemuksen monille kotiseutuaan kaipaaville. Taiteilijan ikääntyessä kävijöitä on otettu vastaan harvakseltaan. / PS

KUVAT JUHO HAAVISTO

Hämäläinen americana

Seppo Suomensyrjän (s. 1950) taide on kasvanut autokoritehtaan naapurustossa rakkaudesta Amerikkaan ja ajopeleihin.

Seppo Suomensyrjä on aina tunnistanut ajopelien sielun. Elämäntapamotoristin pihapiiri on täynnä paitsi veistoksia, myös jenkkiautoja ja moottoripyöriä tallissaan. Rock'n'roll, villin lännen myytit ja viidakon olennot kuuluvat kaikki Suomensyrjän värikkääseen visuaaliseen maailmaan. Hänen pihapiirinsä sijaitsee ajoneuvoteollisuuden sydänmailla, autokoritehtaan naapurustossa Villähteellä.

Kuivamaitotehtaalla työskennellyt Suomensyrjä aloitti maalauksista, jotka levisivät pikku hiljaa myös kypäriin ja kulkuneuvoihin. Nykyisin customkulttuurina tunnetun, Yhdysvalloista vahvasti ammentavan kuvaston parissa askaroinnin kypsyminen silkaksi taiteeksi oli vain ajan kysymys. 1990-luvun alussa syntyi dinosauruksen ja moottoripyörän *Motosaurus*-hybridi. Sittenkin Suomensyrjän veistoksia on ollut esillä esimerkiksi Retretissä ja Kiasmassa.

Suomensyrjä on tunnettu erityisesti erilaisista menopeleistään, formuloista, lentokoneista, moottoripyöristä, autoista ja polkupyöristä, mutta hänellä on myös laaja maalauks- ja piirrostuotanto. Erilaisia fantasia-aiheita sekä luonnollisesti autourheilua ja myös esimerkiksi jääkiekkoa kuvataan useissa maalauksissa. Piirrostuotanto on usein klassista karikatyyriä.

Viime vuosina Seppo Suomensyrjä on paneutunut myös luontoaiheisiin veistoksissaan – motorististista näkökulmista, kuten taiteilijan tyyliin kuuluu.

Maalauksia ja piirustuksia vähemmälle huomiolle on jäänyt runotuotanto. Kekseliäät ja rehelliset riimittelyt ovat erityisen vakuuttavia varsinkin Suomensyrjän itse lausumina. Suomensyrjä on myös huolella dokumentoinut tuotantoaan ja näyttelyjään. Vuosikymmenten aikana koostetut leikekirjat hänen ateljeessaan ovat vaikuttavaa katseltavaa. Samoin hänen kokoamansa lehdet, joissa on vahva vaihtoehtoisten omakustanteiden eli zine-lehtien eetos. Lehtien teemana ovat esimerkiksi Jaguar-merkkiset autot sekä paikalliset tapahtumat.

Suomensyrjän ITE-näyttelyn muodostava vaikuttava pihamaa muuttaa yhä jatkuvasti muotoaan. Ensimmäinen koronakesä synnytti uuden pro-

jektin: tontille rakentuvan “Suomen lyhyimmän luontopolun” eläinhahmoineen. Se sai seuraavana kesänä takapihalle kupeeseensa näyttävän purjelaivan, *Willähde Royal Seahorse*.

Suomensyrjä on tunnettu paitsi ITE-taiteilijana valtakunnallisesti, myös kotipaikkakunnallaan Nastolassa. Häntä on juhlistettu useaan otteeseen paikkakunnan kulttuurin tunnustuspalkinnoin. Suomensyrjä kuuluu kylänraitin normaaliin arjen kuvastoon. Persoonalliset ITE-ajoneuvot nostattavat hymyjä, ja paikallislehdissä ilmestyy säännöllisin väliajoin artikkeleja Suomensyrjän toiminnasta sekä hänen omasta kynästään syntyneitä runoja, kertomuksia, karikatyyrejä ja kuvituksia. / JH

KUVAT JUHO HAAVISTO

Luvattu maa

Esa Pajulahti (s.1949) rakensi kotikankaalleen hämmästyttävän kylän, jonka rakennuksiin laadituissa kuvaelmissa suomitaan nykymaailman mielettömyyttä.

Eläkkeellä oleva kirvesmies Esa Pajulahti pitää Padasjoen Romolla sukunsa kotitilaa. Hän on metsästä lähtöisin ja metsässä myös viihtyy. Lähimaaston kuivalle kankaalle mies on laatinut vapaa-ajan asumuksen saunoineen ja huusseineen. Rakennusten ympärillä kohoaa *Luvattu maa*, kiehtovien rakennelmien kokonaisuus, joka ulottuu harjulle, metsäkirkolle saakka. Se ole suinkaan Pajulahden ainoa. Kirkkoja hänellä on nimittäin kokonaiset kolme kappaletta, loput kaksi kotitilan pihapiirissä. Äärettömän taidokkaasti ja väliin pilke

silmäkulmassa työstetyt rakenteet muodostavat pienoiskylän, jonne on pystytetty ajankohtaisia ja ajattomia kuvaelmia, eräänlaisia luonnollisen kokoisia dioraamoja. Niissä seikkailevat maailmanpolitiikan, historian ja *Raamatun* hahmot ja eläimet.

Ensimmäinen, kymmenisen vuotta syntynyt teos *Eden* kuvaa yhtä ITE-taiteen klassikkoaiheista: hyvän ja pahan tiedon puuta, tällä kertoo jättiläismäisine omenineen ja käärmeineen. Veistotyö inspiroitui majesteettillisesta kannos-

ta, vaikuttavasta luonnon muovaamasta esi-
neestä, joka vaatimattoman taiteilijan mukaan
”on tässä se oikea taideteos”. Luonto kosket-
taa Pajulahtea syvästi, ja eläinveistoksia on
syntynyt kymmeniä. Rakennuksia koristavat
eläinaiheet, muun muassa lukuisat pöllöt,
luovat paikoin sadunomaista tunnelmaa. Ni-
mikkoveistoksensa on saanut myös edes-
mennyt syväekologi ja erakko Pentti Linkola.

Ympäröivän luonnon ohella Pajulahtea on
inspiroinut valtavasti Yhdysvaltain politiikka,
populaarikulttuuri ja historia. Mökkikylästä
löytyy tietenkin saluuna ja kasino, ja entisen
presidentti Trumpin ristiriitainen hahmo
lähipiireineen on usean humoristisen kuvael-
man pääosassa. Valtakauden päätyttyä hänen
käyttönsä on varattu oma vankilan selli, jonne
karhut kuljettavat häntä paareilla, haavoit-
tunutta enkeliä mukaillen.

Luvattun maan Taivaallisen rauhan aukiolla kohoavat ydinkärjet.
Metsäooppera Covid-19 Sisters on toinen
ajankohtainen installaatio.

Mäen päällä sijaitsee metsäkirkko, se tekijänsä kolmas. Kauniisti työstetty pieni kappeli ikään kuin kasvaa kuivasta harjunrinteestä. Sisäpuolen runsas koristelu kuvastaa kirkonrakentajan maailmankuvaa ja elämäntapomusta. Seinällä kunniaaipaikalla ovat simpukat kahdelta Santiago de Compostelan pyhiinvaellukselta.

Esa Pajulahden monia tulkintoja mahdollistava tuotanto karnevalisoi nyky maailman mielettömyksiä, mutta pinnan alla on syvä huoli luonnosta ja yhteisestä tulevaisuudesta. Tuomiopäivän koneet valtaapitävien käsissä

eivät jätä rauhaan: *Taivaallisen rauhan aukiolla* valtionpäämiehet uhittelevat toisilleen aseina ja ohjusjärjestelmin. Eräässä teoksessa lehmä joutuu imettämään jääkarhua, jonka elinolosuhteet ihminen on pilannut. / PS

KUVAT JUHO HAAVISTO

Kerrostalon kirjoja

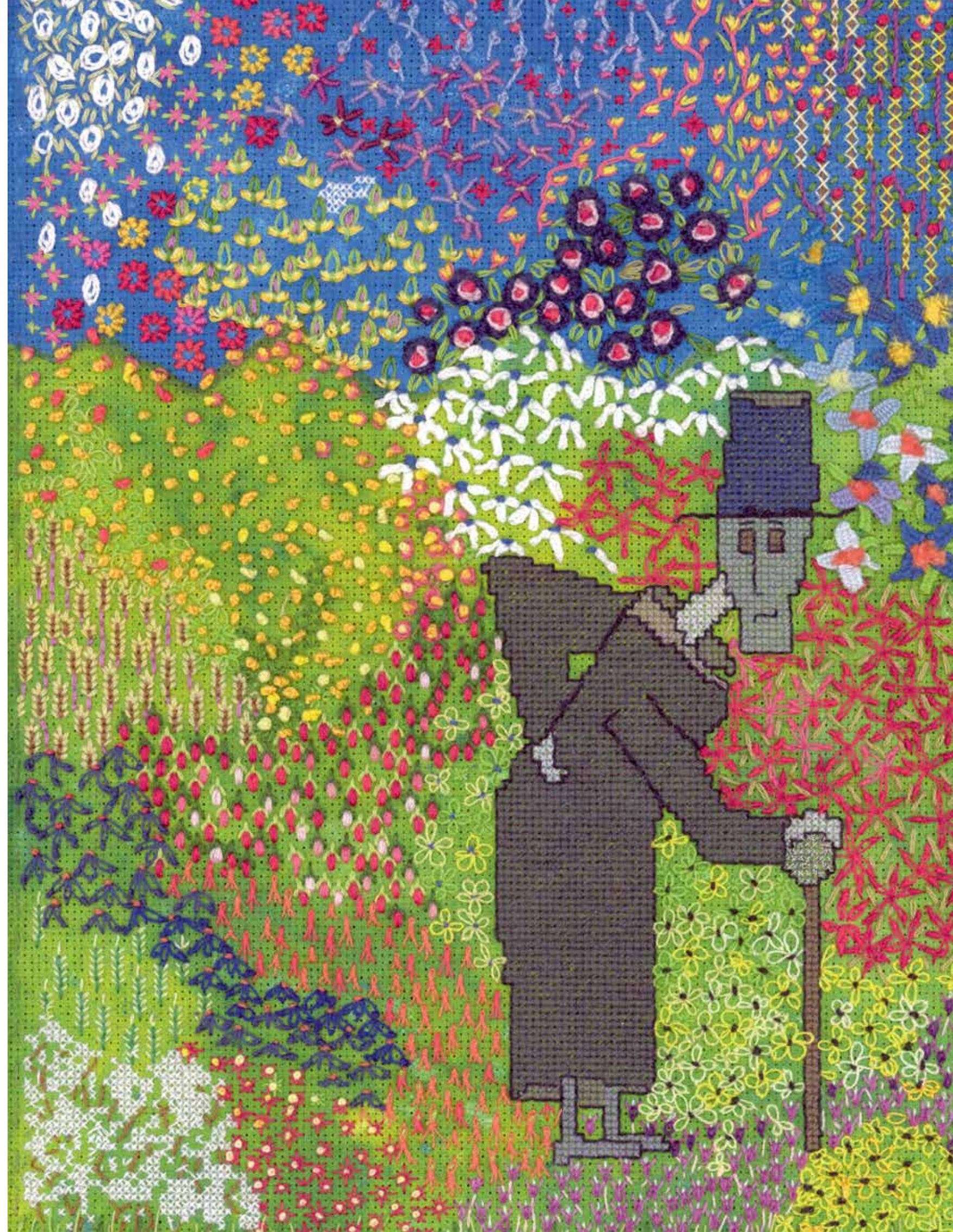
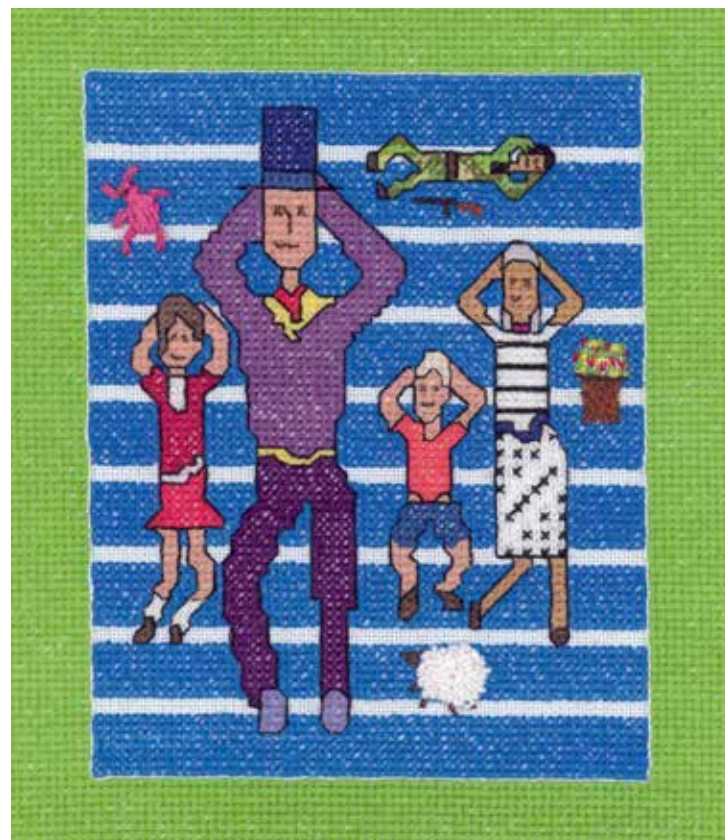
Pekka Salmisen (s. 1957) kirjontatöissä matkataan syvälle sisimpään, hämeenlinnalaiseen arkeen ja kaukasiin maihin.

Hämeenlinnalainen Pekka Salminen pysähtyi 17-vuotiaana katselemaan perinteikkään Wetterhoffin taideteollisuusmyymälän ikkunoita. Kokemus innoitti käsistään taitavan nuorukaisen suunnittelemaan ja solmimaan ensimmäisen ryijynsä. Ainoaksi se ei jäänyt – vuosia myöhemmin syntyivät vihkirijyt omille lapsille. Sillä välin

Salminen ehti kuitenkin päätyä muurariksi ja toimia ammatissa kymmeniä vuosia.

Aikuisiällä suoritetut käsi- ja taideteollisen alan opinnot tutustuttivat Salmisen myöhemmin moniin muihinkin menetelmiin ja materiaaleihin. Varsinaista käsityöläisammattia ei tekstiiliala

tarjonnut, mutta sen sijaan löytyi kipinä taiteen tekemiseen ja kaikkein omin tekniikka, kirjonta.

Pekka Salmisen kirjontatöissä hehkuvat täsmällisen ilmaisuvoimaisesti käytetyt perinteiset kirjontatekniikat ja pistot. Tudorien Englannista viidensadan vuoden takaa juontuva mustavalkoinen *blackwork*-tyyli tuo muistumia meille niin tutusta Karjalan kirjonnasta mutta luo aivan omanlaistaan graafista ilmaisua yhdistyessään värikkäisiin ristipistokenttiin. Kankaat on täytetty viimeistä millää myöten. Myös koristeellisilla kehyksillä on tärkeä rooli.

Osia Pekka Salmisen omakuvasarjasta sekä näyte *blackwork*-taituroinnista.

Teosten aiheet ulottuvat arkisesta fantastiseen. Vavahduttava omakuvasarja kuvailee matkaa hämärästä valoon. Salmisen silinterihattuinen alter ego on harmaa mies, mutta kun värit palaavat, palaa myös hahmo synkistä mielen puutarhoista tavalliseen hyvään arkeen: ystävien petankkirinkiin, uimarannalle perheen kanssa ja Hämeenlinnan Tarmon toimitsijapenkkiin. Uudempi sarja kuvailee itäafrikkalaisen heimopäällikön – kenties tekijänsä toisen alter egon? – elämää ja perhettä monitasoisin, väliin kieli pitkällä poskessa laadi-
tuin muotokuvin.

Pekka Salmisen teokset syntyvät kerrostalohuoneiston nojatuolissa. Kenkälaatikollinen värikkäitä kirjontalankoja toimii taiteilijan palettina ja työkalupakkina. Taiteellaan Salminen haastaa perinteistä ITE-taiteilijan roolia. Taiteella on taipumus vallata itsensä kokoinen tila, ja kaupunkiasuntojen niukkoihinkin neliöihin voi synnyttää ihmeellisiä maailmoja. / PS

Pekka Salmisen kirjontatyössä itäafrikkalaisen heimopäällikön seitsemän vaimoa seikkailevat Lepaan puutarhanäyttelyssä.

Taiteilijamatrikkeli

DORKIN PUISTO HEINOLASSA. KUVA JUHO HAAVISTO

KIAN AJDARI

*Forssa
s. 2001*

Kian Ajdari on nuoren polven moottorisahaveistäjä. Parikymppisen nuorukaisen veistämisesä tärkeää on suhde luontoon, eräkulttuuri onkin hänelle tärkeää eri muodoissaan. Kipinän veistämiseen Ajdari sai hieman sattumalta päätöksensä isovanhempiensa kanssa tuulenkaadoista lintupönttöjä.

TAUNO HAIMI

Hartola

Betoni on Tauno Haimin materiaali. Siitä hän on valanut puutarhaansa kymmenien veistosten kokonaisuuden, jonka aiheet ulottuvat disneyhahmoista kotija metsäneläimiin sekä syvän kantaaottaviin teoksiin.

Muun muassa merimiehenä, mielisairaanhoidtajana ja hierojana työskennellyt Haimi on Hartolassa tunnettu tarinaniskijä ja laulaja, joka on ystävällisesti toivottanut satunnaiset ohikulkijat tutustumaan rakkaaseen puutarhaansa.

MARKKU HEIKKINEN

*Loppi
s. 1949*

Markku Heikkisestä tuli työvuosinaan rakennustyömailla monen materiaalin taitaja, ja työmaiden ylijäämämateriaalista hänen ehtymätön luovuuden lähteensä. Veistoksellisia tutkielmia on syntynyt esimerkiksi tynnyreistä ja kanistereista, käytöstä poistetuista työkaluista ja monenlaisista rakenteista. Oman tontin perältä löytyvältä temmellyskentältä löytyy tekijämiehen *Paratiisi*, omaehtoinen työpajan ja taidenäyttelyn väli-

malli, jossa ready-made-henkinen työkalukokoelma on riskitöy *Kakkenhaimiksi* ja iloisesti tuunattua vintagetraktoria ovat moottorimediat käyneet usein ihmettelemässä.

SEIJA HAKALA

*Järvelä, Kärkölä
s. 1945*

Eläkepäiviä viettävän Seija Hakalan taide saa muotonsa keräilyn kautta. Hakalan käsissä syntyvät kollaasit, onnittelukortit ja kierrätysesineistä kootut teokset, kuten sadoista mainoskynistä koottu hämmästyttävä kynäryijy. Luovuus kanavoituu myös tekemiseksi muille: 2000-luvun alussa Lavanmäen lapsille syntyi autenttinen ja yksityiskohtainen kyläkauppaleikki, jonka tuotehylly näyttäytyy valokuviin taltioituna pop-taidetta lähentelevänä installaationa. Kyläkaupan lisäksi Hakala puoli-soineen ulotti yhteisen leikin maailman myös pihapiirin "röllimetsään".

MARTTI HARTIKAINEN

*Tervakoski, Janakkala
s. 1946*

Eläkkeellä olevan rakennusmestari Martti Hartikaisen omin materiaali on puu, ja teemat ovat usein suuria ja yleisinhimillisiä. Monin eri tekniikoin Hartikainen on toteuttanut suurtyönsä, *Jätjän Enkelten kappelin*, joka hänen omien sanojensa mukaan on "tavallisen jätjän" tulkinta *Raamatusta*.

VESA HUUMONEN

Villähde, Lahti

Taitava metallin ja värien käyttö on Vesa Huuosen ITE-taitteen ydin. Huuosenella olikin alkuaan metallisepän koulutus, vaikka varsinainen työura kului leipomoissa. Kierrätysmetallista entinen taikinantekijä synnytti

ti yhtä lailla poliitikkoja, lintuja, hyönteisiä kuin fantastisia kalusteita. Huuosenen töistä huokuu lämpö, huumori ja rakkaus luontoon ja läheisiin. Aiheina myös moottoripyörät ja sotahistoriallinen esineistö olivat Huuosenelle ominaisia.

ERKKI & PIRKKO HYTTINEN

*Lepaa, Hämeenlinna
s. 1955 & 1965*

Lepaan savipajan teokset ovat Hyttisen pariskunnan yhteistä kädenjälkeä. Erkki ja Pirkko muovailevat savea joka päivä, ja pajan valikoima muuttuu jatkuvasti. Pariskunnan hykeryttävän ilmeikkäällä otteella muovailemissa hahmoissa on reilusti huumoria ja tarinallisuutta, jopa vitsejä ja suoraa poliittista kannanottoa.

HEIKKI "MORGAN" HÄMÄLÄINEN

*Sysmä
s. 1963*

Heikki "Morgan" Hämäläinen tituleeraa itseään kansantaiteilijaksi. Morganin tuotanto on poikkeuksellisen laaja ja monipuolinen. Se ulottuu jatulintarhoista ja viljamakasiinin "Vekkulasta" verkkotaiteeseen ja jopa omiin fontteihin ja limerikkirunoihin. Morgan on rakentanut tilalleen Sysmään merkittävän näyttelykokonaisuuden, jossa limittyvät älyllinen ajattelu, tarkka muodon taju ja leikkisä maailmankuva.

ENNI ID

*Padasjoki
1904-1992*

Enni Id voidaan lukea ITE-taitteen klassikoksi. Id maalaasi asuntonsa lattiasta katonrajaan, ja kotimökistä Kellosalmen kylällä onkin kehkeytnyt merkittävä ITE-matkailukohde. Enni Idille tyypilliset kuvaaiheet liittyvät luontoon: ornamentiikka, kukat ja kissat ovat varsin tunnettuja. Niiden vastapainoksi Idin tuotannossa on paljon ihmishahmoja toimissaan sekä ylliuonnolliseen viittaavia teemoja.

ALEXANDRA IONOWA

Lahti
1899-1980

Vuonna 1946 saamansa henkisen kokemuksen kautta taiteilijaksi ryhtynyt Alexandra Ionowa oli tuottelias itseoppinut taiteilija. Nopeaa sormimaa-
laustekniikkaa suosinut taiteilija pyrki teoksillaan ilmaise-
maan mystistä mutta myös parantamaan. Tuotteliaisuutensa ja itseoppineisuuden pohjalta Ionowa voidaan lukea myös ITE-taiteen piiriin.

JOHANNES IVAKKO

Lahti
1914-2003

Johannes Ivakko syntyi Salmin pitäjässä raja-Karjalassa ja evakokotaival toi hänet Lahteen. Hän kuvasi pienissä ja suurissa veistoksissaan rikasta karjalaista kansanelämää ja luontoa.

ANJA KESKITALO

Valkeakoski
s. 1947

Anja Keskitalon karhuhahmoin voi törmätä ympäri Kanta-Hämettä, muun muassa Janakkalassa, Lopella, Hämeenlinnassa ja Alvetulussa, ja kaukaisin patsas löysi tiensä Norjan Lappiin. Hiljan Valkeakoskelle muuttaneen Keskitalon karhuille on ominaista vilkuttavan etutassun rento ranne, joka tuo mieleen japanilaiset onnenkisapatsaat. Keskitalo on veistänyt karhuja ja muita eläinhahmoja jo parin vuosikymmenen ajan. Suosikkimateriaali on kuusi, mutta yhtä lailla mesikämmeniä syntyy muista puulajeista, kuten haavasta.

TUULA JUHOLA

Lahti
s. 1948

Tuula Juhola muutti taloonsa Lahden pohjoispuolelle 1970-luvun lopulla. Lasten ja myöhemmin lastenlasten huviksi aloitettu kivihahmojen rakentelu synnytti koko puutarhan ja lähimetsän täyttävän fantasitaisen valtakunnan, jota kansoitavat sadat hahmot. Tekemällä ja kokemalla syntyneestä "satumetsästä" löytyy muun muassa rautalankabändi, eläkeläisten pihaparlamentti, saluuna ja joukko tuttuja poliitikkoja. Juholan talo on myös sisäpuolelta kokonaistaideteos, joka muuttaa hahmoaan vuodenaikojen mukaan.

URHO KOISTINEN

Hauho
s. 1946

Seitsemän tähden kaikkien ihmisten puutarha on nimi, jolla Urho Koistisen kokonaistaideteos tunnetaan. Hämmäläinen versio perinteisestä kiinalaisesta puutarhasta alkoi muotoutua, kun peltiseppänä ympäri maailmaa työskennelleelle Koistiselle avautui yllättäen mahdollisuus matkustaa Kiinan Guilinin kaupunkiin. Puutarha ei Koistisen mukaan ole koskaan valmis, joskin nykyisellään sieltä löytyy jo paljon: kuuportti vartijaleijonineen, paviljonki, lampi las-
kupuroinen, siltoja sekä huolellisesti polkuverkoston varrelle aseteltuja lyhtyjä ja patsaita.

ESKO KOSKINEN

Nastola
1930-2016

Esko Koskinen oli paikallisesti merkittävä taide- ja kulttuuri-toimija. Taideharrastus johdatti vaaka- ja punnitusalan perheytyksessä toimineen Koskisen suurien betoniveistosten luojaksi, useiden näyttelyiden järjestäjäksi ja lopulta kokonaisen taidekeskuksen "isäksi" ja perustajaksi. Kunnalliselämässä ja paikallisessa taiteilijaseurassa aktiivisesti toiminut Koskinen onnistui innostamaan nastolalaiset talkootyöhön, joka kunnan tuella huipentui vuonna 1990 Taidekeskus Taarastin avajaisiin.

JUHA KYRÖLÄ

Turenki
s. 1961

Juha Kyrölän taiteen ytimessä on kierrätys, ja teokset ovatkin usein jonkinlaisen ITE-poptaiteen ja "trash designin" välimaastoa. Hyvänä esimerkkinä toimivat autoratojen paloista solmumaiseksi taivutetut valaisimet. Kyrölän taiteen kotipaikana toimi Turengin vanhan sokeritehtaan pielessä sijaitseva kokonainen pienkerrostalo.

ERKKI KÄNKÄNEN

Forssa
s. 1927

Nuorena menetetty kotiseutu, Karjalan Muolaa, on ollut Forssassa yrittäjänä elämänsä uransa tehneen Erkki Känkäsen taiteen suurin inspiraatio. Mökilleen Somerolle Känkänen on luonut *Muistojen puiston*, kokonaisen Karjala-aiheisen ympäristön kirkkoi-
neen, piharakennuksineen, savusaunoineen, luontopolkuineen ja seinät peittävine kuvaohjelmineen. Kuvista suurin osa on leikattu taidokkaasti vanerista ja kertoo sekä tekijän että yleisemmin Karjalan evakojen elämästä.

LEO LAAKKO

Orimattila
s. 1952

Orimattilalainen eläkkeellä oleva ammattiautoilija Leo Laakko kuuluu hämmäläisiin puunveistäjiin. Hän jakaa yhteisen veistopaikan lahtelaisen Kari Onnisen kanssa ja on täyttänyt myös pihapiirinsä veistoksilla. Hän nauttii täysin rinnoin veistäjien yhteisöön kuulumisesta, veistotapahtumissa kiertämisestä ja tekee myös tilaustöitä.

HYMY LAINE

Renko
s. 1946

Hymy Laine kuvittaa elämäänsä ompelukoneella. Vanhan teollisuusompelukoneen siksak-pistot synnyttävät töitä, joiden teemat vaihtelevat arkisesta henkiseen ja koristeellisesta abstraktiin. Laineen töissä tekstiilit saavatkin maalauksellisen luonteen.

ONNI LAINE

Turenki
s. 1979

Onni Laineelle tekeminen on kuin hengittämistä. Korikorjaajaksi koulutautunut Laine on kotonaan laitteiden ja keksintöjen parissa. Työhuoneessa janakkalalaisen omakotitalon kellarissa syntyy elektronisia ääniveistoksia, joissa Laine sähkölaitteita yhdistelemällä synnyttää sanalla sanoen kummallisia surisevia ja riipiviä äänimaailmoja. Muistikirjat täyttyvät jatkuvalla syötöllä ideoista, rakennuspiirustuksista ja toimintakuvauksista. Yhtä lailla paperille syntyy sarjakuvia, yhden sivun visuaalisia sketsejä ja kirjoituksia. Nämä muistiinpanotkin ovat lähes oma taiteenlajinsa.

RITA "RITARITAR" LINDBLOM

Janakkala
s. 1960

Kokeilevuus on Rita Lindblomin johtoajatus. Keramiikka ja siihen yhdisteltävät materiaalit ovat olleet pääosassa Janakkalan Napialassa verstaastaan viime aikoina pitäneen Lindblomin taiteessa. Uudempi erikoisala on mehiläisvahamaalaus. Töiden aiheet leikkivät mielikuvituksen ja todellisen rajoilla, ja taiteilijan omat elämänvaiheet risteävät usein satuolentojen, kasvien ja eläinhahmojen kanssa. Lindblomin alter ego "Ritaritar" kytkeytyy Janakkalan neidon tarinaan.

SONJA MAJAMÄKI

Loppi
s. 1978

Sonja Majamäki on ITE-taiteilijoiden nuorempaa polvea. Logistiikka-alan ammattilaisista kiehtovat etenkin kauhuviihde ja tietokonepelien maailmat. Hänen taiteensa onkin hyvin 2000-lukuista: se saa ilmauksensa pääosin tennareiden omaehtoisissa kuvituksissa, joita hän tekee pääosin tilaustöinä. Koska kyse on käyttöesineiden kuvittamisesta, toimivat julkaisukanavina satunnaisesti kengät jalkaansa sujauttaneen elämänpiiri ja Majamäen oma sosiaalinen media.

VILLE MYLLYMÄKI

Hattula
s. 1972

Painoalan yrittäjä Ville Myllymäen taide on anarkistisen oivaltavaa ideanikkarointia, johon varsinkin nuorempana liittyi paljon julkistakin huomiota saaneita anonyyminä tehtyjä julkisia töitä Hämeenlinnan alueella. Myös kunnallispolitiikassa vaikuttava Myllymäki käyttää materiaaleja monipuolisesti, sellaisiin hienomekaanisiin teoksiin kuin esimerkiksi *Ikilukkuja* hän on käyttänyt niin kangasta, puuta kuin metalliakin. Yksi Myllymäen elinikäisistä suurista rakkauksista ovat moottorit; mitä suurempi, sen parempi. Niinpä Myllymäen pihasta löytyy kallioon pultattu raketti, johon on asennettu lentokoneen moottori.

MARKETTA MÄNTYENEN

Padasjoki
s. 1940

IT-alalta eläkkeelle jäämisen jälkeen Marketta Mäntysen elämän sisällöksi on muodostunut monimuotoisen maalaus- ja ympäristötaiteen tekeminen. Maalarina Mäntynen suosii shokkivärejä, mutta aiheet ovat usein ilahduttavan arkisia, kuten maisemia ja luontoa tai vaikkapa metsä- ja kaivinkoneita työssään. Mäntysen ympäristö- ja pihataide on usein hyvinkin käsitteellistä ja harkittua eikä kaihda poliittisiakaan aiheita. Esimerkiksi maatilansa pihapiirissä vuonna 2016 pitämänsä näyttelyyn hän rakensi ajan-kohtaisen pakolaiskeskuskokonaisuuden raja-asemineen, teltoineen ja aitauksineen.

ERKKI NIEMI

Turenki, Janakkala
s. 1939

Erkki Niemi on entinen konepajayrittäjä ja kotiseudullansa Turengissa tunnettu tekijämies. Niemen taide keskittyy hänen kotipihalleen rakentamaansa Erkin (ja Marjan) elämyspihaan, joka on paitsi taidokas patsaspuisto, myös tarkoitettu leikkiin ja yleiseen virkistykseen. Iloisten ja humorististen teosten lisäksi *Elämyspihalla* on mahdollista vapaasti muun muassa uida, grillata, keinua, kiipeillä ja pelata monenlaisia pihapelejä.

MARJO "MAPE" NUUTILA

Iitti
s. 1957

Marjo "Mape" Nuutilan ilmaisukeinoja ovat keramiikka ja kierrätysmaterialit, joita sekoittamalla Mape loihtii omaperäisiä veistoksia. Erityisluokanopettajan lempiaiheita ovat pöllöt ja sammakot, joita löytyykin paljon satojen teosten joukosta. Mape myös kierrättää paljon teoksia uusiksi, ja loppujen lopuksi huolellisesti toteutetut ja monesti myös humoristiset teokset syntyvätkin "vähän vahingossa".

KARI ONNINEN

Lahti
s. 1966

Kari Onninen on tuttu näky moottorisahaveistotapahtumissa ympäri Suomea. Myyjänä Lahdessa työskentelevällä veistäjällä on Villähteellä veistopaikka, jossa syntyy ympäri vuoden karhuja ja muita eläimiä sekä monenlaisia puisia menopelejä. Onninen järjestää myös veistokursseja.

TIINA OPAS

Lammi
s. 1955

Rakennuspiirtäjänä toiminut Tiina Opas löysi oman taiteen tekemisen väylänsä 1970-luvulla, kun ryijyopasta etsiessä käteen osuikin odottamatta makrameetekniikkaa esittelevä teos. Tuosta ilmestyksenomaisesta hetkestä lähtien hän on tehnyt solmeilemalla valtavan kokoisia, pikkutarkkoja ja huikean arkkitehtonisia töitä. Usein monimateriaalisissa ja muotokieleltään orgaanisissa teoksissa on yhtä aikaa seinävaatteiden,

veistosten ja korumaisten puettavien tekstiilien ominaisuuksia.

ALPO PAJULAHTI

Padasjoki
s. 1955

Alpo Pajulahden kotipihan veistospuistoa asuttavat arktisten alueiden eläimet, ja metsäisen pihan siimeksessä voi tavata pingviinejä, joutsenia, ilveksen, hauen, siilejä, susia ja metsoja. Pihan portilla vieraat ottaa vastaan jääkarhu surullisen pieneksi osoittautuvalla jäälautalla. Ilmastomuutos, lajikato ja ihmisen itsekeskeisyys huolettavat Pajulahtea. Hän onkin laatinut tuttujen eläinhahmojen lisäksi veistoksia myös sukupuuttoon kuolleista ja uhanalaisiksi laskettavista lajeista. Pääsiäisaarilta tutut moai-patsaat muistuttavat kävijää siitä, miten ihminen voi itsekkyydellään ajaa luonnon perikatoon.

ESA PAJULAHTI

Padasjoki
s. 1949

Esa Pajulahden *Luvattu maa* on kokonainen tieltä kangasmetsään avautuva veistoskylä. Vapaa-ajan asunnon sekä saunan ympärille rakentuneeseen kokonaisuuteen kuuluu parisenkymmentä rakennelmaa ja suurta veistosta, muun muassa kirkko, kapakka ja eläinaiheinen dioraama. Eläkkeellä taiteen tekemiseen keskittyneen kirvesmiehen monitulkintainen tuotanto kommentoi nyky maailmaa ja kantaa huolta tulevasta.

ERKKI PEKKARINEN

Vesivehmaa, Asikkala
s. 1936

Tuohimestari Erkki Pekkari on yksi tunnetuimpia ITE-taiteilijoitamme. *Tuohimestarin tupa* on jyhkeä hirsirakennus Vääksyssä, ja sisätilaan rakennettu näyttely on täynnään toinen toistaan taidokkaampia ja kekseliämpiä tuohiteoksia. Vääksystä löytyy niin ikään Pekkarien julkinen teos, viisimetrinen *Tuohipeikko*. Tunnettuja ovat myös hänen tuohiasunsa sekä maailman suurimmat ja pienimmät tuohivirsut.

PÄIVI PELKONEN

Riihimäki
s. 1952

Riihimäkeläisen Päivi Pelkosen työskentelytapa on seurallinen. Hänellä ei ole omaa työtilaa, vaan hän osallistuu kansalaisopiston kursseille, joiden myötä hän saa käyttöönsä tilat, materiaalit ja välineet. Kursseilla onkin syntynyt monenlaisia akvarelleista veistoksiin, ja juuri veistokset ovatkin muodostuneet pääilmaisukanavaksi. Osassa teoksista on vahva sanoma, ja ne pohtivat ihmisen suhteita toisiinsa, eläimiin ja ympäristöönsä niin sosiaaliselta kuin eettiseltä kannalta. Aiheina toistuvat mytologiat, eläinsymboliikka ja kansanperinteet ympäri maailmaa.

VÄINÖ PELTONEN

Heinola
s. 1950

Heinolalainen Väinö Peltonen rakentaa upeita härveleitä, koneita, vempaimia ja kokeita. Teosten punainen lanka on mekaniikka, tarkkaan ottaen mekatroniikka. Peltonen mekaaniset laitteet ruiskuttavat vettä, äännelevät, kiipeävät seinillä, kahlaavat lumessa ja vedessä ja pyörivät hypnoottisesti kauko-ohjattuna. 1980-luvulla Heinolaan muuttanut hitsari on pienestä pitäen rakennellut, purkanut ja tutkinut koneita, ja pitkäaikainen harrastus on johtanut taitoon koota osista mitä mielikuvituksellisimpia laitteita, joita Peltonen dokumentoi ahkerasti suosituille YouTube-kanavalleen.

LEA PILTONEN

Vääksy, Asikkala
s. 1949

Lea Piltonen on toiminut Vääksyssä opettajana. Hän nauttii maalaamisesta öljyväreillä, koska se on hidasta, ja työt valmistuvat verkkaisesti muiden askareiden ohessa. Piltosen taidokkaasti maalatut kaapit ovat

kuin luonnon moninaisuuden ikoneja: ne ovat intiimejä taikamaailmoja, joiden ovien takaa löytyy maisemia, värejä, muotoja, tunnelmia, eläin- ja kasvikuntaa. Kaapit hän hankkii kirpputoreilta ja muokkaa siten, että niissä on aina kaksi sivuille aukeavaa ovea.

KAUKO PÖLLÄNEN

Riihimäki
s. 1954

Yrittäjänä ja pienkonekorjaajana toimiva Kauko Pöllänen leikkii kaikella: sanoilla, ajatuksilla, lomamatkoilla, koneenosilla ja kierrätysromulla. Lopputuloksena on humoristisia teoksia, joiden leikkisä nimi on osa konseptia. Nimiä Pöllänen ei tosin merkitse teoksiin, vaan niiden paljastaminen katsojille on osa teosten elämyksellisyyttä. ITE-tekemisen keskiössä on Pölläsen mukaan tekemisestä nautiskelu ja tarvittavien elementtien keksiminen sekä resurssi viisuus. Pienempien teosten valmistumisessa meneekin ehkä pari kuukautta, isompien kokonaisuusien kuten rakennusten kanssa luonnollisesti paljon pidempään.

PIRJO RANTALA

Tervakoski
s. 1947

Pirjo Rantala käyttää veistosten ja maalausten välimaastoon sijoittuvien teosten pohjana kotoisasti halkoja. Halkoliiterissä sopivasti silmään osuva oksankohta tai muu yksityiskohta saattaa muuttua värikääksi maalaukseksi. Teoksissa on parhaimmillaan unenomaisia ja hieman mystistäkin tunnelmaa, ja aiheet ulottuvat kotimaisista ja eksoottisista maisemista uskonnollisiin teemoihin ja takaisin arkielämän tapahtumiin. Usein teoksia voi tarkastella jokaiselta sivultaan, tai ne sulkeutuvat rasiamaisena.

REINO ROKKILA

Lammi, Hämeenlinna

Edesmennyt Reino Rokkila Mulkolan kylästä Lammilta oli alueella tunnettu kansantaiteilija ja hänen teostensa aiheet olivat mm. maatalouskulttuuriin liittyviä. Rokkilan nyt ruohottuneessa pihapiirissä ITE-taidetta edustavat puiset

veistokset ja erilaiset rakennelmat.

TUOMAS RUOKOLAINEN

Vääksy
s. 1953

Tuomas Ruokolaisen teokset ovat kodin vieressä helkyvän Päijänteen innoittamia. Herkät ja harkitut veistokset ovat useimmiten kierrätysmateriaalia, aihiot syntyvät luonnon muokkaamasta puutavarasta. Ruokolaisen mukaan materiaali on teokseen mitä parhaita silloin, kun puu ei enää polttopuuksi kelpaa. Hammaslääkärinä toimineen Ruokolaisen teoksilla on aina myös käytännön ulottuvuus; esimerkiksi pahkasta muotoiltu torvisieniteos toimii myös kaappina. Vene on kestoaihe, ja jokaisella on oma tarinansa, joka kertoo usein unelmista.

TIINA SAARIJÄRVI

Asikkala
s. 1957

Ruotsinopettajana toimiva Tiina Saarijärvi järjestää puolisonsa kanssa maatilallaan Urajärvellä kesänäyttelyjä. Saarijärven Navettagalleriassa kierrätysmateriaaleista kootut työt ovat esillä vain näyttelykauden ajan. Tekoprosessi on yhteisöllinen ja tekemään kutsutaan muun muassa ystäviä, oppilaita ja sukulaisia.

PETRI SALAMA

Hattula
s. 1964

Petri Salama sai matkaillessaan inspiraation maamme ITE-kohteista ja päätti ilahduttaa elämämpiiriään Hattulan Piipa-

lanttiellä omalla installaatiollaan. Ohiajajien ja naapuruston iloksi tehdyt hahmot onkin otettu hyvin vastaan, ja niille on tuotu mm. vaatteita ja kukkia. Salaman tuotanto ei ole vielä kovinkaan suuruusuntainen, mutta uusia hahmoja ilmestyy maisemaan pikkuhiljaa, tällä hetkellä matkaajaa tervehtivät mopoukko *Vainö* (2018), haamumainen motoristi *Albert* (2021) ja tolpan nokkaan nostettu neito *Hilkka* 2020.

SARI SALAS

Iittala, Hämeenlinna
s. 1970

Sari Salas pystytti ensimmäisen taidenäyttelynsä Pirttikosken kotinavetan seinille vuonna 2019. Café Navetan kesänäyttelyssä nähtiin Salaksen öljyväreihin tauluihinsa ikuistamia läheisiä: englanninbulldogien ja minipossu Wagnerin ohella myös Salaksen puoliso ja rakkaat menopelit. Salaksella on

aina ollut tapana tallentaa itselleen tärkeitä aiheita kuviksi, mutta öljyvärien hankkiminen muutama vuosi sitten avasi luovuuden padot. Varhaiskasvatuksen parissa työskentelevä Salas työstää taulujaan kohti seuraavan kesän näyttelyä. Idyllinen navettagalleria luo kehyksen taiteelle ja synnyttää teoksista teemoiteltuja kokonaisuuksia.

EEVA SALMENSUU

Padasjoki
s. 1938

Eeva Salmensuun koti Padasjoella on yhtä suurta taideteosta. Aina kesäisin kävijöille aukeava Eevan Taideullakoksi kutsuttu galleria ulottuu kirjaimellisesti peruskivestä kurkikirteen ja pitää sisällään yli 300 teosta, joista osa on maalattu peräti molemmin puolin. Opettajan työstä eläköitynyt Salmensuu viettää talvet Fuengirolasissa maalaten. Espanjan vuorten lisäksi teosten kestoaiheina väikähtelevät Päijänteen rannat sekä luonto ja kukat. Maalaamisen lisäksi Salmensuu kirjoittaa runoja ja on julkaissut yhden runokirjan.

MARKKU SARASTAMO

Hämeenlinna
s. 1948

Markku Sarastamo on hieno esimerkki siitä, mitä itse tehty elämä voi merkitä. Hän on ehtinyt toimia taikurina, keksijänä, satukirjailijana, mustan vyön judokana, joogina ja esperantistina – tietenkään ITE-taiteilijuutta unohtamatta. Sarastamo on viime vuodet kehittänyt Karbujo-maailmaa (suoraan käännettynä *Hilimaa*), johon hän on voinut yhdistää luovasti sekä uutta että vanhaa tuotantoaan.

PEKKA SALMINEN

Hämeenlinna
s. 1957

Pekka Salminen teki vuosikymmenet töitä muurarina, mutta mieli paloi tekstiilitaiteen pariin jo nuorukaisesta. Wetterhoffin myymälän ikkunassa 17-vuotiaana nähty ryijy innoitti Salmisen suunnittelemaan ja solmimaan ensimmäisen ryijynsä. Omimman lajinsa hän löysi vuosikymmeniä myöhemmin kirjonnasta. Uskomattoman yksityiskohtaiset, monia eri kirjontatekniikoita yhdistelevät teokset peilaavat paitsi tekijänsä sie-lunelämää ja arkea, myös rikasta fantasiamaailmaa.

VEIKKO SALO

*Padasjoki
s. 1947*

Veikko Salo tunnustautuu “hal-koholistiksi”. Padasjokelaisella pienteollisuusalueella klapeja myyntiin tekevä metsätyömies sai kipinän halkotaiteeseen laatiessaan 2017 Suomi 100 klapi-pinon, Suomen lipun klapeista. Samana vuonna syntyi vielä pi-nottu omakuva 70-vuotisjuhlan kunniaksi. Sitten tarkasti koottujen halkopinorivien vie-reen on valmistunut useita ra-kennelmia klapitavarasta. Klapeja näihin teoksiin kuluu run-saasti, ja rakentaminen kestää usein kuukausia.

ELSA SOINALA

Lahti

Elsa Soinala toimi Lahdes-sa mm. koulun vahtimestarina. Soinala teki pieniä kansano-maisia, mutta herkkiä ja ilmeik-käitä puuveistoksia, joita on

esitelty mm. 2000-luvun alun ITE-näyttelyissä ja jotka kuu-luvat nykyisin Maaseudun sivistysliiton kokoelmiin.

SEPPO SUOMENSYRJÄ

*Villähde, Lahti
s. 1950*

Nastolan Villähteellä majaan-sa pitävä Seppo Suomensyrjä on tunnustettu ITE-taiteilija jo usean vuosikymmenen ajal-ta. Suomensyrjän tuotannos-sa tärkeässä roolissa ovat ame-rikanmeininki, autot, moottori-pyörät ja rockmusiikki. Metal-listen, usein ajoneuvojen osista rakennettujen teosten valmista-misen lisäksi Suomensyrjä on ahkera maalari, karikatyrsti ja runoilija.

ANTERO TAIPALE

*Padasjoki
s. 1948*

Syntyjään Padasjokelainen An-tero Taipale piirtää sekatekni-

kalla kasveja, autoja, pouka-mia, rakennuksia, palmuja ja etenkin kukkasia. Antero kuvaa työskentelyään hämäläisellä sanonnalla “Jos toimeen tarttui-si”. Tältä pohjalta eläkkeel-lä olevan entisen tv-asentajan käsistä on syntynyt jo useampi sata taulua.

JUHA & SIRKKA TUOMALA

*Iitti
s. 1951 & 1948*

Pariskunta Sirkka ja Juha Tuomala ovat ITE-tekijöitä molemmat tahoillaan. Yhteistyönä syn-tyy ITE-designia, kuten valaisi-mia ja rakennelmia. Sirkkan oma tuotanto koostuu tilkkutöistä, esimerkiksi seinävaatteista ja peitteistä. Juha veistää moottori-sahalla karhuja, koiria, lintuja ja kalusteita. Pihapiiriä koristavat puuveistokset, joiden joukosta löytyvät muun muassa Retu Kivisen formula-auto ja lumiuk-ko, joka ei koskaan sula.

RIITTA TUUTTI-KYRÖLÄ

*Turenki
s. 1947*

Oli kuin johdatusta, että Riit-ta Tuutti-Kyrölän kohdalle sat-tui hänen oman etunimensä mukainen myynnissä ollut vanha elokuvateatteri. Erilai-sissa teknisissä suunnitteluteh-tävissä elämäntyönsä tehnyt Tuutti-Kyrölä on ollut jo kauan erittäin aktiivinen taiteenteki-jä, mutta poikkeuksellinen kiin-teistö on mahdollistanut myös näyttelytoimintaa uudella ta-valla. Etenkin muotokuvat, pii-rustukset ja vesiväriyöt mutta myös installaatiot ja videoiden tekeminen ovat Tuutti-Kyrölän ilmaisumuotoja.

RAILA VAHANEN

*Nastola, Lahti
s. 1946*

Naivistiseksi tyylään kuvaileva Raila Vahana maalaa, mutta tekniikoina ovat myös keramiikka ja ompelu. Entisen kukka-kauppiaan tarinallisten maa-lausten suosikkiaiheita ovat eläimet, erityisesti Afrikan fau-na, kuten apinat ja gepardit. Vahana on tuottelias, ja jos-kus suosikkiaiheet antavat ti-laa erilaisille kausille. Eräässä näyttelyssään Vahana täyti kokonaisen seinän silmiä esit-tävillä maalauksilla.

PAULI VESA

*Symä
s. 1947*

Moottorisahalla metsurina elä-mäntyönsä tehnyt Pauli Vesa ei ole malttanut jättää pää-työkaluun, vaan sahaa puus-ta elämäniloisia karhuja. Vesa-tyyli on erittäin tunnistetta-va, omintakeinen ja sympaatti-nen, lähempänä muotoilua kuin veistämistä. Vesa aloittaa karhun veistämisen korvista ja päästä, ja jos ne onnistuvat, ”niin se on siinä”.

MARKKU VETTENNIEMI

*Lammi
s. 1964*

Lammin Mulkolan kylän taka-mailla on eriskummallinen seu-rakunta keskellä sekametsää. IT-alalla toimivan Markku Vetti-niemen installaatio on var-masti säikäyttänyt sijoiltaan sa-tunnaiset sienestäjät ja samoi-lijat, jos ovat ennalta aavista-matta tämän *wrangelismi*-kul-

tin mallinukkejäseniin törmän-neet. Kultin verkkosivujen mu-kaan “Wrangelismi on elokuus-sa 2015 syntynsä saanut indif-ferentti ideologia, joka on hah-mottunut design-lähtöisesti.” ITE-taideinstallaatio on myös toimiva geokätköjen sarja ja ir-rottelevaa vastapainoa Vetti-niemen vaativalle työlle.

VESA VÄÄNÄNEN

*Heinola
s. 1949*

Vesa Väänänen on tunnettu eri-tyisesti Heinolassa sijaitsevas-ta *Dorkin puistosta*. Tämä ympäri vuoden auki oleva ulkoilma-näyttely on täyttä ITEä. Hit-sarina työskennelleen ja myö-hemmin puusepäksi opiskelleen Väänäsen omimmat materiaalit ovat metalli ja puu. Luonteenomaista teoksille ovat poikkeuk-sellinen muodon taju ja käsit-teellinen sekä kielellinen leikitte-ly.

MATRIKKELIN KUVAT:
JUHO HAAVISTO
SOLJA JÄRVENPÄÄ
ARJA TASKINEN
MSL KUVAKOKOELMA

TEKIJÄT

JUHO HAAVISTO Tuottaja, valokuvaaja, Riihimäki

KATRIINA HELJAKKA Tutkijatohtori, Turun yliopisto, Pori

SOLJA JÄRVENPÄÄ Kulttuurituottaja, Asikkalan kunta

RAIJA KALLIOINEN Kulttuurituottaja, Maaseudun Sivistysliitto, Kerava

HELKA KETONEN Kulttuurijohtaja, Maaseudun Sivistysliitto, Helsinki

MIKAEL JOHANNES MATTILA Vapaa toimittaja, Pori

INA RUOKOLAINEN Toimittaja, tietokirjailija, Asikkala

PAULA SUSITAIVAL Tuottaja, muotoilija, Hausjärvi

ARJA TASKINEN Kulttuurituottaja, Loppi

LEENA ELINA VALKEAPÄÄ Fil. tri, taidehistorioitsija, Valkeakoski